

PIATY POSUDOK O SLOVENSKEJ
REPUBLIKE

Poradný výbor Rady
Európy pre Rámcový
dohovor na ochranu
národnostných menšín
(ACFC)

Prijatý 2. februára 2022

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

ACFC/OP/V(2022)8

Zverejnený 15. júna 2022

Sekretariát Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín
Rada Európy
F-67075 Štrasburg Cedex
Francúzsko

www.coe.int/minorities

OBSAH

SÚHRN ZISTENÍ	4
Osobný rozsah uplatňovania a sčítanie obyvateľov	4
Právny a inštitucionálny rámec boja proti diskriminácii	4
Národná stratégia integrácie Rómov a obraz o Rómoch	4
Podpora menšinových kultúr a médií	4
Medzikultúrny dialóg, boj proti trestným činom z nenávisti a nenávisťným prejavom, médiá, presadzovanie práva a ľudské práva	4
Používanie jazykov menšín v komunikácii so správnymi a súdnymi orgánmi a zobrazenie topografických označení	5
Účinný prístup k vzdelávaniu, medzikultúrne vzdelávanie a učebnice	5
Vyučovanie v jazykoch menšín a vyučovanie jazykov menšín	5
Účasť na verejných veciach a na spoločensko-hospodárskom živote, prístup k zamestnaniu, zdravotnej starostlivosti a bývaniu	5
ODPORÚČANIA	5
Odporúčania na prijatie okamžitých opatrení	5
Ďalšie odporúčania	6
Nadviazanie na tieto odporúčania	6
POSTUP MONITOROVANIA	7
Nadväzná činnosť súvisiace s odporúčaniami štvrtého posudku poradného výboru	7
Príprava správy štátu o piatom kole monitorovania	7
Návšteva krajiny a prijatie piateho posudku	7
ZISTENIA PO JEDNOTLIVÝCH ČLÁNKOCH	8
Osobný rozsah uplatňovania (článok 3)	8
Uznanie za národnostnú menšinu: Goralí (článok 3)	8
Vedomosť o rámcovom dohovore a jeho zviditeľňovanie (článok 3)	9
Zber údajov a sčítanie obyvateľov (článok 3)	9
Právny rámec na boj proti diskriminácii (článok 4)	11
Inštitucionálny rámec na boj proti diskriminácii: stredisko pre ľudské práva (článok 4)	13
Inštitucionálny rámec na boj proti diskriminácii: verejný ochranca ľudských práv (článok 4)	14
Údaje o rovnosti (článok 4)	15
Národná stratégia integrácie Rómov (článok 4)	16
Podpora menšinových kultúr (článok 5)	17
Medzikultúrny dialóg a vzájomný rešpekt (článok 6)	19
Trestné činy páchané z nenávisti, nenávisťné prejavy vrátane nenávisťných prejavov v médiách, presadzovanie práva a dodržiavanie ľudských práv (článok 6)	23
Tlačové a digitálne médiá a vysielanie pre menšiny (článok 9)	25
Používanie jazykov menšín v komunikácii s administratívnymi a súdnymi orgánmi (článok 10)	26
Zobrazovanie značiek v jazykoch menšín a topografické označenia (článok 11)	28
Medzikultúrne vzdelávanie, odborná príprava učiteľov, učebnice a didaktické materiály (článok 12)	29
Účinný prístup k vzdelávaniu (článok 12)	30
Vyučovanie v jazykoch menšín a vyučovanie jazykov menšín (článok 14)	32
Účinná účasť na verejných záležitostiach: politické zastúpenie na všetkých úrovniach (článok 15)	34
Účinná účasť na verejných záležitostiach: mechanizmus konzultácie (článok 15)	35
Účinná účasť na spoločensko-hospodárskom živote: prístup k zamestnaniu (článok 15)	36
Účinná účasť na spoločensko-hospodárskom živote: prístup k zdravotnej starostlivosti (článok 15)	38
Účinná účasť na spoločensko-hospodárskom živote: prístup k bývaniu (článok 15)	41
Bilaterálne dohody a bilaterálna a multilaterálna spolupráca (články 17 a 18)	42

SÚHRN ZISTENÍ

Osobný rozsah uplatňovania a sčítanie obyvateľov

1. Slovenská republika naďalej uplatňuje ustanovenia Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín (ďalej len ako „rámcový dohovor“) na trinásť oficiálne uznaných národnostných menšín. Zástupcovia goralskej komunity požiadali o oficiálne uznanie za národnostnú menšinu, na ktorú by sa takisto vzťahoval rámcový dohovor. Možnosť prihlásiť sa v sčítaní obyvateľov v roku 2021 k dvom „národnostiam“ a preklad sčítacieho dotazníka a materiálov použitých v kampani k sčítaniu do jazykov menšín sú pozitívnymi krokmi, ktoré by mohli pomôcť priniesť presnejší obraz o etnickom zložení slovenskej spoločnosti. Pretrvávajú obavy týkajúce toho, ako si orgány vyložia odpovede na otázky o „národnosti“ a „etnicite v súvislosti s materinským jazykom“, a zástupcovia národnostných menšín kritizovali neexistenciu vopred definovanej metodiky výkladu a obávajú sa možného negatívneho vplyvu na prístup k právam menšín. Dôvera v tento proces by sa mohla zvýšiť zapojením zástupcov národnostných menšín do analýzy výsledkov sčítania.

Právny a inštitucionálny rámec boja proti diskriminácii

2. Legislatívny rámec na boj proti diskriminácii je komplexný a zahŕňa ustanovenia umožňujúce pozitívne opatrenia pre najzraniteľnejšie skupiny. Jeho praktické vykonávanie je však stále slabé. Na Slovensku je celkovo nedostatočné porozumenie toho, že práva menšín sú neoddeliteľnou súčasťou ľudských práv a že práva menšín si vyžadujú osobitnú pozornosť a špecializované opatrenia. Prístup orgánov k sociálnym problémom národnostných menšín vo všeobecnosti a najmä Rómov je taký, že prehliadajú etnický rozmer sociálnych problémov a ich riešenia a skôr sa zameriavajú na všeobecné záležitosti spojené s chudobou. Návrh vlády na zmenu zákona o občianstve je pozitívnym znakom, nezmenšil však obavy príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny, čo nevedie k súdržnej spoločnosti. Vykonávanie zákona o majetku by sa malo posúdiť s dotknutými menšinami. Rozpočet Slovenského národného strediska pre ľudské práva sa výrazne zvýšil, no stále dostáva obmedzený počet sťažností od príslušníkov národnostných menšín z dôvodu nedostatočných osvetových činností, ktoré by informovali o jeho práci a mandáte, a z dôvodu obmedzeného dosahu jeho úsilií na tieto skupiny. Takisto je potrebná vyššia proaktívnosť pri zahajovaní vyšetrovania. Verejný ochranca práv dostáva viac sťažností, no chýbajú mu isté základné kompetencie a právomoci, ako aj potrebná podpora na efektívne vykonávanie svojich funkcií. Verejné orgány sa celkovo nedostatočne venujú odporúčaniam verejného ochrancu vrátane odporúčaní relevantných pre národnostné menšiny.

Národná stratégia integrácie Rómov a obraz o Rómoch

3. Stratégie a akčné plány zamerané na Rómov, podporované aktualizovaným Atlasom rómskych komunít, dobre identifikujú rôzne znevýhodnenia, ktorým Rómovia čelia, vrátane chudoby, zlých životných podmienok, diskriminácie a nedostatku kvalitného a inkluzívneho vzdelávania. Takisto jasne identifikujú tri strategické priority: odstraňovanie segregácie, odstraňovanie giet a boj proti stigmatizácii. Prijatie akčných plánov zameraných na boj proti rasizmu a diskriminácii Rómov, ako aj iniciatív zameraných na väčšinovú populáciu, sú pozitívnymi krokmi, rovnako ako štúdia používania jazykov rómskymi komunitami. Programy, projekty a aktivity sa však vo veľkej miere opierajú o financovanie z prostriedkov EÚ. Je potrebné vyššie financovanie zo strany štátu na zaistenie udržateľnosti a dlhodobého vplyvu

na životné podmienky Rómov a ich prístup k právam, najmä v oblasti vzdelávania, zdravia a bývania. Je treba oceniť silný mladý prvok týchto stratégií. V rámci stratégií pre Rómov do roku 2030 je však potrebné silnejšie uplatňovanie hľadiska rodovej rovnosti na riešenie osobitných výziev, ktorým čelia ženy a dievčatá. Systematicky by sa malo prehodnotiť používanie terminológie týkajúcej sa Rómov alebo miest, ktoré obývajú, v politických dokumentoch, právnych predpisoch a verejnej diskusii, aby sa zaistilo, že je vhodná a nie je stigmatizujúca.

Podpora menšinových kultúr a médií

4. Financovanie menšinových kultúr a médií sa v posledných rokoch výrazne zvýšilo, čo vítame. Z dôvodu administratívnych nedostatkov a iných štrukturálnych problémov však Fond na podporu kultúry národnostných menšín ešte nespĺnil všetky očakávania a nedosiahol svoj plný potenciál. Malo by sa zvážiť viacročné financovanie namiesto grantov čerpaných každoročne, a to najmä pre menšinové médiá a múzeá. Takisto je potrebná vyššia transparentnosť a zodpovednosť za čerpanie finančných prostriedkov, aby sa zvýšila účinnosť a obnovila dôvera národnostných menšín v tento dôležitý mechanizmus podpory.

Medzikultúrny dialóg, boj proti trestným činom z nenávisťi a nenávisťným prejavom, médiá, presadzovanie práva a ľudské práva

5. Právny rámec na boj proti trestným činom z nenávisťi a nenávisťným prejavom je dosť zložitý. V Trestnom zákone však chýba „jazyk“ týkajúci sa osobitných motívov diskriminácie a neobsahuje dostatočne jasnú definíciu trestných činov z nenávisťi. Poskytuje sa podpora zameraná na posilňovanie medzikultúrneho dialógu, jednak medzi väčšinou a menšinami, ako aj medzi samotnými menšinami. Nedávne verejné ospravedlnenia týkajúce sa tragických udalostí a krutostí z minulosti, najmä voči židovským a rómskym menšinám, ako aj odsúdenia a sankcie za nenávisťné prejavy v parlamente a v médiách, prispeli k posilneniu vzájomnej dôvery. Verejné odsudzovanie rasizmu a nenávisťných prejavov by však malo byť systematickejšie. Osočovaniu menšín a nenávisťným prejavom na internete a na sociálnych sieťach, a to najmä voči rómskym a maďarským menšinám, sa nevenuje dostatok pozornosti. Iniciatívy na podporu medzikultúrneho dialógu a boja proti negatívnym predsudkom v spoločnosti treba ďalej podporovať. Je potrebné intenzívnejšie konfrontovať osočovanie menšín a aktívne podporovať rešpektovanie rozmanitosti v spoločnosti. Údaje o trestných činoch z nenávisťi sa zhromažďujú, no mnohé trestné činy z nenávisťi sa orgánom nenahlásia a vyšetrovania nie sú dostatočne dôkladné. Mal by sa podporovať silnejší dialóg a trvalá spolupráca medzi políciou a príslušníkmi národnostných menšín, najmä s maďarskými a rómskymi menšinami. Rozhodnutie orgánov zakúpiť osobné kamery pre členov polície by sa malo účinne vykonať. Vyšetrovanie obvinení z policajnej brutality je naďalej celkovo nedostatočné a existujúci mechanizmus policajného vyšetrovania nie je dostatočne nezávislý. Možnosti odbornej prípravy zameranej na ľudské práva a nediskrimináciu pre súdne orgány a orgány presadzovania práva, ako aj pre mestskú políciu, by sa mali ďalej zlepšovať. Do takejto odbornej prípravy by mali byť zapojení aj príslušníci národnostných menšín. Malo by sa podporovať zamestnávanie zástupcov národnostných menšín v médiách, a to aj prostredníctvom pozitívnych opatrení.

Používanie jazykov menšín v komunikácii so správnymi a súdnymi orgánmi a zobrazenie topografických označení

6. Mali by sa posúdiť a napraviť zjavné rozpory v praxi medzi zákonom o štátnom jazyku a zákonom o používaní jazykov národnostných menšín. Právne predpisy týkajúce sa vydávania dvojazyčných rodných, sobášnych a úmrtných listov sa musia plne uplatňovať v zákonom určených obciach a odmietnutie ich vykonávania by malo byť sankcionované. Počet obecných zamestnancov, ktorí primerane ovládajú jazyk menšiny, je stále obmedzený. Vo verejnej správe by sa malo podporovať zamestnávajúce osôb, ktoré hovoria jazykom menšiny. Používanie jazykov menšín by sa nepodporilo len znížením limitných hodnôt, ale aj zrušením rôznych administratívnych prekážok. Jazyky menšín sa nevyvíjajú ako právny jazyk z dôvodu ich obmedzeného používania alebo ich nepoužívania na súdnych pojednávaníach a pri vyšetrovaniach v rámci prípravného konania. Informácie zverejňované v jazykoch menšín na obecných a štátnych webových sídlach sú celkovo uspokojivé, a to aj počas pandémie COVID-19. V oblastiach tradične obývaných národnostnými menšinami by sa malo podporovať dobrovoľné zavádzanie topografických označení v jazyku menšín, a to aj vtedy, keď limitnú hodnotu nemožno splniť. Medzi orgánmi a zástupcami menšín a väčšinou by mali prebiehať konzultácie týkajúce sa zobrazovania dvojazyčných označení ako prejavu rozmanitého charakteru daného regiónu, a to z historického hľadiska aj v súčasnosti.

Účinný prístup k vzdelávaniu, medzikultúrne vzdelávanie a učebnice

7. Nadmerné zastúpenie rómskych detí v osobitných triedach a školách pre deti s miernymi duševnými poruchami je naďalej alarmujúce. Neúmerne vysoké testovanie a diagnostika osobitných potrieb rómskych detí vedú k ich zapisovaniu do programov s nízkym štandardom a „osobitných škôl“. Rozhodne by sa malo podporovať inkluzívne a kvalitné vzdelávanie rómskych detí a v súlade s § 424 písm. a) Trestného zákona by sa mala ukončiť segregácia v školách. Zavedenie povinného predškolského vzdelávania pre všetky deti od piatich rokov a odstránenie tzv. nultých ročníkov sú pozitívnymi krokmi, ktoré by mali zvýšiť predškolskú dochádzku rómskych detí. Dalo by sa zvážiť aj ďalšie predĺženie povinného predškolského vzdelávania. Školské osnovy by mali ďalej podporovať rozmanitosť a začleňovanie, v školách by sa mala vo veľkej miere distribuovať učebnica „Národnostné menšiny – zoznámme sa“ a do učebníc dejepisu by sa mali zaviesť rôzne pohľady na vyučovanie dejepisu v záujme posilnenia medzikultúrneho vzdelávania.

Vyučovanie v jazykoch menšín a vyučovanie jazykov menšín

8. Systematickejšie by sa malo ponúkať pokračujúce vzdelávanie v jazykoch menšín, a to najmä na primárnej a sekundárnej úrovni. Vysokoškolským inštitútom na štúdie menšín a školám a univerzitám vyučujúcim jazyky menšín by sa mala venovať vyššia pozornosť a poskytovať viac podpory. Pozitívnymi príkladmi sú novovzniknutý Ústav rómskych štúdií na Prešovskej univerzite a existencia vysokej školy v Komárne, ktorej vyučovacím jazykom je maďarčina. Akreditačné pravidlá pre vzdelávacie inštitúcie a programy zamerané na výučbu menšinového jazyka a literatúry, by sa však mali uplatňovať flexibilne s cieľom uľahčiť fungovanie takýchto inštitúcií a programov. Sú potrebné aj ďalšie stimuly, najmä pre študentov hovoriacich rusínsky, rómsky, ukrajinsky a maďarsky, ktoré by mohli zvýšiť pridanú hodnotu vyššieho vzdelávania na Slovensku, vďaka čomu by mohli vzniknúť učelia menšinových jazykov, ktorých je v krajine celkovo nedostatok.

Účasť na verejných veciach a na spoločensko-hospodárskom živote, prístup k zamestnaniu, zdravotnej starostlivosti a bývaniu

9. Je zavedený vnútroštátny mechanizmus konzultácií so zástupcami národnostných menšín, no nie vždy sa považuje za najúčinnnejší na ovplyvňovanie právnych predpisov a politik súvisiacich s menšinami. Zaznamenal sa všeobecný nedostatok koordinácie, súdržnosti a výmeny informácií medzi rôznymi zainteresovanými stranami z dôvodu roztrieštených konzultačných mechanizmov, ktorým chýba inkluzívnosť, spoločné vlastníctvo rozhodnutí a udržateľnosť prístupov. Zastúpenie národnostných menšín v parlamente v posledných rokoch klesla. Počet Rómov zvolených za starostov však vzrástol a vytvorili sa združenia rómskych starostov, čo je vítané. Pre Rómov bolo vytvorených niekoľko tisíc pracovných miest a v sektore zamestnanosti boli zavedené pozitívne opatrenia. Celková situácia zamestnanosti Rómov je však stále neistá. Príliš veľa príslušníkov Rómskej menšiny naďalej žije v tzv. „marginalizovaných osadách“ v podmienkach priestorovej segregácie so slabým prístupom k sociálnemu bývaniu a základnému vybaveniu a infraštruktúre. Mali by sa posúdiť opatrenia súvisiace s pandemiou COVID-19 a ich možný nerovnomerný vplyv na národnostné menšiny, najmä na Rómov, a všetky zistené problémy by sa mali účinne riešiť. Rómske ženy trpia diskrimináciou v oblasti starostlivosti o zdravie matiek a o reprodukčné zdravie a zatiaľ sa nepodstúpili žiadne kroky na odškodnenie tých, ktoré podstúpili nútenú sterilizáciu.

ODPORÚČANIA

10. Poradný výbor je toho názoru, že tieto záverečné poznámky a odporúčania by mohli slúžiť ako základ rezolúcie, ktorú prijme Výbor ministrov v súvislosti s implementáciou rámcového dohovoru Slovenskou republikou.

11. Orgány sa vyzývajú k tomu, aby zohľadnili podrobné pripomienky a odporúčania uvedené v tomto posudku poradného výboru. Mali by najmä zohľadniť tieto opatrenia s cieľom ďalej zlepšiť implementáciu rámcového dohovoru:

Odporúčania na prijatie okamžitých opatrení

12. Poradný výbor nabáda orgány, aby verejnému ochrancovi práv poskytli dostatočné ľudské a finančné zdroje, ktoré by tejto inštitúcii umožnili účinne si vykonávať svoju funkciu, posilnili nezávislosť verejného ochrancu práv v súlade s medzinárodnými normami, venovali zvýšenú pozornosť a včas nadviazali na rozhodnutia, správy a otázky verejného ochrancu práv súvisiace s národnostnými menšinami a rozšírili jeho mandát tak, aby mu zabezpečoval právne postavenie v súdnych konaniach a prístup k dôverným dokumentom, a poskytli verejnému ochrancovi prístup k zrýchlenému konaniu pred ústavným súdom. Mala by sa posilniť schopnosť verejného ochrancu vyšetrovať prípady údajnej policajnej brutality.

13. Poradný výbor nabáda orgány, aby zlepšili účinnosť mechanizmu na podporu kultúr národnostných menšín a zároveň zohľadňovali potreby početne menších národnostných menšín a rozmanitosť v rámci národnostných menšín zjednodušením postupov žiadania o granty, zabezpečením včasného pridelovania a čerpania finančných prostriedkov a zvážení viacročného financovania pravidelných projektov menšín.

14. Poradný výbor nabáda orgány k odhodlanej podpore inkluzívneho a kvalitného vzdelávania rómskych detí a k bezodkladnému ukončeniu segregácie v školách a neúmerne vysokého testovania a diagnostiky osobitných potrieb rómskych detí s cieľom vyhnúť sa ich zápisu do programov s nízkym štandardom a „osobitných škôl“.

15. Poradný výbor nabáda orgány k vyšetrovaniu prípadov nútej sterilizácie rómskych žien a bezodkladnému odškodneniu žien, ktoré nútenú sterilizáciu podstúpili.

16. Poradný výbor nabáda orgány k prijatiu koherentnej a udržateľnej politiky bývania pre príslušníkov rómskej národnostnej menšiny v súlade s cieľmi národnej politiky bývania a príslušnými vládnymi stratégiami zameranými okrem iného na odstraňovanie územnej segregácie rómskych komunít. Orgány by mali zhodnotiť tieto politiky a stratégie s cieľom posúdiť ich vplyv na podmienky bývania Rómov v konzultácii so zainteresovanými stranami.

Dalšie odporúčania

17. Poradný výbor opakuje svoju výzvu k orgánom, aby venovali prvoradá pozornosť právam menšín ako neoddeliteľnej súčasti ľudských práv a zaistili účinnú, koherentnú a udržateľnú medziinštitucionálnu spoluprácu a prístup vo všetkých otázkach súvisiacich s právami menšín v úzkej konzultácii so zástupcami národnostných menšín.

18. Poradný výbor vyzýva orgány k zvýšeniu úsilia o zvyšovanie povedomia o antidiskriminačnom legislatívnom rámci medzi príslušníkmi národnostných menšín a skupín, ktoré sú najviac vystavené diskriminácii, a zintenzívneniu úsilia o ich účinnú ochranu pred diskrimináciou vo všetkých oblastiach života. Z tohto hľadiska by mali orgány ďalej zlepšiť systém bezplatnej právnej pomoci pre najzraniteľnejšie osoby.

19. Poradný výbor vyzýva verejné orgány k tomu, aby rázne riešili a systematicky, ihneď a verejne odsúdili všetky prípady navádzania na verejné násilie a nenávisť, trestné činy páchané z nenávisti a osočovanie menšín na verejnosti a v politickom prejave, ako aj v médiách, zabezpečili, aby sa zabránilo pochybeniam polície, ako aj prípadom trestných činov páchaných z nenávisti a ovplyvňujúcich príslušníkov národnostných menšín, a aby sa takéto pochybenia a prípady účinne a nezávisle vyšetrili, potrestali a napravili. Systematicky by sa mali zhromažďovať údaje o trestných činoch páchaných z nenávisti a štatistické informácie o oznámených prípadoch použitia policajnej sily a o možných vyšetrovaniach podozrení na neprimerané použitie sily voči príslušníkom národnostných menšín.

20. Poradný výbor vyzýva orgány k systematickému a dôkladnému preskúmaniu terminológie používanej v súvislosti s Rómami alebo miestami, ktoré obývajú, v politických dokumentoch, právnych predpisoch a verejnom prejave s cieľom zaistiť, aby neprispieval k ďalšej stigmatizácii príslušníkov rómskej menšiny, ako aj ku konzistentnému a verejnému odsúdeniu a trestaniu úmyselného používania hanlivých prejavov vo verejných médiách a v politickom prejave.

21. Poradný výbor vyzýva orgány k prijatiu všetkých potrebných opatrení na zaistenie praktického a technického

vykonávania právnych predpisov týkajúcich sa jazykov menšín, najmä pokiaľ ide o vydávanie rodných, sobášnych a úmrtných listov, a k zintenzívneniu úsilia o odbornú prípravu s cieľom zabezpečiť, aby občania zamestnanci dokázali používať jazyky menšín a aby sa takéto používanie čo najviac aktívne podporovalo v úradnej komunikácii s príslušníkmi národnostných menšín.

22. Poradný výbor vyzýva orgány k vytvoreniu medzikultúrnych vzdelávacích programov na všetkých školách so zohľadnením príslušných citlivých kultúrnych aspektov, začlenením rôznych uhlov pohľadu do vyučovania dejepisu a s podporou kritického myslenia s cieľom zvyšovať vedomosti všetkých žiakov a študentov o príspevku národnostných menšín k spoločnosti a znižovaniu výskytu negatívnych stereotypov. Učebnice a vzdelávacie materiály by sa mali včas aktualizovať a distribuovať a mala by sa poskytnúť odborná príprava na naplnenie dopytu. Obsah osnov súvisiacich s medzikultúrnym vzdelávaním by sa mal navrhnuť v spolupráci so zástupcami národnostných menšín.

23. Poradný výbor vyzýva orgány k prijatiu opatrení s cieľom ďalej zvyšovať predškolskú dochádzku rómskych detí, a prípadne predĺžiť trvanie povinného predškolského vzdelávania, a ďalej znižovať ich záškoláctvo a predčasné ukončenie základného školského a stredoškolského štúdia, vykonať hĺbkové štúdiu interných a externých príčin týchto javov s intenzívnym zapojením detí, rodičov a pedagogických asistentov, ako aj všetkých kompetentných orgánov na štátnej a obecnej úrovni s cieľom prispôsobiť vzdelávacie politiky a opatrenia.

24. Poradný výbor vyzýva orgány k rozšíreniu ponuky vzdelávania v jazykoch menšín, najmä rusínskeho a ukrajinského, v oblastiach obývaných týmito menšinami, čím sa zabezpečí miestna kontinuita od predškolského po stredoškolské vzdelávanie, a v spolupráci so zástupcami rómskej menšiny skúmať spôsoby zvyšovania záujmu o ponuku výučby rómčiny v hlavnom predškolskom, základnoškolskom a stredoškolskom vzdelávacom prúde a následne rozšíriť túto ponuku.

25. Poradný výbor vyzýva orgány k zvýšeniu úrovne účinnosti mechanizmu konzultácií s volenými zástupcami národnostných menšín. Akýkoľvek legislatívny proces, ktorý by mohol mať vplyv na situáciu a práva národnostných menšín, by týmto zástupcom mal poskytnúť možnosť mať výrazný vplyv s cieľom dosiahnuť účinnú účasť a spoločné vlastníctvo prijatých opatrení. Mala by sa zvýšiť koordinácia medzi všetkými vnútroštátnymi inštitúciami, zástupcami národnostných menšín a inými zainteresovanými stranami počas takýchto konzultácií. Vykonávanie príslušných právnych predpisov by sa malo monitorovať a hodnotiť v úzkej konzultácii s dotknutými príslušníkmi národnostných menšín.

26. Poradný výbor vyzýva tieto orgány, aby v praxi zaistili plné vykonávanie zákona o používaní jazykov národnostných menšín, pokiaľ ide o komunikáciu s pracovníkmi v oblasti zdravotnej starostlivosti, presadzovania práva a zariadení sociálnych služieb, ako aj záchranných služieb, a zabezpečili, aby žiadne rozhodnutie týkajúce sa reštrukturalizácie nemocníc nemalo nerovnomerný negatívny vplyv na právo na prístup k službám zdravotnej starostlivosti pre príslušníkov národnostných menšín.

Nadviazanie na tieto odporúčania

27. Poradný výbor nabáda orgány k zorganizovaniu nadväzného podujatia po publikovaní svojho stanoviska po piatom cykle. Je toho názoru, že nadväzný dialóg na preskúmanie pripomienok a odporúčaní uvedených v tomto posudku by bolo prospešné. Poradný výbor je okrem toho pripravený podporovať orgány pri určovaní najefektívnejších spôsobov vykonania odporúčaní uvedených v tomto posudku.

Nadväzná činnosť súvisiace s odporúčaniami štvrtého posudku poradného výboru

28. Poradný výbor bol informovaný o tom, že 11. januára 2017 bolo s príslušnými ministrami a splnomocnencom pre rómske komunity na zasadnutí vlády SR prediskutované štvrté stanovisko poradného výboru¹ a štvrtá rezolúcia Výboru ministrov o implementácii rámcového dohovoru Slovenskou republikou². Distribuovaný materiál obsahoval aj pripomienky vlády SR k štvrtému posudku a správu o pokroku a výsledkoch štvrtého kola monitorovania, ktoré v septembri 2016 schválil Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť.

29. Splnomocnenec vlády SR pre národnostné menšiny zorganizoval 4. – 5. decembra 2017 nadväzný seminár o implementácii výsledkov štvrtého kola monitorovania.³ Predstavili sa hlavné závery a odporúčania štvrtého posudku, ako aj tematický komentár poradného výboru č. 4 o rozsahu uplatňovania rámcového dohovoru. Hlavnými témami diskusie boli podpora tolerancie, vzájomného rešpektu a medzikultúrneho dialógu, výchova a vzdelávanie národnostných menšín, ako aj ochrana a rozvoj kultúry a jazykov národnostných menšín.

Príprava správy štátu o piatom kole monitorovania

30. Piata správa štátu prijatá 31. januára 2019 zahŕňa údaje poskytnuté príslušnými ministerstvami, verejnými službami a subjektmi. Volení zástupcovia národnostných menšín vo Výbore pre národnostné menšiny a etnické skupiny mali príležitosť diskutovať o obsahu piatej správy štátu. Okrem toho ich splnomocnenec vlády SR pre národnostné menšiny informoval o možnosti vyjadriť sa k piatej správe štátu počas medzirezortného pripomienkového konania.

31. Poradný výbor vo svojom liste adresovanom zmluvným štátom 5. júla 2018, v ktorom oznamoval piate kolo monitorovania, požiadal členské štáty, aby vo svojich správach venovali mimoriadnu pozornosť rodovej rovnosti. Poradný výbor víta zahrnutie viacerých rodových aspektov a aktivít týkajúcich sa židovskej, rómskej a ruskej národnostnej menšiny do správy štátu.⁴

Návšteva krajiny a prijatie piateho posudku

32. Tento posudok z piateho kola k implementácii rámcového dohovoru Slovenskou republikou bol prijatý v súlade s článkom 26 ods. 1 rámcového dohovoru a pravidlom 25 rezolúcie Výboru ministrov (2019)49.⁵ Zistenia vychádzajú z informácií uvedených v piatej správe štátu, iných písomných zdrojov vrátane alternatívnych správ, ako aj z informácií, ktoré poradný výbor získal priamo z vládnych a mimovládnych zdrojov počas svojej návštevy v Bratislave, Banskej Bystrici, Prešove, Ostrovanoch, Komárne, Nových Zámkoch a Galante od 6. do 10. septembra 2021. Poradný výbor ďakuje orgánom za ich vynikajúcu spoluprácu pred návštevou, počas nej i po nej, ako aj iným ľuďom, s ktorými sa stretol počas návštevy, za ich hodnotné príspevky. Návrh stanoviska v znení schválenom poradným výborom 28. októbra 2021 sa zaslal slovenským orgánom na pripomienkovanie podľa pravidla 37 rezolúcie (2019)49. Poradný výbor víta pripomienky prijaté od slovenských orgánov dňa 5. januára 2022.

33. V tomto stanovisku nie je obsiahnutých viacero článkov z rámcového dohovoru. Na základe informácií, ktoré má poradný výbor aktuálne k dispozícii, je toho názoru, že implementácia týchto článkov si nevyžaduje žiadne osobitné pripomienky. Toto vyjadrenie nemá znamenať, že boli prijaté primerané opatrenia a že úsilie z tohto ohľadu možno znížiť či dokonca zastaviť. Poradný výbor je skôr toho názoru, že záväzky vyplývajúce z rámcového dohovoru si od orgánov vyžadujú nepretržité úsilie. Okrem toho stav vecí, ktorý sa v tejto fáze môže považovať za prijateľný, nemusí takým byť v ďalších kolách monitorovania. Časom sa napokon môže ukázať, že veci, ktoré sa v tejto fáze zdajú byť relatívne malým dôvodom na obavy, boli podcenené.

¹ Pozri [štvrtý posudok poradného výboru k Slovenskej republike](#) prijatý 3. decembra 2014 a zverejnený 4. júna 2015.

² Pozri [rezolúciu CM/Res/CMN\(2016\)6](#) prijatú 13. apríla 2016 na 1253. zasadnutí zástupcov Výboru ministrov.

³ Viac informácií o účastníkoch a členoch panelu nadväzného seminára sa nachádza v [piatej správe](#) dostupnej aj v [slovenčine](#), ods. 5.

⁴ Pozri [piatu správu štátu](#), najmä odseky 37, 75, 212, 215 a 216.

⁵ Predloženie správy štátu s termínom 1. februára 2019 sa riadilo rezolúciou (97)10. Prijatie tohto posudku sa však riadilo rezolúciou [CM/Res\(2019\)49](#) o revidovaných dojednaniach o monitorovaní podľa článkov 24 až 26 Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín prijatou Výborom ministrov 11. decembra 2019.

Osobný rozsah uplatňovania (článok 3)

34. Slovenská republika (ďalej len „Slovensko“) uplatňuje ustanovenia rámcového dohovoru na trinásť oficiálne uznaných národnostných menšín.⁶ V článku 34 ústavy a § 1 zákona č. 184/1999 o používaní jazykov národnostných menšín sa uznáva právo na zaobchádzanie ako s národnostnou menšinou len pre občanov. Poradný výbor vo svojom štvrtom posudku⁷ poznamenal, že novelou zákona o občianstve, ktorá nadobudla účinnosť 17. júla 2010, sa zrušila možnosť dvojitého občianstva pre občanov, ktorí dobrovoľne získajú cudzie štátne občianstvo.

35. Ministerstvo vnútra informovalo poradný výbor o tom, že od 17. júla 2010 do 16. septembra 2021 sa strata slovenského občianstva týkala 3 836 osôb, ktoré získali občianstvo iného štátu.⁸ Poradný výbor bol takisto informovaný o tom, že bola pripravená ďalšia novela zákona o občianstve a že vláda SR ju prijala 24. februára 2021, pričom táto novela umožňuje získať nové občianstvo bez straty slovenského občianstva, ak daná osoba preukázateľne žije v zahraničí viac než päť rokov. Poradný výbor bol informovaný o tom, že tento návrh zákona bol predložený do parlamentu. Jeho prejednanie bolo odložené na začiatok roka 2022.

36. Poradný výbor bol informovaný o tom, že splnomocnenec pre národnostné menšiny sa vyjadril k návrhu novely a odporúčal obnoviť právny stav existujúci pred júlom 2010, podľa ktorého bola jedinou formou straty slovenského občianstva strata na žiadosť občana, a zrušiť podmienky na opätovné získanie slovenského občianstva pre osoby, ktoré ho stratili po júli 2010 nadobudnutím cudzieho občianstva.

37. Poradný výbor opakuje, že „občianstvo nie je základ, na ktorom možno a priori vylúčiť požívanie práv menšín“ a že všeobecné obmedzenie rozsahu uplatňovania na občianstvo môže mať diskriminačný účinok, pretože môže mať praktický vplyv na práva požívané príslušníkmi národnostných menšín.⁹

38. Poradný výbor je toho názoru, že orgány by mali zaujať skôr inkluzívny prístup, ktorý sa bude zameriavať na každé právo samostatne, či existuje legitímny dôvod na rozlišovanie prístupu na základe občianstva, a teda uplatnenie flexibilného prístupu k požívaniu práv menšín osobami, ktoré nie sú občanmi.¹⁰ Na Slovensku je v skutočnosti obmedzený počet osôb patriacich k rómskej komunite *de facto* bez štátnej príslušnosti¹¹ a nemôžu preukázať svoje slovenské občianstvo, čo im môže brániť v požívaní štatútu národnostnej menšiny.

39. Poradný výbor víta iniciatívu vlády na zmenu zákona o občianstve. Obáva sa však toho, že navrhovaná novela si zachová prístup, ktorý slovenskí občania patriaci do maďarskej národnostnej menšiny vnímajú ako retributívny, a majú pocit, že ich ovplyvňuje nerovnomerne.¹² Táto situácia nevedie k posilňovaniu medzikultúrneho dialógu (pozri článok 6).

40. Poradný výbor vyzýva orgány k flexibilnému uplatňovaniu kritéria občianstva tak, aby neobmedzovalo prístup k právam menšín a ich používanie.

Uznanie za národnostnú menšinu: Goralí (článok 3)

41. V auguste 2020 sa na Úrad splnomocnenca pre národnostné menšiny obrátili zástupcovia Goralov s požiadavkou, aby boli oficiálne uznaní za „národnostnú menšinu“ alebo „etnickú skupinu“ podľa terminológie používanej na Slovensku. Úrad túto žiadosť o zmenu štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny preposlal predsedovi Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť. V súčasnosti nie je proces uznávania „národnostnej menšiny“ alebo „etnickej skupiny“ upravený v žiadnom právnom predpise. Toto sa môže vyriešiť novým zákonom o postavení národnostných menšín, ktorý sa pripravuje a ktorého prijatie je naplánované na rok 2022.

42. Zástupcovia goralskej komunity, etnickej skupiny bez „materského štátu“, informovali poradný výbor o svojom želaní, aby sa na nich vzťahoval rámcový dohovor, s tvrdením, že Goralí, ktorí žijú v približne 60 obciach¹³, sa líšia od Slovákov a národnostných menšín či etnických skupín, pokiaľ ide o ich jazykovú identitu,¹⁴ kultúru a tradície, ktoré sa usilujú zachovávať. Obávajú sa toho, že Goralí, najmä mladšia generácia, pomaly prestávajú hovoriť svojím jazykom a strácajú tradície. Vyjadrili obavy z rastúcej asimilácie do slovenskej väčšinovej populácie, no aj do poľskej národnostnej menšiny, čo by sa opäť mohlo odraziť vo výsledkoch sčítania obyvateľov v roku 2021. V tejto súvislosti vyjadrili poľutovanie, že z dôvodu pandémie COVID-19 nemohli zorganizovať primeranú osvetovú kampaň o možnosti vyjadriť v sčítacom dotazníku dvojakú „národnosť“ a nevyužili propagačné materiály orgánov o sčítaní obyvateľov zamerané na príslušníkov národnostných menšín. Títo zástupcovia tvrdia, že keby Goralí mali byť oficiálne uznaní za etnickú skupinu, dokázali by si zachovať svoju jazykovú identitu úplne slobodne a bez

⁶ Bulhari, Chorváti, Česi, Nemci, Maďari, Židia, Moravia, Poliaci, Rómovia, Rusi, Rusíni, Srbi a Ukrajinci. Rovnako ako v predchádzajúcich posudkoch poradného výboru sa aj v tomto používa pojem „Rusíni“.

⁷ Pozri [štvrtý posudok poradného výboru k Slovenskej republike](#), ods. 11.

⁸ Z ktorých 918 požiadalo o české, 890 o nemecké, 583 o rakúske a 139 o maďarské občianstvo. Pozri [webové sídlo Štatistického úradu](#), kde sa nachádzajú podrobnejšie informácie o získanom cudzom občianstve (v slovenčine).

⁹ Pozri aj [správu Benátskej komisie o osobách bez štátnej príslušnosti a právach menšín](#) prijatú na jej 69. zasadnutí, 15.-16. decembra 2006, ods. 84. Pozri aj [Bolzánske odporúčania k národnostným menšinám v medzištátnych vzťahoch](#), Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, 2008, str. 19.

¹⁰ Pozri [tematický komentár ACFC č. 4](#), Rámcový dohovor: kľúčový nástroj na riadenie rozmanitosti prostredníctvom práv menšín. Rozsah uplatňovania Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín prijatého 27. mája 2016, ods. 29-30.

¹¹ Podľa informácií poskytnutých úradom UNHCR sa v sčítaní obyvateľov v roku 2011 prehlásilo 1 523 osôb za osoby bez štátnej príslušnosti, z ktorých 35 boli Rómovia. Tento údaj potvrdil úrad UNHCR na konci roka 2018 Štatistický úrad Slovenskej republiky.

¹² Pozri [doplňujúce písomné poznámky k piatej správe štátu predložené Okružným stolom Maďarov na Slovensku 28. septembra 2020](#), ods. 17 na str. 5.

¹³ Podľa goralských zástupcov existuje 60 goralských obcí na Spiši (37 obcí na Zamagurí, pod Tatrami a v Lubovni), Orave (11 obcí), Kysuciach (5 obcí) a Horehroní (2 obce). Goralí bývajú aj v mestách, napr. v Košiciach alebo Bratislave. Podľa rovnakých zdrojov má asi 20 000 osôb na Slovensku goralské korene. Iba 11 000 z nich by sa však označilo za Goralov (60 % z nich hovorí goralsky a rozumie goralsky a 40 % rozumie, ale už plynule nehovorí).

¹⁴ Vo svojich písomných príspevkoch zástupcovia goralskej komunity používajú zameniteľne pojmy „jazyk“ a „dialekt“.

hanby, samostatne organizovať goralské festivaly,¹⁵ zrenovovať tradičné goralské domy v rámci svojho kultúrneho dedičstva. Ako neuznaná menšina nie sú zastúpení vo Výbore pre národnostné menšiny a etnické skupiny. Preto nevyužívajú podporu z Fondu na podporu kultúry národnostných menšín, a preto nemôžu žiadať o granty ani dostávať finančné dotácie na udržiavanie svojej kultúry, jazykovej identity a tradícií, a dostávať okrem iného podporu na zverejnenie Atlasu Goralov na Slovensku.

43. Zatiaľ čo poradný výbor uznáva, že zmluvné štáty majú priestor voľnej úvahy pri určovaní osobného rozsahu uplatňovania rámcového dohovoru, opakuje, že jednou z jeho povinností je posúdiť, či prístup zaujatý k rozsahu uplatňovania nepredstavuje zdroj vytvárania svojvoľných alebo neodôvodnených rozdielov medzi komunitami, pokiaľ ide o prístup k právam.¹⁶ Poradný výbor opakuje svoje stanovisko, že identifikácia osoby musí vychádzať zo slobodnej sebaidentifikácie, pokiaľ neexistuje platné odôvodnenie opaku.¹⁷ Podľa poradného výboru sa môže slobodná sebaidentifikácia spochybniť len v zriedkavých prípadoch, napríklad keď nevychádza z dobrej viery.¹⁸ Okrem toho poradný výbor opakuje, že rámcový dohovor bol myslený ako flexibilný nástroj uplatniteľný v rozmanitých sociálnych, kultúrnych a ekonomických kontextoch a vo vyvíjajúcich sa situáciách. Jeho uplatňovanie na špecifickú skupinu si preto nevyžaduje jej formálne uznanie za národnostnú menšinu v zmysle rámcového dohovoru, ani osobitné právne postavenie pre takúto skupinu osôb. Orgány by mali po jednotlivých článkoch zvážiť, ktoré práva by sa mali sprístupniť komu, s cieľom zabezpečiť čo najúčinnnejšiu implementáciu rámcového dohovoru na základe faktov a nie oficiálneho postavenia.

44. Orgány informovali poradný výbor o tom, že sa pripravuje nový zákon o postavení národnostných menšín, ktorý môže objasniť proces oficiálneho uznávania, a teda bude príležitosťou zareagovať na želanie Goralov o oficiálne uznanie.

45. Poradný výbor vyzýva orgány, aby zahájili dialóg so zástupcami goralskej komunity o ich žiadosti byť oficiálne uznaní za národnostnú menšinu alebo etnickú skupinu.

Vedomosť o rámcovom dohovore a jeho zviditeľňovanie (článok 3)

46. Orgány informovali poradný výbor o tom, že jeho posudky a rezolúcie prijaté Výborom ministrov o implementácii rámcového dohovoru Slovenskou republikou sú zverejnené na príslušných webových stránkach ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí a úradu splnomocnenca pre národnostné menšiny. Výbor bol tiež informovaný o tom, že jeho

predchádzajúce stanoviská a príslušné rezolúcie Výboru ministrov zatiaľ neboli preložené do jazykov národnostných menšín.

47. Poradný výbor však konštatuje, že na špecializovanej webovej stránke ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí sú zverejnené len správy štátu, zatiaľ čo anglická webová stránka obsahuje aj posudky poradného výboru a rezolúcie prijaté Výborom ministrov za prvé tri kolá monitorovania, nie však za štvrté.¹⁹ Poradný výbor takisto konštatuje, že organizácie menšín sú informované o posudkoch a rezolúciách prostredníctvom svojich volených zástupcov vo Výbore pre národnostné menšiny a etnické skupiny, a víta skutočnosť, že orgány organizujú nadväznú stretnutia, ktoré poskytujú priestor na prediskutovanie posudkov a rezolúcií za prítomnosti členov organizácií národnostných menšín. Poradný výbor však poznamenáva, že príslušníci národnostných menšín, ktorí žijú ďaleko od hlavného mesta a nezúčastňujú sa na takýchto stretnutiach, nepoznajú mechanizmus monitorovania tak dobre.

48. Poradný výbor nabáda orgány k tomu, aby dali jeho posudky preložiť do slovenčiny a prípadne do jazykov menšín, a aby ich zverejnili na príslušných oficiálnych verejných webových stránkach a iných relevantných komunikačných platformách. Takisto nabáda orgány k tomu, aby ďalej zvyšovali všeobecnú informovanosť o rámcovom dohovore, najmä na regionálnej a miestnej úrovni, a to prostredníctvom proaktívneho obracania sa na svojich prijímateľov.

Zber údajov a sčítanie obyvateľov (článok 3)

49. Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021 (ďalej len ako „sčítanie 2021“) bolo prvým integrovaným a plne elektronickým sčítaním²⁰ a vychádzalo z kombinácie údajov získaných z existujúcich administratívnych zdrojov, od obcí (zodpovedných za sčítanie domov a bytov²¹) a osôb (odpovede na sčítanie obyvateľov). Členovia Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny boli pravidelne informovaní o vývoji metodiky sčítania, návrhu dotazníka a informačnej kampani.

50. Sčítanie prebiehalo od 15. februára do 31. marca 2021. Ak osoby nedokázali vyplniť elektronický sčítací dotazník samy alebo s pomocou blízkej osoby, mali možnosť využiť pomoc stacionárnych asistentov sčítania pôsobiaceho v obciach. Na území obce pôsobili aj mobilní asistenti sčítania, ak občan požiadal o takúto službu telefonicky na miestnom úrade alebo call centre.

51. Sčítací dotazník bol (vrátane elektronického formátu) k dispozícii v piatich jazykoch menšín²² a po prvýkrát ponúkal respondentom možnosť vyznačiť príslušnosť k jednej alebo dvom „národnostiam“. ²³ Pri

¹⁵ To, čo kedysi bývali goralské festivaly, sa teraz často konalo ako poľsko-goralské festivaly kvôli tomu, že na rozdiel od poľskej menšiny a iných oficiálne uznaných národnostných menšín goralská komunita nemôže dostávať granty a dotácie na svoje kultúrne projekty.

¹⁶ Pozri [tematický komentár ACFC č. 4](#), ods. 26.

¹⁷ Pozri [tematický komentár ACFC č. 4](#), ods. 37.

¹⁸ Pozri [tematický komentár ACFC č. 4](#), ods. 10.

¹⁹ Pozri [tematický komentár ACFC č. 4](#). Pozri príslušnú webovú stránku ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí [v slovenčine](#) a [angličtine](#). [Webové sídlo splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny](#) obsahuje text rámcového dohovoru, ako aj odkazy na webovú stránku Rady Európy o rámcovom dohovore, kde sa dajú nájsť dokumenty v existujúcich jazykových verziách.

²⁰ Pozri [zákon č. 223/2019 o sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2021 a o zmene a doplnení niektorých zákonov](#), dostupný len v slovenčine. Pozri tiež [opatrenie Štatistického úradu Slovenskej republiky č. 44/2020](#), ktorým sa stanovujú podrobnosti o vlastnostiach a štruktúre zozbieraných údajov a vzory sčítacích dotazníkov, aj v slovenskom jazyku.

²¹ Sčítaním domov a bytov v roku 2021 boli poverené obce a boli požiadané o to, aby elektronicky upravovali databázu domov a bytov, ktorú predvyplnil Štatistický úrad Slovenskej republiky údajmi z existujúcich administratívnych zdrojov. V roku 2021 sa pre domy a byty použil len jeden spoločný sčítací dotazník.

²² V nemčine, maďarčine, rómčine, rusínčine a ukrajinčine okrem slovenčiny, angličtiny a francúzštiny.

²³ V slovenskom práve sa rozlišuje medzi pojmom „národnosť“ a pojmom „štátne občianstvo“. Kým „štátne občianstvo“ znamená národnosť v zmysle zákonne patriť do konkrétneho štátu (t. j. byť štátnym príslušníkom alebo občanom Slovenskej republiky), „národnosť“ sa

oboch otázkach²⁴ sa dalo vybrať z „národnosti“, ktoré boli na Slovensku najpočetnejšie podľa výsledkov sčítania z roku 2011, alebo uviesť inú „národnosť“. Metodika sčítania ohľadom otázok o „národnosti“ alebo „eticite v súvislosti s materinským jazykom“ bola pripravená za účasti expertnej pracovnej skupiny zriadenej v roku 2018 splnomocnencom pre národnostné menšiny, ktorá zahŕňala štyroch odborníkov na národnostné menšiny nominovaných členmi Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny, zástupcov Úradov splnomocnencom pre národnostné menšiny a rómske komunity, štatistického úradu a príslušných vládnych orgánov.

52. Zástupcovia národnostných menšín vo všeobecnosti uvítali sčítanie 2021 a zavedené zmeny. Niektorí z nich však vyjadrili ľútosť, že z dôvodu obmedzenia sčítacieho dotazníka na jedinú otázku o „eticite v súvislosti s materinským jazykom“ sčítanie neukáže, koľko ľudí hovorí jazykmi menšín na Slovensku a do akej miery nimi hovoria. Myslia si, že malo byť možné hlásiť sa k viacerým etnickým identitám v súvislosti s jazykom používaným v každodennej komunikácii, čo počas procesu konzultácie tiež odporúčal splnomocnenec pre národnostné menšiny, pretože mnohé osoby hovoria plynule viacerými jazykmi.²⁵

53. Niektorí zástupcovia národnostných menšín očakávajú, že sčítanie 2021 poskytne presnejší obraz o ich skutočnej početnosti, napríklad Rómovia, ktorých počet bol v predchádzajúcich sčítaniach uvádzaný ako nižší než v skutočnosti.²⁶ Iné národnostné menšiny, ktorých početnosť sa v posledných desaťročiach znížila,²⁷ vyjadrili obavy z výkladu odpovedí na otázky o „národnosti“ a „eticite v súvislosti s materinským jazykom“ a kritizovali chýbajúcu vopred definovanú metodiku výkladu.

54. Poradný výbor opakuje, že spoľahlivé informácie a vedomosti o etnickom, jazykovom a náboženskom zložení obyvateľstva sú základnou podmienkou zavádzania účinných politík a opatrení na ochranu príslušníkov národnostných menšín a na pomoc so zachovaním a presadzovaním ich identity. Preto pokiaľ sa rešpektujú základné zásady slobodnej a dobrovoľnej vlastnej identifikácie a informovaného rozhodnutia,²⁸ mala by sa možnosť vyjadriť viaceré príslušnosti poskytnúť explicitne, príslušné údaje by mali byť primerane spracované, analyzované a zobrazené, a zástupcovia menšín by mali byť zahrnutí do organizovania a vykonávania takýchto zberov

údajov.²⁹ Poradný výbor takisto zdôrazňuje, že otázky o náboženstve a etnicite by nemali byť povinné a v sčítacom dotazníku by sa mala poskytnúť možnosť neodpovedať, čo je v súlade s medzinárodnými normami.³⁰

55. Poradný výbor považuje za dôležité mať možnosť hlásiť sa v sčítaní k viacerým etnickým príslušnostiam. Vzhľadom na to, že na Slovensku závisí požívanie niektorých práv menšín od prahových hodnôt a dôkazov zo sčítania, zdôrazňuje poradný výbor, že hlásenie sa k viacerým príslušnostiam v sčítaní by nemalo mať nijaký negatívny vplyv na uplatňovanie prahových hodnôt pre práva menšín. Okrem toho je toho názoru, že hlásenie sa k viacerým príslušnostiam by mohlo byť potenciálnym aktívom na posilnenie medzietnického dialógu a preukázanie súdržnej spoločnosti. Opakuje význam toho, aby osoby vykonávajúce sčítanie boli primerane vyškolené tak, aby neurčovali príslušnosť osoby k určitej skupine na základe predpokladu viditeľných alebo jazykových vlastností.

56. Poradný výbor preto víta zavedenie otvorenej otázky o národnosti s možnosťou hlásiť sa k jednej alebo dvom „národnostiam“ v sčítacom dotazníku v sčítaní 2021. Takisto so spokojnosťou berie na vedomie, že štatistický úrad poskytol metodické usmernenie pre obce s odporúčaním, aby obce pri výbere a prijímaní asistentov sčítania zohľadnili etnické zloženie obyvateľstva na svojom území. Tieto usmernenia naznačili, že pri výkone svojich povinností môže asistent sčítania pri sčítaní komunikovať s respondentmi aj v inom ako štátnom jazyku, ak to vyhovuje obojstranným stranám.

57. Napriek tomu, že asistenti sčítania museli splniť množstvo základných podmienok,³¹ ktoré by väčšina zraniteľných národnostných menšín nespĺnila, poradný výbor sa počas svojej návštevy potešil informáciou, že boli prijatí aj asistenti sčítania pochádzajúci z národnostných menšín, a to aj z rómskej menšiny. Informačné kampane o sčítaní realizované orgánmi a organizáciami národnostných menšín jasne hovorili o možnosti hlásiť sa k dvom „národnostiam“ a poradný výbor chváli orgány za to, že informačné letáky a často kladené otázky preložili do jazykov menšín.³²

58. Poradný výbor sa však dozvedel o vážnej obave všetkých zástupcov národnostných menšín, s ktorými sa stretol počas svojej návštevy, z budúceho výkladu výsledkov sčítania 2021, pokiaľ ide o „národnosť“, a jeho vplyvu na požívanie práv menšín. Sťažovali sa

chápe ako hlásenie sa ku konkrétnemu „národu“ (skupine ľudí definovanej spoločným jazykom, geografickými a kultúrnymi koreňmi atď.) alebo etnickej skupine. Preto sa „národnosť“ často chápe v zmysle „eticity“. O nejasnosti medzi „národnosťou“ a „eticitou“ hovorí aj dokument Svetluše Surovej (4. január 2021), [Co prináša zmena v sčítaní obyvateľstva pokiaľ ide o menšiny a zber údajov o národnosti](#), politika menšín na Slovensku.

²⁴ Sčítací dotazník obsahoval tieto dve otázky: „Aká je vaša národnosť?“ „Hlásite sa aj k ďalšej národnosti?“ Prvá otázka bola povinná, respondenti nemali možnosť odpovedať „Neviem“ alebo „Neželám si odpovedať“. Sčítací dotazník obsahoval aj otázku „Aká je vaša etnicita v súvislosti s materinským jazykom?“ Vysvetlenie sčítania sa sprístupnilo v slovenčine na [webovom sídle splnomocnenca pre národnostné menšiny](#) a [webovom sídle štatistického úradu](#).

²⁵ Pozri [alternatívnu správu predloženú Okrúhlym stolom Maďarov na Slovensku](#), ods. 7 na str. 4.

²⁶ Podľa výsledkov sčítania obyvateľov z roku 2011 sa 105 738 osôb alebo 2 % z celkovej populácie hlásilo k rómskej „národnosti“. Podľa Atlasu rómskych komunit z roku 2013 bol odhadovaný počet Rómov 402 840 (7,5 % z celkovej populácie). Podľa novších odhadov, ktoré sú medzi orgánmi všeobecne prijímané, je skutočný počet Rómov bližšie k 500 000 alebo 10 % z celkovej populácie, teda sú skutočne najväčšou etnickou menšinou na Slovensku. Pozri [Atlas rómskych komunit 2019](#) (k dispozícii len v slovenčine). Pozri aj dokument Janetty Nestorovej Dickej (marec 2021), [Demografické zmeny v slovenských rómskych komunitách v novom tisícročí](#), MDPI.

²⁷ Keď porovnáme výsledky sčítaní vykonaných v roku 2001 a 2011, bulharská, česká, nemecká, maďarská a ukrajinská národnostná menšina zaznamenala pokles počtu osôb hlásiacich sa k tejto „národnosti“ na rozdiel od chorvátskej, židovskej, moravskej, poľskej, rómskej, ruskej, rusínskej a srbskej národnostnej menšiny.

²⁸ Pozri [tematický komentár ACFC č. 4](#), ods. 9.

²⁹ Pozri [tematický komentár ACFC č. 4](#), ods. 16-17.

³⁰ Pozri [odporúčania UNECE Konferencie európskych štatistikov pre sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2020](#), ods. 707.

³¹ Podľa § 11 zákona o sčítaní môže vykonávať činnosť asistenta sčítania len fyzická osoba, ktorá splní tieto základné podmienky: je obyvateľom s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky, je staršia ako 18 rokov, je plne spôsobilá na právne úkony, je bezúhonná bez záznamu v registri trestov, získala minimálne úplné stredné vzdelanie, ovláda štátny jazyk, má základné IT zručnosti a znalosti a dokáže pracovať s elektronickými zariadeniami (PC, tablet, mobil ...) a je odborne spôsobilá (t. j. úspešne ukončila navrhnuté odborné vzdelávanie).

³² Často kladené otázky boli k dispozícii v nemčine, maďarčine, rumunčine, rusínčine, slovenčine a ukrajinčine a letáky v bulharčine, chorváčtine, češtine, nemčine, maďarčine, poľštine, rumunčine, ruštine, rusínčine, srbsčine, slovenčine a ukrajinčine. Pozri [webové sídlo splnomocnenca](#).

na to, že pred sčítaním sa neobjasnil postup analyzovania týchto údajov. Viacero zástupcov národnostných menšín však naznačilo, že výsledky sčítania mohli byť iné, keby sa účastníkom vysvetlilo, ako sa dvojité príslušnosť bude interpretovať a ako to ovplyvní počet príslušníkov každej národnostnej menšiny, ako aj práva menšín na základe prahových hodnôt definovaných výsledkami sčítania.

59. Poradný výbor bol informovaný o tom, že štatistický úrad bude „spracúvať odpovede na tieto otázky do definovaných a požadovaných výstupov; z hľadiska porovnateľnosti v priebehu času sa s ich hodnotením však bude zaobchádzať osobitne“, pretože dvojité národnosť sa v predchádzajúcich sčítaniach neskúmala. V dôsledku zavedenia dvojitej národnosti poradný výbor zdôrazňuje, že bude náročné porovnávať údaje medzi sčítaniami a môže sa vyskytnúť riziko nesprávnej interpretácie výsledkov sčítania v roku 2021. V tejto súvislosti pri analyzovaní viacerých etnických príslušností odkazuje na vlastnú judikaturu, odporúčania UNECE a existujúce vnútroštátne postupy.³³

60. Okrem toho je poradný výbor toho názoru, že otázky v sčítaní by nemali byť obmedzené na hovorcov „materinského jazyka“, keďže to dostatočne neodhalí jazykové schopnosti obyvateľstva (pravidelné používanie a vedomosti). V tejto súvislosti je poradný výbor toho názoru, že v budúcich sčítaniach dotazníkoch by bolo vhodné sa pýtať na prvý jazyk, druhý jazyk a cudzí jazyk.

61. Poradný výbor intenzívne nabáda orgány k zabezpečeniu účinnej účasti zástupcov národnostných menšín na analýze výsledkov sčítania 2021 s cieľom zvýšiť dôveru v zhromaždené údaje, ktoré sú rozhodujúce pre uplatňovanie práv menšín na základe sčítania.

Právny rámec na boj proti diskriminácii (článok 4)

62. Ústava Slovenskej republiky stanovuje, že ľudské práva sa zaručujú všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Dopĺňa ju zákon č. 365/2004 o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou (ďalej len ako „antidiskriminačný zákon“), ktorý takisto dodatočne spomína zdravotné postihnutie, vek, pohlavie, sexuálnu orientáciu, manželský stav a rodinný stav, alebo z dôvodu oznámenia trestného činu či inej protisociálnej činnosti. Definuje zásadu rovnakého zaobchádzania uplatnenú na všetky tieto dôvody, nielen ako zákaz diskriminácie, ale aj ako povinnosť prijať preventívne opatrenia.

63. Antidiskriminačný zákon obsahuje ustanovenie nazvané „dočasné vyrovnávacie opatrenia“, ktoré orgánom verejnej správy a iným právnym subjektom umožňujú prijať pozitívne opatrenia zamerané na

odstraňovanie znevýhodnení určitých skupín z dôvodu rasového alebo etnického pôvodu, príslušnosti k národnostnej menšine alebo etnickej skupine, pohlavia, veku alebo zdravotného postihnutia s cieľom zaručiť rovnosť príležitostí v praxi. Na základe toho bolo zavedených niekoľko pozitívnych opatrení, pokiaľ ide o rómsku národnostnú menšinu, pri zamestnávaní asistentov učiteľov v materských školách, aby dokázali komunikovať s deťmi a ich rodinami v ich „materinskom jazyku“³⁴, alebo prostredníctvom príspevku na odpočet za zamestnávanie osôb z najmenej rozvinutých okresov s cieľom bojovať proti dlhodobej nezamestnanosti.

64. Centrum právnej pomoci (ďalej len ako „centrum“) je štátom financovaná organizácia spadajúca pod ministerstvo spravodlivosti. Oprávneným žiadateľom poskytuje komplexnú právnu pomoc, napríklad vo forme právneho poradenstva alebo bezplatného zastupovania pred súdom.³⁵ Slovenské národné stredisko pre ľudské práva v spolupráci s Úradom splnomocnenca pre rómske komunity poskytuje Rómom právnu pomoc v prípadoch porušenia antidiskriminačnej legislatívy. V súlade s Akčným plánom boja proti rasizmu voči Rómom a podporou participácie na roky 2022-2024 majú stredisko a splnomocnenec pre rómske komunity spoločný cieľ rozvíjať osvetové, podporné a vzdelávacie aktivity. Splnomocnenec, v tom čase spadajúci pod ministerstvo vnútra, vo februári 2019 vytvoril platformu s odborníkmi na ľudské práva a právnymi expertmi³⁶ s cieľom koordinovať plnenie opatrení zameraných na boj proti diskriminácii a na rovnaké zaobchádzanie a činnosti vznikajúce z viacerých národných stratégií a akčných plánov.

65. Väčšina zástupcov národnostných menšín, s ktorými sa poradný výbor počas svojej návštevy stretol, vyjadrila spokojnosť s právnym rámcom na boj proti diskriminácii a uviedla, že nemá pocit diskriminácie. Toto zdôraznili najmä zástupcovia ruskej a židovskej menšiny. Členovia bulharského kultúrneho združenia spomenuli neprimeraný tlak a obťažovanie zo strany slovenských spoluvlastníkov, ktorého cieľom bolo dosiahnuť ich vysťahovanie z nehnuteľností v Starom meste v Bratislave, ktorej sú spoluvlastníkmi a ktorú bulharské združenie používa na svoje kultúrne podujatia. Maďari a Rómovia opäť uvádzajú rozsiahlu diskrimináciu v mnohých oblastiach života, ktorá sa vo všeobecnosti nerieši.

66. Príslušníci rómskej menšiny naďalej čelia rozšírenej diskriminácii vo všetkých oblastiach života na základe

³³ Pozri [tematický komentár ACFC č. 4](#), ods. 16-17, a [odporúčania UNECE](#), ods. 708 a 711 na strane 150. Ako sa to vykonáva v niektorých zmluvných štátoch rámcového dohovoru, zmiešaná národná a etnická identifikácia by sa mohla vo výsledkoch sčítania prezentovať takto: a) prvá identifikácia (deklarovaná v odpovedi na prvú otázku) - v tejto kategórii by sa objavili len tí, ktorí uviedli len jednu národnostnú alebo etnickú identifikáciu, celkový počet odpovedí by teda tvoril 100 % respondentov; b) druhá identifikácia (deklarovaná v odpovedi na otázku o viac než jednej príslušnosti); c) celkový počet všetkých národnostných/etnických identifikácií bez ohľadu na počet a poradie deklarácií (odpovedí na prvú alebo druhú otázku) vrátane počtu ľudí, ktorí uviedli svoju „inú“ identifikáciu spolu s príslušnosťou k národnosti (celkový počet by potom pravdepodobne presahoval 100 % respondentov).

³⁴ Pozri [piatu správu štátu](#), ods. 130, kde sa nachádza viac informácií o „projekte začleňovania v materských školách“ (PRIM).

³⁵ Viac informácií sa nachádza na [webovej stránke o Centre právnej pomoci](#).

³⁶ Viac informácií sa nachádza v ods. 107 a 159 [piatej správy štátu](#).

hlbokých predsudkov, ktorá sa často vyznačuje segregáciou v školách a priestorovou segregáciou a sociálnym vylúčením. Podľa verejného ochrancu práv sú členovia tejto menšiny najviac vystavení rôznym formám diskriminácie v oblastiach vzdelávania, zamestnania, bývania a ochrany zdravia a v každodennom živote sú vystavovaní etnickému a rasovému profilovaniu. Až 54 % Rómov sa za posledných päť rokov cítilo diskriminovaných pre svoj rómsky pôvod. Diskrimináciu zažívajú najčastejšie pri hľadaní zamestnania.³⁷ Rómske ženy sú mimoriadne ohrozené viacsobnými a prelínajúcimi sa formami rodovej a rasovej diskriminácie. Čelia mimoriadne rozšírenej diskriminácii v oblasti starostlivosti o reprodukčné zdravie a zdravie matiek vrátane segregácie v pôrodniciach, rasového obťažovania a ponižovania, zanedbávania, fyzického obmedzovania a zneužívania počas pôrodu a zlyhaní súvisiacich s informovaným súhlasom a rozhodovaním, pokiaľ ide o lekárske oštenie.³⁸

67. Poradný výbor opakuje, že zistenia vnútroštátnych a medzinárodných súdov v príslušných prípadoch diskriminácie by sa mali čo najviac rozšíriť, aby bežné obyvateľstvo, najmä skupiny, o ktorých je najviac známe, že sú pravidelnými obeťami diskriminácie, poznalo svoje práva a bolo nabádané k tomu, aby využívalo opravné prostriedky, ktoré má k dispozícii v prípade údajného porušenia.

68. Poradný výbor opakuje svoje obavy vyjadrené v predchádzajúcom posudku,³⁹ a síce že na Slovensku ľudia nedostatočne chápu to, že práva menšín sú neoddeliteľnou súčasťou ľudských práv.⁴⁰ Takisto chýba porozumenie toho, že práva menšín si vyžadujú špeciálnu pozornosť a špecializované opatrenia v súlade s ustanoveniami rámcového dohovoru. Poradný výbor takisto konštatuje, že prístup orgánov k sociálnym problémom národnostných menšín vo všeobecnosti a najmä Rómov je taký, že prehládajú etnický rozmer sociálnych problémov a ich riešenia a skôr sa zameriavajú na všeobecné záležitosti spojené s chudobou. Poradný výbor to pokladá za veľmi problematické, pretože je to jednostranné a prehládajú sa tým mnohé kľúčové témy ovplyvňujúce životy menšín. Okrem toho je celkovou zodpovednosťou štátu, ktorá sa nedá delegovať len na miestne a regionálne orgány, zaručiť skutočnú rovnosť všetkých občanov a práva menšín. V tejto súvislosti štátne orgány nie vždy zaujímajú aktívny prístup k tomu, aby zabezpečili, že opatrenia prijaté v praxi regionálnymi a miestnymi orgánmi sú plne v súlade s vnútroštátnymi právnymi predpismi a politikami.⁴¹

69. Poradný výbor takisto zdôrazňuje mimoriadny význam osvetu medzi národnostnými menšinami a medzi najzraniteľnejšími osobami, ako sú Rómovia, o krokoch, ktoré môžu podniknúť, keď budú čeliť diskriminácii, a význam zabezpečenia toho, aby im nikto nebránil v prístupe k spravodlivosti v takýchto prípadoch z dôvodu nedostatku povedomia a finančných prostriedkov. V tejto súvislosti poradný výbor víta projekty realizované splnomocnencom pre rómske komunity v rámci prioritnej oblasti „Nediskriminácia“ Národnej stratégie pre integráciu Rómov, verejným ochrancom práv, Slovenským národným strediskom pre ľudské práva a Poradňou pre občianske a ľudské práva, mimovládnu organizáciu s intenzívnym zastúpením na východnom Slovensku,⁴² zamerané na zvyšovanie právneho povedomia Rómov o možnostiach ochrany pred diskrimináciou a nerovnakým zaobchádzaním.⁴³

70. Poradný výbor konštatuje, že antidiskriminačný legislatívny rámec je značne komplexný, a víta skutočnosť, že antidiskriminačný zákon obsahuje ustanovenie (8a) umožňujúce orgánom verejnej správy a iným právnym subjektom prijímať pozitívne opatrenia zamerané na odstraňovanie znevýhodnení istých skupín z dôvodu rasového alebo etnického pôvodu, príslušnosti k národnostnej menšine alebo etnickej skupine. Praktické vykonávanie tejto legislatívy je však celkovo v praxi veľmi slabé⁴⁴ preto, že sa veľmi málo presadzuje právnymi postupmi⁴⁵ a pre extrémnu dĺžku súdneho konania, ktoré predstavuje významnú prekážku v prístupe k spravodlivosti. Okrem toho existujúca judikatúra ukazuje, že súdy sa skôr zdráhajú ukladať tresty páchatelom, ktoré by boli účinné, primerané a odrádzajúce. Toto platí najmä pre finančnú kompenzáciu nepeňažnej škody.⁴⁶ Poradný výbor takisto poznamenáva, že sankcie za diskriminačné správanie môžu udeľovať pracovné, obchodné a školské inšpektoráty prostredníctvom administratívneho ukladania pokút. Konania pred inšpektorátmi sa však v praxi zriedkavo používajú na presadzovanie antidiskriminačných ustanovení. Okrem toho sa v takýchto konaniach neuplatňuje presun dôkazného bremena a aj keď takéto konania prebiehajú, pokuty sa buď neudelia alebo je ich výška nedostatočná a nemajú odrádzajúci účinok.⁴⁷

71. Podľa informácií zhromaždených poradným výborom sa zdá, že spoločnosť, a najmä príslušníci národnostných menšín a členovia najzraniteľnejších skupín, poznajú antidiskriminačný legislatívny rámec a prístup k bezplatnej právnej pomoci stále len v obmedzenej miere.⁴⁸

³⁷ Pozri Martin Kahanec - Lucia Kováčová - Zuzana Poláčková - Mária Sedláková (apríl 2020), [Sociálna situácia a situácia v oblasti zamestnanosti rómskych komunít na Slovensku](#), strana 7.

³⁸ Zdroje: [alternatívna správa Poradne pre občianske a ľudské práva](#), september 2021, s. 2-4 a [správy verejného ochrancu práv](#). Pozri takisto výsledky [druhého prieskumu EÚ – MIDIS o Rómoch zverejneného Agentúrou Európskej únie pre základné práva v roku 2016](#) za Slovensko. Na porovnanie situácie rómskych žien so situáciou rómskych mužov a so situáciou žien v celkovej populácii pozri [druhý prieskum EÚ - MIDIS: rómske ženy od roku 2019](#).

³⁹ Pozri závery [štvrtého posudku poradného výboru k Slovenskej republike](#), str. 31.

⁴⁰ V parlamente sa navrhlo uznesenie na zdôraznenie toho, že na Slovensku sa zaručujú základné práva a slobody, a na odsúdenie diskriminácie menšín. 19. septembra 2021 však bolo zamietnuté. Pozri [spravodajský článok](#).

⁴¹ Pozri napríklad článok 6 týkajúci sa nedostatočného vykonávania § 424 písm. a) Trestného zákona, na základe ktorého je segregácia trestným činom, článok 11 o prietoch vo vykonávaní rozhodnutia ministerstva dopravy z roku 2018 ohľadom označovania začiatku a konca obce tabuľami v jazykoch menšín alebo článok 15 o stále prítomných múroch a plotoch oddelujúcich Rómov.

⁴² Podrobnejšie informácie o jej práci v oblasti právneho povedomia sa nachádzajú na [webovom sídle Poradne pre občianske a ľudské práva](#).

⁴³ Viac informácií sa nachádza v [piatej správe štátu](#), ods. 91, 108 a 164.

⁴⁴ V každom prípade pozri ods. 91 [piatej správy štátu](#), v ktorom sa nachádza niekoľko pozitívnych postupov uplatňovania v oblasti presadzovania antidiskriminačného zákona a iných všeobecne záväzných právnych predpisov obsahujúcich antidiskriminačné ustanovenia v oblasti verejnej správy.

⁴⁵ Podľa ministerstva spravodlivosti z 23 prípadov údajnej diskriminácie, o ktorých v roku 2019 s konečnou platnosťou rozhodli vnútroštátne súdy, uznali súdy diskriminačné zaobchádzanie len v dvoch prípadoch (zdroj: [Správa Slovenska o nediskriminácii za rok 2020](#), str. 9).

⁴⁶ Napríklad krajský súd v Košiciach vo svojom konečnom rozhodnutí (rozhodnutie č. 6 Co 833/2014 – 223, 28. júna 2016) prisúdil finančné odškodnenie rómskemu páru (300 EUR každej z osôb), ktorý bol diskriminovaný na základe etnického pôvodu v miestnom bare v Spišských Vlachoch. V roku 2018 odvolací súd v zásadnom rozhodnutí potvrdil rozsudok súdu prvej inštancie vo veci diskriminácie rómskej ženy v prístupe k zamestnaniu a prisúdil jej 2 500 EUR ako nemajetkovú ujmu (rozhodnutie okresného súdu v Spišskej Novej Vsi č. 8 Co 268/2016-523 z 23. marca 2017 potvrdené rozhodnutím krajského súdu v Košiciach č. 9Co 259/2017 z 7. februára 2018).

⁴⁷ Zdroj: [Správa Slovenska o nediskriminácii za rok 2020](#), str. 10-11. Okrem toho podľa § 11 ods. 2 antidiskriminačného zákona musí žalovaný dokázať, že voči navrhovateľovi nedošlo k diskriminácii alebo že dané zaobchádzanie bolo potrebné a odôvodniteľné.

⁴⁸ Podľa štúdie prekážok brániacich prístupu k účinnej právnej ochrane pred diskrimináciou, ktorá zahŕňala celonárodný prieskum prekážok, s ktorými sa stretli ľudia, ktorí majú subjektívny pocit diskriminácie, no nevyhľadávajú právnu pomoc ani nepoužívajú právne prostriedky na svoju obranu pred diskrimináciou, požiadalo o právnu pomoc alebo sa snažilo bojovať proti diskriminácii právnymi prostriedkami len malé percento (4,7 %) respondentov, ktorí mali pocit diskriminácie. Vyše 92 % nepodniklo nijaké kroky na svoju obranu. Podľa strany 41 [druhého prieskumu EÚ - MIDIS o Rómoch zverejneného Agentúrou Európskej únie pre základné práva v roku 2016](#) 49 % rómskych respondentov na Slovensku nepozná žiadne zákony zakazujúce diskrimináciu z dôvodu farby pleti, etnického pôvodu či náboženstva, a 83 % nepozná žiadne organizácie, ktoré ponúkajú podporu či poradenstvo obeťami diskriminácie.

Okrem toho stále pretrvávajú všeobecný nedostatok kvalifikovanej právnej pomoci v oblasti antidiskriminácie a nedostatok dostupnej právnej pomoci, pokiaľ ide o finančnú dostupnosť.⁴⁹ V tejto súvislosti poradný výbor konštatuje, že prístup k bezplatnému právnemu zastupovaniu pre osoby, ktorých príjem je veľmi nízky, zabezpečuje štát, no je mu ľúto, že toto právne zastupovanie sa dá poskytnúť len v občianskoprávných konaniach a nie v správnych a trestnoprávných konaniach, ani v konaniach pred inšpektorátmi. Takisto konštatuje, že stále existuje relatívne významná skupina ľudí, ktorí si nedokážu zaplatiť za právne služby, aj keď je prahová hodnota na oprávnenie na bezplatnú právnu pomoc alebo na právnu pomoc so symbolickým finančným príspevkom od dotknutej osoby relatívne nízka.⁵⁰ Poradný výbor sa stotožňuje s názorom vyjadreným vo výročnej správe verejného ochrancu práv za rok 2019 o zodpovednosti štátu poskytnúť legislatívny a finančný rámec zabezpečujúci rovnosť všetkých občanov pred zákonom, a fungujúci systém bezplatnej právnej pomoci, a to najmä pre tých najzraniteľnejších.

72. Celkovo vníma poradný výbor nedostatok koordinácie, súdržnosti a výmeny informácií medzi rôznymi zainteresovanými stranami. Toto môže byť dôsledok roztrieštených konzultačných mechanizmov, ktorým chýba inkluzívnosť, spoločné vlastníctvo rozhodnutí a udržateľnosť prístupov a činností. Napríklad už spomínaná platforma odborníkov založená v roku 2019 na koordinovanie činností v oblasti ľudských práv a stratégií rovnakého zaobchádzania skončila svoju činnosť po jednom roku, hoci je téma nediskriminácie s dôrazom na boj proti rasizmu voči Rómom⁵¹ stále prioritou novej „Stratégie pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030“ (pozri článok 4 – Národná stratégia integrácie Rómov nižšie).⁵² Účastníci rozhovorov takisto uviedli, že súčasným procesom návrhu nového zákona o postavení národnostných menšín (ďalej len ako „zákon o menšinách“) chýba dostatočná výmena informácií, účasť a koordinácia so všetkými zúčastnenými stranami. Dôkazom toho je aj skutočnosť, že zákon o menšinách a novela školského zákona sa navrhujú súčasne, hoci sú vzájomne prepojené a majú kľúčový význam pre národnostné menšiny (pozri aj článok 15 – Účinná účasť na verejnom živote).

73. Poradný výbor opakuje svoju výzvu k orgánom, aby venovali prvoradú pozornosť právam menšín ako neoddeliteľnej súčasť ľudských práv a zaistili účinnú, koherentnú a udržateľnú medziinštitucionálnu spoluprácu a prístup vo všetkých otázkach súvisiacich

s právami menšín v úzkej konzultácii so zástupcami národnostných menšín.

74. Poradný výbor vyzýva orgány k zvýšeniu úsilia o zvyšovanie povedomia o antidiskriminačnom legislatívnom rámci medzi príslušníkmi národnostných menšín a skupín, ktoré sú najviac vystavené diskriminácii, a zintenzívneniu úsilia o ich účinnú ochranu pred diskrimináciou vo všetkých oblastiach života. Z tohto hľadiska by mali orgány ďalej zlepšiť systém bezplatnej právnej pomoci pre najzraniteľnejšie osoby.

Inštitucionálny rámec na boj proti diskriminácii: stredisko pre ľudské práva (článok 4)

75. Podľa zákona č. 308/1993 je Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (ďalej len ako „stredisko pre ľudské práva“)⁵³ nezávislým, nesúdnym orgánom dotovaným najmä zo štátneho rozpočtu. Stredisko pre ľudské práva má mnohé právomoci v súlade s väčšinou medzinárodných noriem. Jeho úlohou je navrhovať odborné stanoviská k dodržiavaniu zásady rovnakého zaobchádzania a monitorovať a hodnotiť dodržiavanie ľudských práv a rovnakého zaobchádzania a zhromažďovať a poskytovať informácie o rasizme, xenofóbii, ako aj vykonávať nezávislé prieskumy týkajúce sa diskriminácie. Všeobecnejšie má stredisko pre ľudské práva povinnosť vykonávať výskumy a prieskumy na účel poskytovania údajov v oblasti ľudských práv. Stredisko pre ľudské práva má takisto povinnosť zverejňovať výročnú správu o dodržiavaní ľudských práv na Slovensku vrátane dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania, pričom obsahuje odporúčania pre rôzne orgány a inštitúcie. Stredisko pre ľudské práva napríklad vo svojej výročnej správe za rok 2020 zdôrazňuje, že šírenie ochorenia COVID-19 poznačilo rok 2020 a malo veľký vplyv na uplatňovanie ľudských práv a základných slobôd, s obzvlášť negatívnym dopadom na najzraniteľnejšie skupiny. Výročná správa za rok 2020 sa zaoberá otázkami ako karanténa rómskych osád, povinná štátna karanténa, obmedzenia slobody pohybu a záruky ochrany údajov počas pandémie COVID-19, ako aj vplyv opatrení súvisiacich s COVID-19 na prístup k vzdelaniu, zdravotnej starostlivosti a zamestnanosti.⁵⁴

76. V roku 2019 sa stredisko pre ľudské práva zaoberalo 94 sťažnosťami na diskrimináciu, z ktorých 9 sa týkalo etnického pôvodu. Pokiaľ ide o oblasti, v ktorých boli sťažnosti prijaté, 57 sa týkalo pracovných alebo podobných vzťahov, 11 poskytovania tovaru a služieb, 11 sociálneho zabezpečenia, 7 vzdelávania a 2 zdravotnej starostlivosti. Zo všetkých prijatých sťažností identifikovalo stredisko pre ľudské práva porušenie zásady rovnakého zaobchádzania v 23 prípadoch. V roku 2019 vydalo stredisko pre ľudské práva 26 odborných stanovísk posudzujúcich možné porušenia antidiskriminačných právnych predpisov, poskytlo právne zastupovanie štyrom osobám na súdnych konaniach týkajúcich sa diskriminácie a nepodalo žiadnu verejnú žalobu.⁵⁵

⁴⁹ Pozri Správu Slovenska o nediskriminácii za rok 2020, str. 77.

⁵⁰ Pozri zákon č. 327/2005 o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi, § 6 a 6a.

⁵¹ Orgány vysvetlili, že pojem „anticiganizmus“ má v slovenčine negatívnu konotáciu, preto radšej používajú pojem „rasizmus voči Rómom“. V súlade s revidovaným všeobecným politickým odporúčaním komisie ECRÍ č. 13 o boji proti anticiganizmu a diskriminácii voči Rómom, kde sa nachádza definícia anticiganizmu, sa v tomto posudku bude používať pojem „anticiganizmus“.

⁵² Pozri Stratégiu pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030 (v slovenčine), strany 36-40.

⁵³ Pozri webové sídlo Slovenského národného strediska pre ľudské práva (v slovenčine), národnej inštitúcie pre ľudské práva, ktorej Medzinárodný koordináčný výbor pre národné inštitúcie pre ľudské práva udelil status B.

⁵⁴ Pozri Správu o stave dodržiavania ľudských práv vrátane dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania za rok 2020.

⁵⁵ Počet sťažností za rok 2019 vychádza z údajov uvedených na strane 12 Správy Slovenska o nediskriminácii za rok 2020.

77. Poradný výbor víta nárast rozpočtu prideleného stredisku pre ľudské práva o 40 % v roku 2019, ktorý zahŕňa okrem iného ľudské zdroje.⁵⁶ Tento nárast rozpočtu sa dosiaľ nepretavil do nárastu osvetovej činnosti, ktorá by sa odzrkadlila v počte prijatých sťažností.⁵⁷ Prijaté sťažnosti sú vo vážnom rozpore so situáciou a potrebami národnostných menšín. Počet sťažností predložených národnostnými menšinami je naďalej nízky, ako uznalo samotné stredisko pre ľudské práva. Toto by sa dalo vysvetliť skutočnosťou, že stredisko pre ľudské práva nie je dostatočne známe a nemá dosah na príslušníkov národnostných menšín, alebo tým, že jeho plná nezávislosť sa spochybňuje. Stredisku tiež niektorí členovia poradného výboru vytýkajú nedostatok proaktívnosti pri zahajovaní vyšetrovaní v prípadoch rasovej a štrukturálnej diskriminácie, ako sú prípady segregácie v školách,⁵⁸ a to aj napriek komplexným analytickým správam zverejneným o tejto téme.⁵⁹

78. Poradný výbor vyjadruje ľútosť, že návrh novely zákona o stredisku pre ľudské práva predložený ministerstvom spravodlivosti v roku 2018, ktorého cieľom malo byť posilniť jeho nezávislosť vytvorením transparentného postupu a prísnych kritérií na výber členov riadiaceho výboru a stanoviť pravidlá pre činnosť a príslušnosť, ktoré by neboli kompatibilné s vykonávaním funkcie člena riadiaceho výboru, parlament v roku 2019 zamietol.

79. Poradný výbor vyjadril znepokojenie z vysokého počtu neoznamovaných prípadov údajnej diskriminácie príslušníkmi národnostných menšín kompetentným orgánom, najmä stredisku pre ľudské práva.⁶⁰ Poradný výbor je toho názoru, že vnútorná redistribúcia existujúcich ľudských a finančných zdrojov by mohla pomôcť zvýšiť povedomie o kompetenciách a práci strediska pre ľudské práva, a to najmä medzi príslušníkmi národnostných menšín. Mohlo by sa naplánovať plné využívanie strategických súdnych konaní v údajných prípadoch s príslušníkmi národnostných menšín a zvyšovanie regionálnej prítomnosti, najmä v oblastiach obývaných Maďarmi a Rómami.

80. Poradný výbor s uspokojením konštatuje, že stredisko zorganizovalo 317 vzdelávacích činností, čo je výrazný nárast v porovnaní so 148 takýmito činnosťami zorganizovanými v roku 2017. Je však toho názoru, že by sa malo investovať viac prostriedkov do programov odbornej prípravy, najmä pre orgány presadzovania práva, odborníkov pracujúcich v oblasti práva a verejných činiteľov, s cieľom bojovať proti diskriminácii, vrátane prierezovej diskriminácie, predsudkom a štrukturálnym znevýhodneniam, ktorým čelia príslušníci národnostných menšín, a zvyšovať dôveru v tieto inštitúcie. Do takejto odbornej prípravy by sa mali systematicky zapájať zástupcovia národnostných menšín, aby poskytli svedectvá.

81. Poradný výbor žiada orgány, aby urýchlili reformu týkajúcu sa Slovenského národného strediska pre ľudské práva tak, aby bolo plne nezávislé a aktívnejšie a rozhodnejšie v boji

proti diskriminácii. Mali by sa vykonať kroky okrem iného s cieľom nabádať k plnému využívaniu jeho vyšetrovacích právomocí a strategických právomocí súvisiacich so súdnymi konaniami a zvyšovať povedomie o činnostiach centra a jeho viditeľnosť, a to okrem iného zriadením doplňujúcich regionálnych úradov v oblastiach obývaných Maďarmi a Rómami v záujme lepšieho oslovenia týchto dvoch národnostných menšín, ktorých sa diskriminácia viac týka.

Inštitucionálny rámec na boj proti diskriminácii: verejný ochranca ľudských práv (článok 4)

82. Verejný ochranca práv (ďalej len „verejný ochranca“) je kompetentný v záležitostiach diskriminácie pri riešení sťažností týkajúcich sa porušenia základných práv a slobôd orgánmi verejnej správy. V roku 2020 dostal verejný ochranca spolu 3 075 podnetov a sťažností, čo predstavuje druhý najvyšší počet od zriadenia tohto úradu. Napriek rastúcemu počtu sťažností sa nenaplnil očakávaný počet zamestnancov tohto úradu na rok 2020 schválený uznesením vlády č. 500 zo 14. októbra 2019 z dôvodu nedostatku finančných zdrojov.⁶¹ Zdá sa, že činnosti verejného ochrancu boli značne ovplyvnené znížením rozpočtu všetkých verejných inštitúcií o 10 %, ku ktorému došlo v roku 2021, v porovnaní s výsledkom rovnakých poklesov v prípade existujúcich inštitúcií komisárov.⁶²

83. Poradný výbor konštatuje, že verejný ochranca hrá naďalej dôležitú úlohu v boji proti diskriminácii, rasizmu a intolerancii v prípadoch údajného pochybenia verejných orgánov vrátane polície alebo jednotlivých štátnych úradníkov. Zdá sa, že inštitúcia verejného ochrancu má medzi príslušníkmi národnostných menšín dobré meno a je úspešnejšia pri prijímaní sťažností od týchto osôb, hoci sa ani tejto inštitúcii stále neoznamuje dostatočný počet prípadov údajnej diskriminácie. Jej nezávislosť je však niekedy spochybňovaná z dôvodu jej nominácie volenými politickými stranami.⁶³ Takisto nemá všetky kompetencie a potrebné právomoci na efektívne vykonávanie svojich funkcií. Toto sa týka ustanovení o právnom postavení pri súdnych pojednávaniach, urýchlenných konaniach pred ústavným súdom a prístupu k dôverným dokumentom. Kompetencie verejného ochrancu by sa mali preskúmať takisto s cieľom efektívne prešetriť policajný inšpektorát a následne jeho konanie pri vyšetrovaní údajnej policajnej brutality. V tejto súvislosti by bolo potrebné zmeniť § 3 ods. 2 zákona o verejnom ochrancovi práv. Poradný výbor tiež konštatuje, že autonómnosť verejného ochrancu rozhodovať o počte zamestnancov potrebných na riadne vykonávanie svojich funkcií stále nie je dostatočne zaručená.

84. Poradný výbor vyjadruje hlbokú ľútosť nad tým, že inštitúcia verejného ochrancu nemá v očiach politikov, poslancov, ani verejných činiteľov na celoštátnej, miestnej a regionálnej úrovni⁶⁴ očakávanú autoritu, čo sa prejavuje ignorovaním

⁵⁶ Ako sa uvádza v individuálnom podaní Slovenského národného strediska pre ľudské práva do tretieho cyklu Všeobecného pravidelného preskúmania Rady OSN pre ľudské práva, jeho rozpočet bol v rokoch 2020, 2021 a 2022 navýšený. Na rok 2022 bola stredisku vyčlenená dotácia z verejného rozpočtu vo výške 944 287 €. Stredisku sa tak podarilo posilniť personálne a technické kapacity. V čase návštevy malo Stredisko pre ľudské práva 23 zamestnancov pracujúcich v jeho centrále na zásadných záležitostiach a päť ďalších v troch regionálnych kanceláriách (Banská Bystrica, Košice a Žilina), čo je nárast v porovnaní s rokom 2017 (15 zamestnancov) podľa výkazu činnosti strediska pre ľudské práva z roku 2017.

⁵⁷ Stredisko pre ľudské práva spracovalo v roku 2019 94 sťažností v porovnaní s 92 sťažnosťami v roku 2018 a 70 sťažnosťami v roku 2017.

⁵⁸ Pozri [Siestu správu ECRI o Slovenskej republike](#), ods. 5-7 a [záverečné pripomienky Výboru OSN pre ľudské práva](#), október 2016, ods. 8.

⁵⁹ Pozri správy strediska pre ľudské práva o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike.

⁶⁰ Viacerí príslušníci národnostných menšín informovali poradný výbor o tom, že by údajný prípad diskriminácie radšej išli oznámiť na políciu než aby podali sťažnosť stredisku pre ľudské práva alebo verejnému ochrancovi práv.

⁶¹ K 31. decembru 2020 mal úrad spolu 46 zamestnancov.

⁶² Komisár pre deti a komisár pre osoby so zdravotným postihnutím.

⁶³ Pozri [odporúčanie Výboru ministrov CM/Rec\(2021\)1 členským štátom týkajúce sa rozvoja a posilnenia účinných, pluralitných a nezávislých národných inštitúcií pre ľudské práva](#) prijaté 31. marca 2021, ako aj [revidované všeobecné politické odporúčanie ECRI č. 2 o subjektoch pre rovnaké zaobchádzanie na boj proti rasizmu a intolerancii na vnútroštátnej úrovni](#) zo 7. decembra 2017.

⁶⁴ V roku 2019, keď ombudsmanka prezentovala svoju výročnú správu za rok 2018, bol parlament takmer prázdny. Dňa 13. mája 2020 bolo pri prezentovaní výročnej správy ombudsmanky za rok 2019 prítomných o čosi viac poslancov, jej správa však nebola uznaná, keďže za ňu hlasovalo len 34 poslancov, 50 bolo proti a 46 sa zdržalo hlasovania, ako sa uvádza v [spravodajskom príspevku](#). Prezidentka republiky, ktorá bola tiež prítomná, s takýmto prístupom nesúhlasila.

správ, listov a dotazov ombudsmanky, jej kľúčovej práce na ochranu ľudských práv vrátane práv národnostných menšín, ako aj ľahostajnosťou voči vedomostiam a schopnosti verejného ochrancu sledovať situáciu na Slovensku, pokiaľ ide o právny rámec týkajúci sa ľudských práv a rovnocennosti. S ombudsmankou slovenská vláda alebo parlament nedostatočne konzultuje a je nedostatočne vypočutá pri príprave právnych predpisov alebo politik ovplyvňujúcich ľudské práva národnostných menšín. Preto sa verejné orgány celkovo nedostatočne venujú odporúčaniam ombudsmanky vrátane odporúčaní relevantných pre národnostné menšiny. Tento postoj je poľutovaniahodný, pretože to nie je len zbytočné plytvanie kapacitami, ale oslabuje to aj autoritu ombudsmanky.

85. Poradný výbor nabáda orgány, aby verejnému ochrancovi práv poskytl dostatočné ľudské a finančné zdroje, ktoré by tejto inštitúcii umožnili účinne si vykonávať svoju funkciu, posilnili nezávislosť verejného ochrancu práv v súlade s medzinárodnými normami, venovali zvýšenú pozornosť a včas nadviazali na rozhodnutia, správy a otázky verejného ochrancu práv súvisiace s národnostnými menšinami a rozšírili jeho mandát tak, aby mu zabezpečoval právne postavenie v súdnych konaniach a prístup k dôverným dokumentom, a poskytl verejnému ochrancovi prístup k zrýchlenému konaniu pred ústavným súdom. Mala by sa posilniť schopnosť verejného ochrancu vyšetrovať prípady údajnej policajnej brutality.

Údaje o rovnosti (článok 4)

86. Ako reakciu na predchádzajúce odporúčanie poradného výboru zhromažďovať údaje o rovnosti týkajúce sa životných podmienok príslušníkov národnostných menšín pripravilo ministerstvo spravodlivosti v rámci Akčného plánu predchádzania všetkým formám diskriminácie na roky 2016-2019 analýzu požiadaviek vyplývajúcich z medzinárodných dohovorov o zbere citlivých údajov a právnych prekážok brániacich ich zberu. Ministerstvo spravodlivosti prispôbilo diagnostický mapovací nástroj, ktorý pripravila skupina EÚ na vysokej úrovni pre nediskrimináciu, rovnosť a rozmanitosť, podskupina pre údaje o rovnosti, na zhromažďovanie informácií o existujúcich zdrojoch údajov o rovnosti a o ich nedostatkoch.⁶⁵

87. Úrad splnomocnenca pre národnostné menšiny vykonal rozsiahly výskum v teréne o používaní jazykov národnostných menšín pri príprave správy o jazyku za rok 2018 o stave používania jazykov národnostných menšín na Slovensku. Splnomocnenec pre rómske komunity takisto zverejnil „jazykovú mapu rómskych komunít na Slovensku“. V snahe o účinný prístup k vzdelávaniu na základných a stredných školách sa zbierali údaje o používaní jazyka v osadách „marginalizovaných rómskych komunít“ (pozri článok 6 Obrázok o Rómoch) z troch rôznych uhlov: rodný jazyk (rómsky, slovenský, maďarský alebo iné jazyky), jazyk každodennej komunikácie a vyučovací jazyk na základných školách pre deti.⁶⁶

88. V roku 2019 bol publikovaný aj aktualizovaný Atlas rómskych komunít, sociografický nástroj na mapovanie.⁶⁷ Obsahuje množstvo údajov o počte a životnej situácii Rómov na celom Slovensku, ako sú údaje o infraštruktúre

obcí a rómskych osád, dostupnosti sociálnych a zdravotných služieb, politickej a občianskej účasti Rómov, ekonomickej činnosti a školskej infraštruktúry. Tento nový atlas obsahuje do určitej miery porovnanie údajov, a preto prispieva k hodnoteniu vplyvu predchádzajúcich politik a programov.

89. Poradný výbor bol informovaný o prebiehajúcich diskusiách medzi akademikmi, členmi rómskej komunity a miestnymi zainteresovanými stranami, pokiaľ ide o politickú legitimitu a verejnú dostupnosť údajov a presnosť špecifických údajov a odhadov Atlasu rómskych komunít. Podľa niektorých akademikov bol atlas zatiaľ veľmi užitočný pri poskytovaní odhadov sociálno-ekonomickej a infraštruktúrnej situácie v prakticky všetkých „marginalizovaných rómskych enklávach“, čo umožňuje tvorcom politik predbežne hodnotiť potreby, ako aj plánovať a vyhodnocovať opatrenia. Údaje uvedené v atlase však presnejšie vyčíslujú počet Rómov žijúcich na Slovensku v porovnaní s výsledkami sčítania. Jeho metodika sa zároveň naďalej úspešne používa pri obhajovaní Rómov, pretože protirečí mýtu, že najväčšia časť Rómov žije v chudobných segregovaných enklávach. Na druhej strane je v metodike atlasu aj niekoľko pretrvávajúcich problémov: vychádza najmä z vedomostí a pohľadov miestnych nerómov, najmä tých, ktorí pracujú pre miestne obce alebo s nimi spolupracujú, pretože údaje sa zbierali podľa pripísanej etnicity a mnohé osoby započítané do atlasu sa samy ako Rómovia neidentifikujú.

90. Dostupné údaje vychádzajú vo všeobecnosti z odhadov z prieskumov s obmedzeným rozsahom vzorky, ako sú údaje z prieskumu o príjmoch a životných podmienkach v marginalizovaných rómskych komunitách: vybrané ukazovatele z EÚ SILC MRK 2018.⁶⁸ Ako na to poukázali niektorí zástupcovia národnostných menšín, vo veľkej miere chýbajú komplexné a porovnateľné údaje o rovnosti medzi inými národnostnými menšinami ako Rómami a zvyškom obyvateľstva, a táto kritika sa môže týkať aj niektorých oblastí v prípade Rómov. Napríklad je tu vážny nedostatok systematických údajov o ekonomickej integrácii Rómov.⁶⁹ Takisto sa zdá, že niektoré údaje nie sú verejné, hoci sú zverejnené informácie o vplyve niektorých opatrení, ktoré vychádzajú z tých istých údajov. Napríklad poradný výbor nedokázal od Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu (ďalej len „ministerstvo školstva“) získať údaje o počte rómskych detí navštevujúcich materské školy alebo osobitné školy v porovnaní s deťmi z väčšinovej populácie a/alebo iných národnostných menšín, či o počte osôb, ktoré predčasne ukončili štúdium, respektíve o záškoláctve rómskych žiakov/študentov. Z toho istého ministerstva však dostal písomné informácie o tom, že 10 % rómskych žiakov sa v posledných rokoch vrátilo do hlavného vzdelávacieho prúdu najmä vďaka zásahom tímov zameraných na inklúziu pôsobiacich na základných školách a v materských školách (pozri tiež článok 12 – Prístup k vzdelávaniu).

Ďalším z príkladov chýbajúcich odpovedí od regionálnych a miestnych úradov je prípad, keď verejný ochranca nedostal odpoveď od Regionálneho úradu verejného zdravotníctva v Trenčíne o pochybnostiach týkajúcich sa primeranosti zatvorenia celých bytových domov v Bánovciach nad Bebravou v situácii, keď kvôli štyrom prípadom pozitívne testovaných rómskych obyvateľov na ochorenie COVID-19 zostalo v karanténe 500 ľudí.

⁶⁵ Pozri [Správu o základných právach – 2020, ktorú vyhotovila Agentúra Európskej únie pre základné práva \(FRA\)](#), strana 41.

⁶⁶ Hlavným dorozumievacím jazykom rómskych komunít na Slovensku je slovenčina, potom maďarčina a potom rómčina (viac informácií o Správe o stave používania jazykov národnostných menšín sa nachádza v [piatej správe štátu](#), ods. 262, ako aj ods. 238, 239 a 248).

⁶⁷ Pozri webovú stránku vyhradenú pre Atlas rómskych komunít 2019 a extrahované údaje (v súčasnosti k dispozícii len v slovenčine), ako aj Atlas rómskych komunít 2013 a extrahované údaje (v slovenčine) vykonané v rámci rozvojového programu OSN (UNDP) v spolupráci s Ústavom rómskych štúdií Prešovskej univerzity, Úradom splnomocnenca pre rómske komunity a Združením slovenských miest a obcí. Na aktualizáciu atlasu sa vyčlenilo 132 000 EUR.

⁶⁸ Pozri vybrané ukazovatele z prieskumu EÚ SILC MRK 2018 (v slovenčine).

⁶⁹ Pozri Martin Kahanec - Lucia Kováčová - Zuzana Poláčková - Mária Sedláková (apríl 2020), [Sociálna situácia a situácia v oblasti zamestnanosti rómskych komunít na Slovensku](#), strana 7.

91. Poradný výbor opakovane zdôrazňuje dôležitosť pravidelne zhromažďovaných, spoľahlivých a rozčlenených údajov o rovnosti,⁷⁰ aby mohli orgány založiť svoje politické nástroje na podporu rovnosti na údajoch súvisiacich so skutočnou situáciou a prístupe k právam príslušníkov národnostných menšín a najmä najviac znevýhodnených skupín.⁷¹

92. Poradný výbor víta skutočnosť, že sa vynakladá čoraz väčšia snaha na zhromažďovanie údajov o rovnosti prostredníctvom prieskumov a výskumov používania jazykov národnostných menšín, ako aj životných podmienok príslušníkov rómskej národnostnej menšiny, či už prostredníctvom aktualizovaného Atlasu rómskych komunít alebo konkrétnejších prieskumov.⁷² Poradný výbor takisto víta prístup štatistického úradu, ktorý zväzil údaje poskytnuté splnomocnencom pre rómske komunity. Všeobecnejšie poradný výbor s potešením konštatuje, že tvorcovia politik namiesto menej presných výsledkov minulých sčítaní používajú odhadované údaje o rómskych obyvateľoch na tvorbu cieľených politik sociálnej inklúzie.

93. Poradný výbor považuje Atlas rómskych komunít za pozitívny príklad analytického rámca na navrhovanie krátkodobých a dlhodobých priorít akcií, ktorý je založený na sociálnom a geografickom mapovaní rómskych obyvateľov, čo môže pomôcť orgánom merajúcim 97. strednodobé a dlhodobé vplyvy vykonávania Národnej stratégie pre integráciu Rómov prostredníctvom pravidelných aktualizácií. Atlas obsahuje kvantitatívne údaje o geografickej polohe ľudí žijúcich v rómskych osadách, ako aj širokú škálu informácií o jednotlivých osadách a tiež obciach, v ktorých sa nachádzajú. Mapovanie životných podmienok Rómov žijúcich v osadách a ich prístupu k rôznym službám je dobrý nástroj na identifikáciu štrukturálnych nerovností medzi týmito obyvateľmi a väčšinovou populáciou a na riešenie týchto nerovností prostredníctvom verejných politik, najmä tých, ktoré sú zamerané na doplnenie primeranej technickej a sociálnej infraštruktúry.

94. Poradný výbor však poznamenáva, že ako zdôraznil splnomocnenec pre rómske komunity, cieľom atlasu nie je poskytovať vyčerpávajúci obraz o Rómoch žijúcich na Slovensku. Keďže jeho metodika vychádza z externej identifikácie, ktorá vedie k obavám, pokiaľ ide o zásadu slobodnej sebaidentifikácie obsiahnutej v rámcovom dohovore, neumožňuje absolútnu presnosť. Základnou jednotkou výskumu/vzorky totiž nie je jednotlivec, ale územne obmedzená komunita, ktorá sa považuje za rómsku. Atlas nepokrýva ani celú škálu znevýhodnení, ktorým Rómovia čelia, ako je diskriminácia a anticiganizmus. Atlas sa teda nezameriava na Rómov žijúcich integrovaným spôsobom, ktorí nečelia nerovnostiam vyplývajúcim zo sociálneho vylúčenia. Preto sú údaje súvisiace s „nemarginalizovanými Rómami“ menej presné, a teda predstavujú len veľmi hrubé odhady počtov a životných podmienok Rómov nežijúcich v segregovaných oblastiach. Stále chýbajú krížové porovnania medzi údajmi z atlasu a metodikami používanými pre iné prieskumy. Vzhľadom na to, že rôzne prístupy môžu odhaliť rôzne silné a slabé stránky ohľadom rôznych aspektov, by poradný výbor uvítal spoločné hodnotenie rozsahu, prospešnosti a spoľahlivosti atlasu v porovnaní s inými dostupnými súvisiacimi súbormi údajov a metodikami, do ktorých sú zapojení príslušníci rómskej národnostnej menšiny,

miestne orgány vrátane rómskych starostov, akademici a nezávislí experti.

95. Poradný výbor nabáda orgány k tomu, aby naďalej zhromažďovali pravidelné rozčlenené údaje o rovnosti týkajúce sa životných podmienok príslušníkov rómskej národnostnej menšiny. Orgány by mali takisto vykonávať nezávislé prieskumy a výskumy týkajúce sa situácie a prístupu k právam iných príslušníkov národnostných menšín vrátane tých menej početných. Takéto údaje zhromažďované v úzkej konzultácii so zástupcami všetkých národnostných menšín by mali orgánom umožniť založiť všetok súvisiaci rozvoj politik na spoľahlivých údajoch o rovnosti a tak zaistiť účinné hodnotenie politik.

96. Zatiaľ čo poradný výbor víta pravidelnú aktualizáciu Atlasu rómskych komunít, vyzýva orgány k tomu, aby za účasti príslušníkov rómskej národnostnej menšiny a iných príslušných zainteresovaných strán vyhodnotili jeho rozsah, prospešnosť a spoľahlivosť v porovnaní s inými dostupnými súvisiacimi súbormi

Národná stratégia integrácie Rómov (článok 4)

97. Akčné plány Národnej stratégie integrácie Rómov 2012-2020 (ďalej len ako „stratégia“⁷³) sa každoročne monitorovali a aktualizovali každé dva roky. Boli koordinované splnomocnencom pre rómske komunity a implementované väčšinou rôznymi príslušnými ministerstvami. Stratégia a jej akčné plány sa zameriavali na sedem prioritných oblastí: vzdelávanie, zamestnanosť, zdravie, bývanie, finančné začlenenie, nediskriminácia a iniciatívy zamerané na väčšinovú spoločnosť. Po tom, ako v roku 2018 Európska komisia preskúmala rámec EÚ pre národné stratégie integrácie Rómov, boli do akčných plánov stratégie začlenené identifikované prioritné oblasti, ktoré si vyžadovali ďalšiu pozornosť, a boli prijaté zodpovedajúce právne predpisy. Slovenská vláda 7. apríla 2021 prijala novú „Stratégiu pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030“ (ďalej len ako „stratégia pre Rómov 2030“)⁷⁴, ktorá pokrýva päť tematických priorít: vzdelávanie, bývanie, zamestnanosť, zdravotná starostlivosť a boj proti rasizmu voči Rómom a podpora účasti Rómov. Vytvárajú sa nové akčné plány na roky 2022-2024 (pozri pripomienky týkajúce sa špecifických aspektov novej stratégie v článkoch 6, 12 a 15).

98. Napriek jasným zlepšeniam vo výchove a starostlivosti v ranom detstve a v boji proti predčasnému ukončovaniu školskej dochádzky členovia poradného výboru poukázali na niekoľko náročných faktorov: zapojenie príliš vysokého počtu aktérov na viacerých úrovniach je problematické a nevedie to ku komplexnému strategickému prístupu; vysoká úroveň byrokracie a zložitost formulárov žiadostí o grant bránia plnej účinnosti týchto akcií, čo sa odzrkadľuje v nízkom čerpaní európskych štrukturálnych a investičných fondov (ďalej len ako „fondy EÚ“), neskorých platbách prvých splátok alebo meškaniach pri vykonávaní niektorých akcií. Členovia Združenia rómskych starostov, s ktorými sa výbor počas návštevy stretol, tvrdia, že nedostávajú dostatočnú podporu na pokrytie svojich miestnych potrieb, najmä na navrhovanie žiadostí o projekty.⁷⁵ Takisto spomínali prístup zhora nadol a nedostatok predchádzajúcej konzultácie s miestnymi orgánmi a nedostatočné zapojenie miestnych orgánov do navrhovania, realizácie a hodnotenia projektov. V praxi činnosti často — s niekoľkými pozoruhodnými výnimkami, ako sú rómski zdravotnícki mediátori a občianske hliadky — vykonávajú

⁷⁰ Údaje o rovnosti zahŕňajú okrem iného kvalitatívne štúdie, prieskumy, rozhovory a anonymné testovanie. Viac informácií o tom, čo sa očakáva v súvislosti s údajmi o rovnosti, sa nachádza v [Európskej príručke o údajoch o rovnosti](#) (revidované znenie z roku 2016). Pozri tiež [Ukazovatele údajov o rovnosti: prehľad metodických prístupov po jednotlivých členských štátoch EÚ](#), Technická príloha, ktorý zverejnila Európska komisia v roku 2017.

⁷¹ Pozri [tematický komentár ACFC č. 4](#), ods. 66.

⁷² Pozri údaje Inštitútu finančnej politiky o nezamestnanosti Rómov v „obciach s koncentrovanými osadami“ v [piatej správe štátu](#), ods. 282.

⁷³ Ak to nie je uvedené inak, odkazy na „stratégiu“ a na hodnotenie poradného výboru v tomto článku znamenajú odkazy na Národnú stratégiu integrácie Rómov 2012-2020.

⁷⁴ Pozri „Stratégiu pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030“ (v slovenčine).

⁷⁵ Pozri však aj niekoľko dobrých príkladov pomoci starostom pri žiadaní o granty poskytnutej v rámci spoločného programu Rady Európy/Európskej komisie [ROMACT](#) realizovaného na Slovensku od novembra 2013 do decembra 2017.

osoby, ktoré nie sú Rómami, nehovoria rómsky, a preto je pre nich interakcia s cieľovými prijímateľmi náročná. Toto platí pre asistentov učiteľov, terénnych sociálnych pracovníkov alebo zamestnancov komunitných centier.

99. V stratégii sú dobre identifikované mnohé znevýhodnenia, ktorým čelí rómska populácia, vrátane chudoby, diskriminácie a nedostatku kvalitného vzdelávania, a jasne sú v nej stanovené tri strategické zásady nazývané „3D“: desegregácia (desegregation), odstraňovanie giet (deghettoization) a destigmatizácia (destigmatization). Poradný výbor je takisto toho názoru, že orgány naďalej vynakladajú značnú snahu o vykonávanie rôznych programov a projektov súvisiacich so zlepšovaním životných podmienok Rómov, ich sociálnej inklúzie a prístupu k právam. Poradný výbor takisto víta začlenenie dvoch nových kapitol o nediskriminácii a iniciatívach zameraných na väčšinovú spoločnosť, ktoré sa vykonalo v roku 2017. Poradný výbor je toho názoru, že to predstavuje dobrý rámec na riešenie predsudkov, negatívnych stereotypov a anticiganizmu, ktoré pretrvávajú medzi časťami slovenskej spoločnosti, a teší sa na konkrétnejšie aktivity zamerané na boj proti anticiganizmu v rámci stratégie pre Rómov 2030. Poradný výbor takisto s veľkou spokojnosťou konštatuje, že množstvo činností stratégie sa zameriava na rómsku mládež a jej zapojenie.⁷⁶ Naopak v akčných plánoch, ktoré sa vytvorili v rámci stratégie pre Rómov 2030,⁷⁷ by bolo potrebné silnejšie zameranie na rodové aspekty a osobitné výzvy, ktorým čelia rómske ženy a dievčatá, vrátane obchodovania s ľuďmi, nútenej práce a núteného manželstva. Poradný výbor je toho názoru, že vplyv politických opatrení a činností súvisiacich so stratégiou sa musí systematickejšie analyzovať z pohľadu rodu. Okrem toho poradný výbor poznamenáva, že mnohé programy a projekty stratégie sa nadmerne opierajú o financovanie z prostriedkov EÚ a podiel štátneho financovania sa zdá byť nedostatočný na dosiahnutie dlhodobej udržateľnosti daných akcií. Členovia poradného výboru majú preto dojem, že štát by bez finančnej podpory z EÚ v skutočnosti dokázal len veľmi málo.

100. Národný projekt „Komunitné centrá v mestách a obciach za prítomnosti marginalizovaných rómskych komunit - 1. fáza“ založený na komunitnom aj individuálnom prístupe sa vo všeobecnosti považuje za účinný pre tých najzraniteľnejších. Poskytuje podporu pre komunitné centrá na vykonávanie komunitnej práce, komunitné plánovanie a nízkoprahové služby na podporu znižovania chudoby a miery sociálneho vylúčenia členov „marginalizovaných rómskych komunit“ (MRK).⁷⁸ Toto sa dosahuje aktiváciou komunity na riešenie jej problémov, podporovaním neformálneho vzdelávania detí, mládeže a dospelých s cieľom zvýšiť ich úspešnosť vo vzdelávacom systéme alebo pracovnom zaradení a riešiť problémy spolažitia členov MRK a väčšinovej spoločnosti v obciach.⁷⁹

101. Poradný výbor mal však veľké ťažkosti so získaním údajov o tom, koľkým rómskym obyvateľom, ktorým tieto komunitné centrá pomáhali,

sa podarilo vystáhať z týchto „marginalizovaných osád“ v snahe trvalého zlepšenia svojich životných podmienok. Okrem toho počas svojej návštevy v Prešove si poradný výbor vypočul obavy súvisiace s tým, že jedno z dvoch komunitných centier nachádzajúcich sa v Starej Tehelni,⁸⁰ konkrétne to, ktorého pôsobenie koordinuje obec, ukončilo svoju bežnú činnosť a najmenej na dva mesiace sa zmenilo na testovacie a očkovačie centrum počas pandémie COVID-19, zatiaľ čo komunitné centrum rómskeho ústavu, neziskovej organizácie dotovanej z Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny, zostalo plne funkčné. Vyjadruje ľútosť nad týmto nerovnakým prístupom a myslí si, že rómski obyvatelia by mali mať prístup k testovacím a očkovačím centrá v meste ako všetci ostatní obyvatelia. Komunitné centrá by mali byť schopné plniť si svoje primárne úlohy aj počas pandémie.

102. Poradný výbor intenzívne nabáda orgány, aby zapojili všetkých relevantných aktérov, s osobitnou pozornosťou na rómskych starostov, ako aj rómske ženy a dievčatá, do navrhovania, vykonávania, monitorovania a hodnotenia akčných plánov Národnej stratégie pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030 s cieľom v tých prípadoch, kde je to možné, zjednodušiť postupy udeľovania grantov a formulácie žiadostí o financovanie, odstrániť zbytočné administratívne prekážky a byrokráciu, zvýšiť koordináciu na všetkých úrovniach a venovať mimoriadnu pozornosť v rámci stratégie a akčných plánov rodovým aspektom a opatreniam na riešenie anticiganizmu v spoločnosti.

Podpora menšinových kultúr (článok 5)

103. Hlavným právnym rámcom na podporu kultúr národnostných menšín je zákon č. 138/2017 o Fonde na podporu kultúry národnostných menšín (ďalej len ako „zákon o fonde“), ktorý sa vzťahuje aj na umelecké a mediálne činnosti, štipendiá a výnimky z poplatkov a výskum.⁸¹ Podľa § 20 ods. 6 písm. a) a ods. 8 zákona o fonde vychádza metóda pridelenia finančných prostriedkov medzi rôzne národnostné menšiny z matematického modelu výpočtu (od 0,7 % pre srbskú po 53 % pre maďarskú národnostnú menšinu), ktorý berie do úvahy viacero kritérií, ako sa stanovuje v § 22 zákona o fonde. Dňa 1. januára 2018 prešla právomoc riadenia Fondu na podporu kultúry národnostných menšín (ďalej len ako „fond“) z úradu vlády na správnu radu nezávislú od ústredných orgánov štátnej správy, ktorej predsedá riaditeľ fondu menovaný ministerstvom kultúry. Na riadení fondu sa podieľajú rady odborníkov na menšiny, ktoré posudzujú všetky návrhy projektov. V rokoch 2018-2021 dosiahol príspevok ministerstva kultúry na fond zo štátneho rozpočtu približne 8 miliónov EUR, z ktorých 95 % išlo

⁷⁶ Pozri príklady činností zameraných na rómsku mládež v [piatej správe štátu](#), ods. 60, 63, 163, 164, 175, 214, 219 a 279.

⁷⁷ Jediný odkaz na rómske ženy v [piatej správe štátu](#) (ods. 215) je v súvislosti s panelovou diskusiou o postavení rómskych žien v rómskych komunitách nazvanou „Úspešné Rómky“, ktorú v Prešove zorganizovalo dokumentačno-informačné centrum rómskej kultúry a združenie In Minorita. Viaceré správy sa zameriavajú na zraniteľnosť slovenských Rómov, ktoré sú predmetom obchodovania so sexom, nútenej práce a núteného manželstva na Slovensku aj v zahraničí, ako napríklad [RefWorld 2018 Správa o obchodovaní s ľuďmi – Slovensko](#), zverejnená na webovom sídle UNHCR alebo [správa ministerstva zahraničných vecí USA o ľudských právach za rok 2020 v jednotlivých krajinách: Slovensko](#).

⁷⁸ Na tento program vzťahujúci sa na 49 komunitných centier bolo z prostriedkov EÚ vyčlenených 18 688 726 EUR a zameriaval sa na 4 374 rómskych klientov z „marginalizovaných komunit“. K 1. aprílu 2018 mal 142 dotovaných pracovných miest, z ktorých 41 bolo obsadených Rómami.

⁷⁹ Pozri [piatu správu štátu](#), ods. 62.

⁸⁰ Stará Tehelná je izolované miesto nachádzajúce sa v priemyselnej oblasti bez verejnej infraštruktúry (obchod, materská škola, zastávka autobusu atď.) v Prešove. Do februára 2020 nebola jej 1 200 obyvateľom, z ktorých 95 % sú Rómovia, doručovaná pošta. Ľudia žijú v jednej otvorenej budove lodžiového typu bez uzavretých vchodov a mimoriadne zlej kvality, ktorá bola postavená v roku 2001 extrémne rýchlo z prostriedkov EÚ. Túto komunitu tvorí asi 60 % detí do veku 18 rokov; 20 % rezidentov má zamestnanie.

⁸¹ Viac informácií o fonde sa nachádza v [piatej správe štátu](#), ods. 11. Do konca roku 2017 sa takáto podpora poskytovala v rámci grantového programu úradu vlády „Kultúra národnostných menšín“ pod správou úradu splnomocnenca pre národnostné menšiny. V odsekoch 30 a 227 [piatej správy štátu](#) sa nachádzajú podrobné informácie o pomere pridelených finančných prostriedkov a o počte podporených projektov v rámci grantového programu podľa jednotlivých národnostných menšín v roku 2015, 2016 a 2017.

na činnosti podpory. Toto je dvakrát viac než v rokoch 2015-2017.⁸² S cieľom zabrániť negatívnemu ekonomickému vplyvu pandémie Covid-19 fond v novembri 2020 zverejnil mimoriadnu výzvu na predkladanie žiadostí o štipendia s hodnotou 475 000 EUR, najmä pre odborníkov (samostatne zárobkovo činné osoby, živnostníkov, umelcov), ktorí počas pandémie prišli o príjem. Grantový program nazvaný „Kultúra znevýhodnených skupín“ takisto poskytuje finančnú podporu na kreatívne workshopy, festivaly, zájazdy, trhy a neformálne vzdelávanie zamerané na príslušníkov rómskej menšiny.⁸³

104. Slovenské národné múzeum (ďalej len ako „SNM“) ako najväčšia pamiatková a zbierková inštitúcia ministerstva kultúry dokumentuje históriu a kultúru národnostných a etnických menšín. Zabezpečuje vedecký výskum, zbiera dokumentáciu o histórii, kultúre a umení, podporuje hmotné a nehmotné kultúrne dedičstvo národnostných menšín a spolupracuje so Slovenským národným archívom a príslušnými zahraničnými inštitúciami. SNM zahŕňa špecializované múzeá národnostných menšín, ktoré predstavujú ich históriu, ľudové zvyky a súčasnú kultúru menšín prostredníctvom vedeckého výskumu a historickej dokumentácie, knižníc, vzdelávacích činností, prednášok a výstav.⁸⁴ Činnosti týchto múzeí koordinuje Komisia pre muzeálnu dokumentáciu kultúr etnických menšín.
105. Ústredia ľudovej umeleckej tvorby (ÚĽUV) sídlia v Bratislave, Banskej Bystrici a Košiciach šíria poznatky nie len o Slovákoch, ale aj o kultúrnom dedičstve národnostných menšín širokej verejnosti. Cieľom ÚĽUV je zachovávať tradície a remeslá a prenášať tieto poznatky budúcim generáciám prostredníctvom výstav, exkurzií a tvorivých workshopov. ÚĽUV takisto podporuje kurzy tradičných remesiel pre dospelých a mládež. Centrá ÚĽUV tiež obsahujú knižnice s publikáciami o menšinách žijúcich na Slovensku⁸⁵ alebo časopismi ako „Remeslá, umenie, dizajn“, ktoré zviditeľňujú aktívnych remeselníkov, ktorí sú príslušníkmi národnostných menšín. V roku 2017 takisto publikovalo súbor 17 pracovných listov pre deti s názvom „Huncút v regióne“ so zameraním sa na národnostné menšiny žijúce v oblasti rieky Dunaj. Centrá ÚĽUV pracujú s remeselníkmi z národnostných menšín a etnických skupín.
106. Zatiaľ čo zástupcovia národnostných menšín, s ktorými sa poradný výbor počas svojej návštevy stretol, vítajú značný nárast štátnej podpory na propagáciu a zachovanie svojej kultúry, všetci vyjadrili nespokojnosť so všeobecným nedostatkom transparentnosti a rovnocennosti pri výbere žiadostí o granty v súvislosti s riadením tohto fondu (pred vymenovaním nového riaditeľa). Vyjadrili ľútosť nad tým, že rozhodnutia o pridelení grantu záviseli buď od veľkosti a lobovania niektorých organizácií v rámci rád odborníkov na menšiny, alebo od paternalistického prístupu vedenia fondu, ktoré rozhodovalo o tom, ktoré aktivity by sa mali podporiť, a nie o kvalite projektov alebo potrebách ľudí, a spochybnilo skutočnú nezávislosť riadenia fondu.⁸⁶ Podporu zachovania a rozvoja používania jazykov menšín, najmä v štátnych školách na primárnej a sekundárnej úrovni, považujú za nedostatočnú najmä rómski, rusínski

a ukrajinskí účastníci rozhovorov (pozri aj článok 14 Vyučovanie v jazykoch menšín a jazykov menšín).

107. Okrem toho zástupcovia národnostných menšín zdôraznili ťažké a zbytočné byrokratické postupy a opakujúce sa meškania s čerpaním financovania. V tejto súvislosti informovali poradný výbor, že v čase jeho návštevy stále nedostali žiadnu finančnú podporu na rok 2021. Viacerí účastníci rozhovorov z národnostných menšín sa sťažovali na potrebu predkladať každý rok žiadosti o grant, aby dostali finančnú podporu na svoje pravidelné kultúrne činnosti alebo svoje múzeá, ako aj na nedostatok podpory z fondu na prevádzkové náklady vrátane budov, z dôvodu čoho sú v niektorých prípadoch závislé od „materských štátov“. Všetci účastníci rozhovorov z národnostných menšín vyjadrili obavy ohľadom nedávneho návrhu ministerstva kultúry premenovať ho na „Fond pre znevýhodnené skupiny“, keďže sa za „znevýhodnených“ nepovažujú. Poradný výbor si vypočul sťažnosti aj na to, že zástupcovia národnostných menšín vo Výbore pre národnostné a etnické skupiny neboli prizvaní na konzultáciu o nedávnych zmenách zákona č. 206/2009 o múzeách a galériách.
108. Poradný výbor opätovne potvrdzuje význam udržateľného a bezpečného financovania organizácií národnostných menšín. Zdôrazňuje, že príslušníci národnostných menšín musia mať prístup ku všetkým verejne dostupným možnostiam financovania okrem špeciálnej podpory na zachovanie a rozvoj svojej identity a kultúry. Takéto finančné prostriedky by mali byť príslušníkom národnostných menšín poskytované udržateľným spôsobom so zaistením kontinuity činnosti organizácií národnostných menšín na predvídateľnom základe. Orgány by mali naďalej podporovať projekty na zachovanie a rozvoj kultúry a jazykov menšín v konzultácii so zástupcami národnostných menšín a pridelať podporu v súlade s potrebami rôznych skupín podľa postupov spravodlivého a transparentného prideľovania finančných prostriedkov. Okrem toho je potrebné vypočítať si a pri vykonávaní rozhodnutí o prideľovaní finančných prostriedkov účinne zohľadniť obavy príslušníkov národnostných menšín ohľadom ich práva na zachovanie a rozvoj ich osobitnej identity a kultúry. Vždy, keď je to možné, by sa do riadenia programov a projektov súvisiacich s kultúrnymi aktivitami národnostných menšín mali zapojiť zástupcovia menšín a mali by sa odôvodňovať prípady, keď sa nedodržia odporúčania združení menšín alebo konzultačných orgánov. Najmä pokiaľ ide o menej početné menšiny, zmluvné štáty rámcového dohovoru by mali zabezpečovať aktívnu podporu a nabádanie k používaniu jazykov menšín, ako aj vytváranie celkového prostredia, ktoré vedie k používaniu týchto jazykov, aby sa zabránilo ich vymiznutiu z verejného života.⁸⁷
109. Poradný výbor víta rastúcu podporu štátu pre tento fond, ktorý je sám osebe dôležitým zdrojom a investíciou do zachovania a rozvoja kultúr menšín na Slovensku, ako aj dopĺňajúcu finančnú podporu poskytovanú počas pandémie. Z dôvodu administratívnych chýb a iných

⁸² Pozri [piatu správu štátu](#), ods. 185. Podľa § 21 ods. 2 zákona o fonde má ministerstvo kultúry právo trvať na tom, aby sa viac než 20 % príspevku na [fond](#) pokiaľ možno použilo na podporu priorít určených samotným ministerstvom. Ministerstvo kultúry si však toto právo ešte neuplatnilo.

⁸³ Viac informácií sa nachádza v [piatej správe štátu](#), ods. 219-220.

⁸⁴ Napríklad Múzeum židovskej kultúry, Múzeum kultúry karpatských Nemcov, Múzeum maďarskej kultúry v Bratislave, Múzeum chorvátskej kultúry v Bratislave, Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidníku, Múzeum rusínskej kultúry v Prešove, Múzeum kultúry Čechov a Múzeum rómskej kultúry v Martine. ⁸⁵ Viac informácií o každom múzeu sa nachádza v [piatej správe štátu](#), ods. 202 až 209. Pozri aj ods. 210, kde sa nachádza prehľad financovania jednotiek SNM v rokoch 2015-2017.

⁸⁵ Ilustratívnym príkladom je publikácia *Rómski kovári*, zverejnená v roku 2018 a podporujúca tradičné remeslo rómskej menšiny.

⁸⁶ Skutočnosť, že riaditeľa Fondu menuje ministerstvo kultúry, vedie k pochybnostiam o jeho plnej nezávislosti.

⁸⁷ Pozri [tematický komentár ACFC č. 3](#). Jazykové práva príslušníkov národnostných menšín podľa rámcového dohovoru, prijatý 24. mája 2012, ods. 23 a 24.

štrukturálnych problémov však fond ešte nespĺnil očakávania a nenaplnil svoj plný potenciál. Zdôrazňuje, že zástupcovia národnostných menšín, aj keď nie úmyselne, vnímajú prílišnú byrokráciu, ročne čerpané granty a značné meškania s platbami ako nedostatok skutočného záujmu orgánov o dlhodobú podporu kultúry národnostných menšín. Organizáciám národnostných menšín to znemožňuje plánovať a vykonávať dohodnuté činnosti v takýchto podmienkach. Poradný výbor je toho názoru, že pravidlá týkajúce sa pridelovania finančných prostriedkov fondu by sa mali prehodnotiť tak, aby namiesto vytvárania zbytočných prekážok zahŕňali prevádzkové náklady na ich budovy a umožnili viacročnú finančnú podporu múzeí národnostných menšín, čím by fond splnil svoju úlohu pomáhať podporovať kultúru národnostných menšín. Poradný výbor vzal na vedomie, že novela zákona o fonde navrhnutá vládou SR, ktorá bola prerokovaná v prvom čítaní v parlamente 25. novembra 2021, by mohla reagovať na akútnu potrebu zabezpečiť dostatočnú finančnú kapacitu, ktorá fondu umožní plniť všetky svoje úlohy, konsolidovať svoje aktivity a neustále zlepšovať podporu projektov. Poradný výbor, ktorý bol informovaný o tom, že v Parlamente v čase prijatia tohto stanoviska stále prebiehalo skúmanie textu, by privítal tento vývoj, vrátane zvýšenia prevádzkového rozpočtu fondu z 5 % na 6 %. Poradný výbor berie náležite na vedomie aj nedávne vymenovanie nového riaditeľa fondu a očakáva rýchle zlepšenie, pokiaľ ide o transparentnosť pridelovania finančných prostriedkov a zodpovednosť za ich vynakladanie, ako aj účinné zapojenie zástupcov národnostných menšín do rozhodovania a cieľom znova získať dôveru národnostných menšín v tento dôležitý mechanizmus. Takisto zdieľa obavy organizácií národnostných menšín z plánovaného premenovania fondu a je toho názoru, že jeho premenovanie na „Fond pre znevýhodnené skupiny“ by bol pre národnostné menšiny neprimeraný a viedol by k nejasnostiam ohľadom jeho účelu.

110. Poradný výbor považuje centrá ULUV za dobrý spôsob zapájania zástupcov menšín a zapisovania ich do školiacich programov alebo ponúkaniu pracovných príležitostí pre nich, ako aj prispievania k zviditeľneniu a podpore pozitívneho obrazu o národnostných menšinách. Poradný výbor je toho názoru, že regionálne centrá ULUV by sa mali ďalej podporovať a rozšíriť aj do iných častí Slovenska.

111. Poradný výbor nabáda orgány, aby zlepšili účinnosť mechanizmu na podporu kultúr národnostných menšín a zároveň zohľadňovali potreby početne menších národnostných menšín a rozmanitosť v rámci národnostných menšín zjednodušením postupov žiadania o granty, zabezpečením včasného pridelovania a čerpania finančných prostriedkov a zvážení viacročného financovania pravidelných projektov menšín.

112. Poradný výbor nabáda orgány k tomu, aby pokračovali a rozširovali svoju podporu na múzeá národnostných menšín a podporovali vedomosti širokej verejnosti o národnostných menšinách a o ich pozitívnom príspevku k slovenskej spoločnosti.

Medzikultúrny dialóg a vzájomný rešpekt (článok 6)

113. Podpora medzietnického a medzikultúrneho dialógu a porozumenia medzi väčšinou a národnostnými menšinami a etnickými skupinami je jednou z troch hlavných zložiek Fondu na podporu kultúry národnostných menšín (predtým do konca roku 2017 grantového programu Národnej rady pre národnostné menšiny). Počet projektov a multikultúrnych a medzietnických aktivít podporujúcich medzietnický dialóg medzi väčšinovou populáciou a národnostnými menšinami a medzi samotnými národnostnými menšinami sa podporoval a financoval dotáciami z fondu.⁸⁸ Okrem toho boli financované aj mnohé činnosti zamerané na zvyšovanie tolerance a zabraňovanie prejavom antisemitizmu a anticiganizmu u celkového obyvateľstva. Splnomocnenec pre národnostné menšiny pravidelne publikuje

príspevky k Medzinárodnému dňu pamiatky obetí holokaustu a k Pamätnému dňu rómskeho holokaustu a zúčastňuje sa spomienkových slávností venovaných týmto tragickým udalostiam.

114. Štátne vedecké knižnice sídlia v rôznych regiónoch aktívne podporujú medzietnický dialóg. Štátna vedecká knižnica v Prešove je sídlom dokumentačno-informačného centra rómskej kultúry, ktorého cieľom je posilňovať identitu rómskej menšiny, ako aj meniť spôsob nazerania ľudí na túto menšinu, a to nielen u príslušníkov väčšiny, ale aj u samotných Rómov, prostredníctvom výstav umenia a remesiel a prezentovaním rómskych vzorov alebo oslavou udalostí Medzinárodného dňa Rómov (8. apríl) a Medzinárodného dňa rómskeho jazyka (5. november). Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici zaviedla kultúrne a vzdelávacie činnosti vrátane diskusie s Ruskou, ktorá prežila hrôzy koncentračného tábora. Webové sídlo Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach vedie online databázu ROMANO dostupnú aj širokej verejnosti, ktorá sa skladá z vyše 6 500 periodík a štúdií v rôznych jazykoch.⁸⁹ Centrá ULUV svojimi činnosťami takisto podporujú medzietnický dialóg (pozri článok 5 vyššie).

115. Ocenenie Roma Spirit, ktoré od roku 2009 podporuje Asociácia pre kultúru, vzdelávanie a komunikáciu (ACEC), sa udeľuje každý rok za činnosti, projekty alebo osobnosti, ktoré prinášajú merateľné výsledky pri zlepšovaní životných podmienok príslušníkov rómskej menšiny alebo funkčné riešenia výziev, ktorým čelia.⁹⁰ Ocenenie Roma Spirit 2021, ktoré bolo zorganizované pod záštitou prezidentky Slovenskej republiky a verejnej ochrankyne práv, bolo verejne oznámené pri príležitosti Svetového dňa kultúrnej rozmanitosti pre dialóg a rozvoj (21. máj). Odovzdávanie cien sa bude vysielat' na RTVS 9. decembra 2021 v predvečer Medzinárodného dňa ľudských práv.

116. Viacerí zástupcovia národnostných menšín uviedli konkrétne spoločné kultúrne a vzdelávacie aktivity medzi národnostnými menšinami, do ktorých sú zapojené aj osoby z väčšinovej populácie, ako príklady vzájomnej interakcie medzi národnostnými menšinami a ako príspevok k tolerantnejšej spoločnosti. Židovská menšina vyjadrila vďačnosť ministerstvu kultúry za jeho podporu a za granty čerpané za rôzne projekty, ktoré podporujú medzináboženský a medzikultúrny dialóg. Táto menšina najmä uvítala skutočnosť, že vláda SR sa nedávno verejne ospravedlnila za prenasledovanie Židov počas druhej svetovej vojny. Vyzvali však k rozhodnejšiemu stanovisku k fašistickému slovenskému štátu založenému v roku 1939. V školách by chceli vidieť viac medzikultúrneho vzdelávania a súvisiacej odbornej prípravy učiteľov a počas hodín náboženstva by podľa nich mali žiaci a študenti získavať poznatky aj o iných náboženstvách než len o kresťanstve.

117. Zástupcovia rómskej národnostnej menšiny takisto vyjadrili spokojnosť s tým, že splnomocnenec pre národnostné menšiny a Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny vydali v minulosti niekoľko vyhlásení, v ktorých vyjadrili obavy v súvislosti s protirómskymi vyhláseniami verejných činiteľov, ktoré posilňovali negatívne stereotypy v spoločnosti a mali škodlivý účinok na verejnú mienku.

118. Zatiaľ čo zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny vítajú finančnú podporu pre medzikultúrny dialóg, poukázali na to, že aktivity ako multietnické festivaly

⁸⁸ V roku 2017 sa 270 000 EUR vyčlenilo na projekty, ako festivaly, exkurzie do iných častí krajiny s cieľom spoznať miestnu a regionálnu históriu a tradície národnostných menšín, spoločné vzdelávacie činnosti a umelecké súťaže pre deti a mládež z rôznych etnických skupín a hovoriacich rôznymi jazykmi, multikultúrny a medzietnický výskum, semináre a konferencie národného alebo medzinárodného rozmeru, multikultúrne a medzietnické národné publikácie, audiovizuálne diela, periodiká, neperiodickú tlač (knihy, jazykové slovníky), podporu národných kultúrnych projektov prostredníctvom internetu, tvorbu CD alebo DVD. Pozri [piatu správu štátu](#), ods. 188-191.

⁸⁹ Pozri [piatu správu štátu](#), ods. 213-217, kde sa nachádza viac informácií o činnostiach štátnych vedeckých knižníc.

⁹⁰ Počas 12 rokov bolo ocenenie udelené 76 výhercom v siedmich rôznych kategóriách (mimovládne organizácie, spoločnosť a zamestnávateľ, obec a mesto, osobnosť, médiá, kultúra a skutok roka) za spolu 1 566 nominovaných aktivít, projektov, organizácií a výnimočných osobností (pozri [webové sídlo ocenenia Roma Spirit](#)).

by nemali zakrývať trvalý nedostatok porozumenia medzi väčšinou a ich vlastnou komunitou. Zdôraznili, že prvoradosť, ktorú etnickým Slovákom a ich jazyku zabezpečuje zákon o štátnom jazyku, má v praxi taký účinok, že signalizuje „inakosť“ národnostných menšín a ich cudzej povahy na Slovensku. V tejto súvislosti poukázali na skutočnosť, že na školách sa môžu používať iba učebnice schválené ministerstvom školstva, a preto sú učebnice v maďarskom jazyku prekladmi slovenských učebníc, ktoré sú pre žiakov a študentov často nevhodné, najmä učebnice dejepisu, ktoré môžu byť niekedy hanlivé a zaujaté voči Maďarom.⁹¹ Príslušníci tejto menšiny tiež spomenuli pravidelné negatívne poznámky o ich úrovni znalosti slovenského jazyka, v dôsledku čoho sa osťahujú používať štátny jazyk na verejnosti.

119. Zástupcovia maďarskej menšiny okrem toho zdôraznili, že slovenské orgány môžu stále využiť nariadenie z roku 1945 o konfiškácii majetku v prvom rade zamerané na maďarské a nemecké menšiny (tzv. „Benešove dekréty“). Je to podľa nich diskriminačné a tvrdia, že to vytvára právnu neistotu.⁹² Slovenská vláda sa v súvislosti s týmto nariadením odvoláva na záujem zachovať právnu istotu vo svojom právnom poriadku.⁹³ Orgány uviedli, že „hoci tieto vyhlášky sú formálne súčasťou slovenského právneho systému, nezakladajú žiadne právne vzťahy a už nie sú uplatniteľné“. Zástupcovia maďarskej menšiny poradnému výboru naznačili, že keďže toto nariadenie je hlavným zdrojom historickej nenávisti voči Maďarom na Slovensku, a keďže podľa ich názoru bolo v poslednej dobe znova použité, „aspoň by od štátu očakávali, že sa zahájí dialóg o tom, ako by sa táto záležitosť dala riešiť“.⁹⁴

120. Poradný výbor poukazuje na to, že podľa článku 6 ods. 1 rámcového dohovoru sú štáty povinné vykonať účinné opatrenia na podporu vzájomného rešpektu, porozumenia a spolupráce medzi všetkými osobami žijúcimi na ich území. Ďalej zdôrazňuje, že podpora tolerancie a vzájomného rešpektu je oveľa širšia téma a v skutočnosti by to mala byť prierezová otázka všetkých činností štátu: preukazovaním rešpektu voči národnostným menšinám a ich kultúre signalizujú štátne orgány občanom, ako by sa malo v krajine s národnostnými menšinami zaobchádzať. Toto sa týka aj spôsobu, akým sa menšiny vykresľujú v histórii a ako sa tento obraz o nich posúva vo vyučovacích materiáloch dejepisu budúcim generáciám.

121. Poradný výbor víta silný a pretrvávajúci záväzok orgánov finančne podporovať činnosti zamerané na posilňovanie medzikultúrneho dialógu. Poradný výbor takisto víta nedávne verejné ospravedlnenia za tragické udalosti a krutosti napáchané v minulosti, ktoré takisto značne prispievajú k posilňovaniu vzájomnej dôvery. Ocenenie Roma Spirit a iné podobné iniciatívy nedávno realizované rómskymi organizáciami poskytujú dobré príklady multidisciplinárneho verejného priestoru, ktorý každoročne podporuje sociálnu súdržnosť a medzikultúrny dialóg a bojuje proti negatívnym predsudkom v spoločnosti.

122. Poradný výbor je však toho názoru, že od vlády je potrebný silnejší záväzok konfrontovať prejavy zamerané proti menšinám a aktívne podporovať otvorenosť a rešpektovanie rozmanitosti v spoločnosti. V tejto súvislosti sa nedá preceniť význam posilňovania medzikultúrneho dialógu v médiách a v školstve. Toto sa týka aj vyučovacích materiálov v školách na všetkých úrovniach a najmä učebníc dejepisu. Poradný výbor takisto vyjadruje ľútosť nad tým, že nezávislé výskumné inštitúcie nevykonávajú žiadne pravidelné národné štúdie na posúdenie tolerantnosti voči národnostným menšinám na Slovensku.

123. Pokiaľ ide o otázky vyslovené maďarskou národnou menšinou v súvislosti s nariadením o skonfiškovaní majetku z roku 1945, platnosťou rozhodnutí o skonfiškovaní a účinnosťou na vlastníctvo, poradný výbor berie v tejto súvislosti na vedomie vládny záujem na zachovaní právnej istoty. Poradný výbor však berie na vedomie, že maďarská menšina na Slovensku má obavy v súvislosti so súčasnými následkami tohto predchádzajúceho nariadenia a že naďalej bráni interetnickým vzťahom.

124. Poradný výbor dôrazne nabáda orgány k zintenzívneniu úsilia na

podporu vzájomného rešpektu a medzikultúrneho dialógu a porozumenia medzi rôznymi skupinami, ako aj inkluzívnej spoločnosti, a to aj prijímaním opatrení zameraných na väčšinovú populáciu, a k ďalšej podpore existujúcich iniciatív, ktoré prispievajú k medzikultúrnemu dialógu.

125. Poradný výbor nabáda orgány k tomu, aby prostredníctvom pravidelných posudzovaní prieskumov monitorovali postoje k národnostným menšinám a vnímanie nerovnosti a diskriminácie

126. Poradný výbor vyzýva orgány, aby začali dialóg so zástupcami národných menšín, ktorí sa obávajú možných nepriaznivých vplyvov na súčasné medzietnické vzťahy nariadenia o skonfiškovaní majetku z roku 1945.

Trestné činy páchané z nenávisti, nenávistné prejavy vrátane nenávistných prejavov v médiách, presadzovanie práva a dodržiavanie ľudských práv (článok 6)

127. Zákom č. 274/2017 o obetiach trestných činov, ktorý bol prijatý 1. januára 2017, sa zaviedla zmena Trestného zákona zameraná na účinnejšie vyšetrovanie trestných činov extrémizmu a rasovo motivovaných trestných činov. Okrem iného sa ňou menia definície extrémistického materiálu a osobitného motívu.⁹⁵ Ďalej sa v § 424 písm. a) Trestného zákona 300/2005 stanovuje, že segregácia a všetky ďalšie formy všeobecnej alebo systematickej diskriminácie sú trestným činom.

128. Na podnet splnomocnenca pre rómske komunity nadobudol v januári 2014 účinnosť vnútorný predpis ministerstva vnútra, ktorým sa riadi postup pátrania po osobách.⁹⁶ V máji 2015 vydal prezident Policajného zboru príkaz vykonávať obrazové a zvukové záznamy počas služobných zásahov. Prezídium Policajného zboru a splnomocnenec pre rómske komunity otestovali používanie osobných kamier v rokoch 2015 až 2017. Po posúdení tejto testovacej fázy Úradom pre verejné obstarávanie mohli uchádzači zaslať svoje ponuky ministerstvu vnútra do 9. januára 2019.⁹⁷ Osobné kamery sa však doteraz používať nezačali. V júni 2021 adresovala verejná ochrankyňa list ministerstvu vnútra, v ktorom vyjadrla ľútosť nad chýbajúcimi osobnými kamerami pre políciu, čo ovplyvňuje monitorovanie policajných zásahov, a odporúčala dokončiť proces obstarania týchto kamier.⁹⁸

129. Medzirezortná expertná pracovná skupina na elimináciu rasovo motivovaných trestných činov, extrémizmu a násilia divákov pôsobí v rámci Expertného koordinačného orgánu pre boj so zločinnosťou. Na roky 2016-2018 bol prijatý Akčný plán predchádzania a eliminácie rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatných foriem intolerancie s cieľom predchádzať predsudkom, tvorbe stereotypov a nenávistným prejavom, ako aj zabráňovať vzniku a šíreniu postojov a činností podporujúcich rasizmus a intoleranciu. Opatrenia zahŕňali vytvorenie databázy, osveta verejnosti o rozmanitosti a cieleňé vzdelávanie. Na základe jeho hodnotenia vykonaného v máji 2019 bol vyhotovený nový akčný plán na roky 2020-2024 na boj proti radikalizácii a extrémizmu.

130. Od 1. februára 2017 vyšetrujú extrémistické trestné činy páchané z nenávisti špecialisti v rámci policajnej protiteroristickej jednotky (NAKA)⁹⁹. Zoznam predsudkov bol rozšírený pridaním „antisemitických predsudkov“ a „predsudkov voči rómskej komunite“. Ministerstvo spravodlivosti vytvorilo nové expertné oddelenie súdnych expertov, ktoré je rozdelené na dve sekcie: sekciu pre politický extrémizmus a sekciu pre náboženský extrémizmus. Odborníci v tejto oblasti by mali pomáhať zabezpečiť účinné a kvalifikované uznanie prvkov extrémizmu a motívov z nenávisti. V roku 2017 boli policajné štatistiky doplnené inými monitorovanými predsudkami (etnickými, náboženskými), ktoré nie sú explicitne uvedené v Trestnom zákone, v prípade trestných činov odzrkadľujúcich definíciu trestných činov páchaných z nenávisti.

⁹¹ Učebnice dejepisu obsahujú vety, ako napríklad „územie našich predkov napadli v 9. storočí Uhri“.

⁹² Viac informácií sa nachádza v [doplňujúcich písomných poznámkach k piatej správe štátu predložených Okrúhlym stolom Maďarov na Slovensku 28. septembra 2020](#), ods. 1-15 a prílohách 1 až 4.

⁹³ Pozri rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Bosits v. Slovensko č. 75041/17 ods. 12, 28, 32 a 33, 19. mája 2020.

⁹⁴ Pozri [doplňujúce písomné poznámky k piatej správe štátu predložené Okrúhlym stolom Maďarov na Slovensku 28. septembra 2020](#), ods. 15.⁹⁵ Podľa § 140 písm. e) Trestného zákona znamená osobitný motív spáchanie trestného činu z nenávisti voči skupine osôb alebo jednotlivcovi za ich skutočnú alebo údajnú rasu, národnosť, etnickú príslušnosť alebo ich skutočný či predpokladaný pôvod, farbu, pohlavie, sexuálnu orientáciu, politické či náboženské presvedčenie.

⁹⁶ Článok 39 nový odsek 6 znie takto: „Vedúci pátracej operácie zabezpečí vyhotovenie obrazových, zvukových alebo iných záznamov z miesta pátrania, najmä ak je potrebné zapojiť väčší počet síl a prostriedkov a kde môže byť sústredených viaceré nezáujemované osoby, ako to umožňuje operatívna situácia a povaha zásahu a takýto záznam sa dá technicky vyhotoviť.“

⁹⁷ Pozri [novinový článok](#) (v slovenčine).

⁹⁸ Pozri [novinový článok](#) (v slovenčine).

⁹⁹ Pozri [piatu správu štátu](#), ods. 195.

131. Ministerstvo vnútra, ministerstvo spravodlivosti a úrad splnomocnenca zhromažďujú údaje o trestných činoch páchaných z nenávisti. V roku 2018 zaznamenala polícia 266 prípadov ako trestné činy extrémizmu a len 43 bolo klasifikovaných ako nenávistné prejavy. V roku 2019 zaznamenala polícia 50 „osobitne motivovaných“ trestných činov spáchaných z nenávisti (päťkrát viac ako v roku 2015), z ktorých 38 bolo trestne stíhaných a 8 odsúdených.¹⁰⁰ Prípady sa týkali hrozieb, útokov na majetok a násilných útokov na ľudí. Motivované predsudky zahŕňali „rasizmus a xenofóbiu“, „antisemitizmus“, „predsudky voči Rómom“ a „predsudky voči Moslimom“. Podľa údajov zhromaždených ministerstvom spravodlivosti boli v roku 2019 tri osoby odsúdené za trestné činy motivované antisemitizmom.¹⁰¹ Štatistiky súdov neobsahujú informácie o „národnosti“ navrhovateľa alebo žalovaného.

132. Odbornú prípravu sudcov a prokurátorov zabezpečuje najmä nezávislá vzdelávacia inštitúcia – Justičná akadémia, ktorá na základe dopytu poskytuje odbornú prípravu o nediskriminácii a trestných činoch z nenávisti. Táto odborná príprava nie je osobitne zameraná na špecifika národnostných menšín. Odbornú prípravu právnikov zabezpečuje Slovenská advokátska komora,¹⁰² ktorá takisto poskytuje odbornú prípravu o nediskriminácii v rámci programu Rady Európy HELP. Ministerstvo spravodlivosti neposudzuje vplyv tejto odbornej prípravy a nevie uviesť, či boli medzi školiteľmi príslušníci národnostných menšín.

133. Mnohé vzdelávacie programy o predchádzaní a vyšetrovaní rasizmu a foriem extrémizmu, ako aj dodržiavanie ľudských práv, sa realizovali okrem iného pre členov slovenskej polície, Národnej protiteroristickej jednotky, štátnej kriminálnej polície, poriadkovej polície, študentov Akadémie policajného zboru alebo stredoškolských študentov pripravujúcich sa na dráhu policajtov. Zamestnanci Národnej protiteroristickej jednotky absolvovali školenie zamerané na monitorovanie, odhaľovanie a vysvetľovanie extrémizmu spojeného s počítačovou kriminalitou. Školenie sa poskytlo aj kontaktným osobám v klientských centrách alebo okresných úradoch v rámci národného projektu nazvaného „Zlepšovanie prístupu obetí trestných činov k službám a zriadenie kontaktných bodov pre obeť“, ktorý sa realizoval v rokoch 2017-2020. Splnomocnenec pre rómske komunity sa zúčastnil aj na niekoľkých seminároch o predchádzaní a eliminácii rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a iných foriem intolerancie.¹⁰³

134. S cieľom zlepšiť vzťah medzi políciou a príslušníkmi rómskej národnostnej menšiny bola v roku 2005 zriadená pozícia staršieho komunitného referenta v pôsobnosti okresných riaditeľstiev Policajného zboru, najmä v Košiciach, Prešove, Banskej Bystrici a Nitre vytvorila pozícia vyššieho úradníka na prácu v komunitách, ktorý má konať ako kontaktný bod. Bolo systematizovaných vyše 300 takýchto pracovných miest na vykonávanie preventívnej činnosti v „sociálne vylúčených rómskych komunitách“, prednášok a vzdelávacích aktivít, preventívnych činností pri kontrole dodržiavania opatrení a usmernení Úradu verejného zdravotníctva vrátane distribúcie informácií v súvislosti s pandémiou COVID-19,¹⁰⁴ ako aj na spoluprácu s Ozbrojenými silami Slovenskej republiky pri nariadenom uzatvorení lokalít s potvrdeným vysokým výskytom ochorenia COVID-19, ako aj so Slovenskou poštou pri vyplácaní sociálnych dávok. Niektoré obce a mestá zriadili aj miestnu občiansku poriadkovú službu. Cieľom tejto

jednotky zameranej na dodržiavanie poriadku a vzdelávanie je okrem iného znižovať „nezákonnú a trestnú činnosť, protispoločenské správanie a iné socio-patologické javy“, predchádzať vyhrocovaniu „sociálnych problémov“, udržiavať verejný poriadok, zlepšovať sociálny dialóg medzi Rómami a nerómskymi obyvateľmi, sprevádzať deti do škôl a pomáhať inštitúciám pracujúcim s komunitou. Približne 2 000 členov, nazývaných aj rómske občianske hliadky, sa teda stalo zamestnancami obce a dohliadal na nich člen mestskej alebo štátnej polície. Podľa úradov malo školenie policajných špecialistov slovenského Policajného zboru a práca v rómskych komunitách a s rómskymi komunitami prostredníctvom zriadenia rómskych občianskych hliadok a vyšších úradníkov na prácu v rómskych komunitách pozitívny vplyv na budovanie dôvery medzi políciou a Rómami.

135. V oblasti médií monitoruje Rada pre vysielanie a retransmisiiu to, ako médiá dodržiavajú zákon o vysielaní a retransmisii. Počas obdobia monitorovania nedostala Rada pre vysielanie a retransmisiiu žiadne sťažnosti súvisiace s národnostnými menšinami a je toho názoru, že má dostatok ľudských aj finančných zdrojov na plnenie svojich úloh. V roku 2017 sa Tlačová rada, samoregulačný orgán v oblasti novinárskej etiky, transformovala na Tlačovo-digitálnu radu a aktualizoval sa Etický kódex novinára. Tlačovo-digitálna rada, ktorej mandát sa teraz vzťahuje aj na internetové verzie novín, sa zaoberá sťažnosťami na možné porušenie novinárskej etiky, ako aj údajné obmedzovanie prístupu novinárov k informáciám.¹⁰⁵

136. Celkovo účastníci rozhovorov z národnostných menšín neuvádzali, že by počas obdobia monitorovania došlo na Slovensku k mimoriadnemu nárastu nenávistných prejavov na verejnosti, no potvrdili, že pretrvávajú systematické nenávistné prejavy politických predstaviteľov, a to najmä počas volebných kampaní. Nenávistné prejavy a vyjadrenia a prejavy intolerancie na internete a sociálnych sieťach sa zvýšili. To zahŕňa prejavy antisemitizmu a anticiganizmu a nenávistné prejavy a intoleranciu, najmä proti židovskej, maďarskej a rómskej národnostnej menšine. Ďalšie skupiny, ktoré sú predmetom nenávistných prejavov na internete, zahŕňajú moslimov a migrantov.¹⁰⁶ Uviedlo sa, že na sociálnych sieťach a v obsahu, ktorý vytvárajú používatelia, napríklad v sekciách určených na komentáre na online spravodajských portáloch, sú bežné anonymné zapálené komentáre a hanlivé prejavy, najmä voči Rómom, a to hlavne po zvolení rómskych starostov alebo poslancov. Z internetu je odstránené iba veľmi malé množstvo nenávistných prejavov a prevádzkovatelia nepresadzujú dodržiavanie svojich etických kódexov. Podľa zástupcov národnostných menšín sú sankcie za nenávistné prejavy a rasizmus v médiách uložené Radou pre vysielanie a retransmisiiu alebo televíznymi vysielateľmi príliš zriedkavé.¹⁰⁷

137. Zástupcovia rómskej národnostnej menšiny však zdôraznili a uvítali nedávne odsúdenie nenávistných prejavov voči Rómom na najvyššej politickej úrovni a zo strany štátnych úradníkov, ako aj sankcie uložené súdmi. V roku 2019 uznal najvyšší súd politika extrémnej pravicovej politickej strany, ktorý počas rozhlasového programu vyslovil rasistické poznámky na adresu osôb s rómskym etnickým pôvodom, vinným a udelil mu pokutu 10 000 EUR.¹⁰⁸ Tento politik potom prišiel o svoje kreslo v parlamente. Prezidentka Slovenskej republiky aj splnomocnenkyňa pre rómske komunity sa pri viacerých príležitostiach vyjadrili proti nenávistným prejavom voči Rómom.¹⁰⁹ 5. augusta 2021 vyjadrila splnomocnenkyňa pre rómske komunity ľútosť a veľké sklamanie nad vyjadreniami oboch politikov

¹⁰⁰ Pozri [správy organizácie OBSE o trestných činoch z nenávisti](#), ktoré obsahujú štatistiky o trestných činoch z nenávisti za roky 2015-2019, ktoré poskytla polícia a Generála prokurátúra kancelárii Úradu pre demokratické inštitúcie a ľudské práva (ODIHR).

¹⁰¹ Počet osôb odsúdených za trestné činy motivované antisemitizmom je od nula (2015) do sedem (2018) osôb ročne.

¹⁰² V tejto súvislosti pozri [webové sídlo Slovenskej advokátskej komory](#).

¹⁰³ Viac informácií o vzdelávacích programoch a seminároch sa nachádza v [piatej správe štátu](#), ods. 74-76; 78, 80 a 98.

¹⁰⁴ Počas pandémie bolo v rómskych komunitách distribuovaných 30 000 letákov „Chráňte sa pred koronavírusom“.

¹⁰⁵ Viac informácií je k dispozícii na príslušných webových stránkach Rady pre vysielanie a retransmisiiu a Tlačovo-digitálnej rady.

¹⁰⁶ Pozri [šiestu správu ECRI o Slovenskej republike](#), ods. 32-36.

¹⁰⁷ Pozri ale dva príklady sankcií uvedené v [šiestej správe ECRI o Slovenskej republike](#), ods. 48.

¹⁰⁸ Najvyšší súd Slovenskej republiky, 2To/10/2018, 3. septembra 2019.

¹⁰⁹ V januári 2018 reagoval splnomocnenec na verejné vyjadrenie ministra vnútra, ktorý vtedy predstavoval nový balík legislatívnych opatrení vrátane zhromažďovania údajov o „rómskej kriminalite“, zvýšenia policajných právomocí a zmeny ústavy zameranej na zrušenie dávok sociálneho zabezpečenia pre ľudí, ktorí sa nestarajú o svoje deti.

bežných občanov o vtedy plánovanej návšteve pápeža Františka v rómskej mestskej časti Lunik IX v Košiciach. Jej odkaz odrážal verejnú reakciu slovenskej prezidentky na vyjadrenie predsedu Slovenskej národnej strany, ktorý predtým označil návštevu pápeža Františka na Luniku za hanbu, ktorá sa bude prezentovať v zahraničných médiách. V júni 2021 sa slovenská vláda takisto verejne ospravedlnila za policajnú raziu v Moldave nad Bodvou (Košický kraj), pri ktorej bolo v roku 2013 zranených 30 Rómov vrátane detí.

138. Zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny sa považujú za pravidelné obete zastrašovania a obťažovania, pričom citujú napríklad viacero prípadov zásahov NAKA v domoch fanúšikov futbalového klubu DAC Dunajská Streda.¹¹⁰ Maďarskí zástupcovia takisto tvrdia, že symboly futbalového klubu DAC Dunajská Streda polícia pravidelne zabavuje, pretože obsahujú maďarské národné farby.¹¹¹ Ďalšie oznámené príklady sa týkajú nenávistných prejavov prominentných politikov, ktorí nabádali bežných občanov k tomu, aby odstránili dvojazyčné dopravné značky v maďarčine, alebo nenávisti vyjadrenej voči maďarským klientom v reštauráciách.¹¹²

139. Poradný výbor opakuje, že nenávistný prejav a trestné činy z nenávisti ovplyvňujú a ohrozujú spoločnosť ako celok. Keďže vo verejnej diskusii súvisiacej s národnostnými menšinami stále dominuje rétorika zameraná proti menšinám a predsudky majú celkovo negatívny vplyv na požívanie práv národnostných menšín a aj potenciálne ohrozujú súdržnosť a harmóniu v celej spoločnosti, mnohí ľudia sa sami prestávajú identifikovať ako príslušníci národnostných menšín kvôli strachu z negatívnych dôsledkov.

140. Poradný výbor berie na vedomie značne komplexný právny rámec týkajúci sa trestných činov z nenávisti a nenávistných prejavov a početné pozitívne udalosti v tejto oblasti. Vyjadruje však poľutovanie nad tým, že Trestný zákon nezahŕňa jazyk medzi osobitné motívy diskriminácie, nepovažuje rasistický motív za pohoršujúcu okolnosť pri žiadnom trestnom čine¹¹³ a neobsahuje širokú definíciu trestných činov z nenávisti, čo už bolo predmetom kritiky na vnútroštátnej aj európskej úrovni.¹¹⁴ Zatiaľ čo poradný výbor víta § 424 písm. a) Trestného zákona, konštatuje, že ústredné orgány nezastavujú segregáciu v praxi (pozri článok 12 Prístup k vzdelávaniu a článok 15 Účinná účasť na spoločensko-hospodárskom živote: prístup k bývaniu).

141. Poradný výbor s radosťou konštatuje, že orgány prijali akčný plán proti rasizmu a že od posledného kola monitorovania došlo k mnohým verejným odsúdeniam rasizmu a nenávistných prejavov, a to najmä voči Rómom, a že v parlamente aj v oblasti médií boli udelené sankcie za nenávistné prejavy. Toto sú veľmi pozitívne signály, ktoré sa musia stať systematickejšie, keďže v spoločnosti, médiách a u istých politikov stále prevláda rétorika zameraná proti istým skupinám menšín vrátane Rómov, Židov a Maďarov.

142. V tejto súvislosti poradný výbor zdôrazňuje význam zhromažďovania štatistických informácií o oznámených prípadoch použitia policajnej sily a o možných vyšetrovaniach podozrení na neprimerané použitie sily, na čo už bolo poukázané v rozsudkoch Európskeho súdu pre ľudské práva voči Slovensku.¹¹⁵ Vyjadruje ľútosť, že údaje o trestných činoch z nenávisti nie sú zverejňované a že súdne štatistiky stále nie sú prepojené s policajnými štatistikami, v dôsledku čoho je ťažké sledovať prípady od začatia policajného vyšetrovania do vynesenia konečného rozsudku. Konštatuje, že napriek nárastu množstva zhromaždených údajov sa len malá časť nenávistných prejavov a trestných činov z nenávisti odráža v oficiálnych policajných a súdnych štatistikách. Mnohé trestné činy z nenávisti sa úradom neoznamujú; čiastočne preto, lebo obeť nedôverujú polícii, chýba dostatočne široká definícia pojmu trestného činu spáchaného z nenávisti a vyšetrovania nie sú dosť dôkladné, ako to zdokumentovala Poradňa pre občianske a ľudské práva po nedávnych prípadoch údajného policajného násillia voči Rómom žijúcim v „marginalizovaných komunitách“, pri ktorých sa dostala do úzadia vážnosť rasového motívu.¹¹⁶

143. Poradný výbor takisto zdôrazňuje význam osvetu a primeranej odbornej prípravy pre členov orgánov presadzovania práva a vyšetrovacie orgány a prokurátorov. Polícii vrátane mestskej polície a vyšetrovateľov by sa mala poskytnúť odborná príprava a jasné pokyny o používaní sily a riadení násillia. Sudcom a prokurátorom by sa mala ponúknuť odborná príprava o vyšetrovaní údajného neprimeraného použitia sily a rasových motívov a mali by byť aktívnejšie nabádaní k účasti na nej.

144. Poradný výbor takisto poukazuje na to, že by sa mal podporovať silnejší dialóg a trvalá spolupráca medzi políciou a príslušníkmi národnostných menšín, najmä s maďarskými a rómskymi menšinami. Hoci poradný výbor v tejto súvislosti víta rozhodnutie orgánov zakúpiť osobné kamery pre políciu,¹¹⁷ vyjadruje ľútosť, že použitie takýchto kamier sa ešte účinne nezaviedlo. Je toho názoru, že s náležitým zohľadnením noriem ochrany údajov by použitie osobných kamier mohlo zabrániť aktom policajného násillia a uľahčiť vyšetrovanie v prípadoch údajného policajného násillia voči príslušníkom národnostných menšín. Okrem toho vyšetrovanie obvinení z policajnej brutality je stále vo všeobecnosti nedostatočné a inšpekčná služba policajného zboru nie je dostatočne nezávislá. Poradný výbor vyjadruje ľútosť nad neexistenciou nezávislého a dôveryhodného monitorovania, ktorým by sa dala vyšetrovať inšpekčná služba policajného zboru a následne jej činnosti v súvislosti s vyšetrovaním údajnej policajnej brutality (pozri aj článok 4 Inštitucionálny rámec: verejný ochranca). Chýbajúci mechanizmus nezávislého policajného vyšetrovania nielen vzbudzuje nedôveru v políciu, ale aj vytvára priestor na celkom ľahké zatajovanie prípadov zneužívania zo strany polície, a to najmä keď polícia svojou činnosťou zasahuje do základných práv a slobôd jednotlivcov.

¹⁰⁸ Napríklad 20. novembra 2018 predviedla NAKA do Bratislavy 17 fanúšikov, ktorí boli zadržaní a vypočúvaní na základe obvinenia z extrémizmu. Čoskoro však boli prepustení bez akéhokoľvek obvinenia.

¹⁰⁹ Slovenské zákony zakazujú na športových podujatiach zobrazovanie iných než slovenských národných symbolov. Viac informácií sa nachádza v [alternatívnej správe predloženej Okrúhlym stolom Maďarov na Slovensku](#), ods. 33-39.

¹¹⁰ Pozri [alternatívnu správu predloženú Okrúhlym stolom Maďarov na Slovensku](#), ods. 27-31.

¹¹¹ Trestný zákon nepoužíva príznaky ako „antisemitizmus“ alebo „anticiganizmus“; ich prvky sú formulované ako osobitné trestné činy, napríklad popieranie a schvaľovanie holokaustu, popieranie zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti.

¹¹² Slovenský ústavný súd v januári 2019 konštatoval, že definícia trestného činu páchaného z nenávisti voči inej skupine ľudí je príliš nejasná (sp. zn. PL. ÚS 5/2017 zo 9. januára 2019).

Pozri aj [šiestu správu ECRI o Slovenskej republike](#), ods. 60.

¹¹³ Pozri rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Lakatošová Lakatoš v. Slovensko, žiadosť č. [655/16](#), 11. decembra 2018, a rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci R.R. a R.D. v. Slovensko, žiadosť č. [20649/18](#), 1. septembra 2020.

¹¹⁴ Pozri [alternatívnu správu Poradne pre občianske a ľudské práva](#), september 2021, s. 1-2. Pozri aj [šiestu správu ECRI o Slovenskej republike](#), ods. 104, a [správu organizácie Amnesty International 2020/2021](#), str. 320, kde sa hovorí o [prípade](#) príslušníka polície, ktorý zbil päť rómskych detí za to, že nákrátko opustili oblasť v obci Krompachy, ktorá bola v povinnej karanténe.

¹¹⁵ Pozri [oznámenie ministerstva vnútra z novembra 2018](#) (v slovenčine).

145. Poradný výbor berie na vedomie rôzne projekty zamerané na vzdelávacie programy, ktorých cieľom je zvyšovať povedomie o trestných činoch z nenávisti a bojovať proti nim. Zatiaľ čo poradný výbor uznáva, že príslušníkom štátnej polície a odborníkom v oblasti práva sa poskytuje veľký počet školení o ľudských právach a nediskriminácii, konštatuje nedostatok pozitívnej interakcie s orgánmi presadzovania práva, ktorý spomenulo viacero účastníkov rozhovorov, čo ukazuje, že tieto vzdelávacie programy priniesli len obmedzené výsledky. Ako si poradný výbor všimol v Prešove, takisto konštatuje, že príslušníci mestskej polície nemajú rovnaké možnosti vzdelávania, aké sa poskytujú príslušníkom štátnej polície. Poradný výbor zdôrazňuje, že príslušníci orgánov presadzovania práva na všetkých úrovniach a príslušníci súdnych orgánov by mali byť primerane vyškolení, aby dokázali zaistiť, že prípady trestných činov z nenávisti sa identifikujú a zaznamenávajú a riadne vyšetrí a potrestajú prostredníctvom cieleného, špecializovaného a rýchleho konania.¹¹⁸ Podľa skúsenosti poradného výboru je dôležité, aby sa na takýchto školeniach zúčastnili príslušníci národnostných menšín. Poradný výbor je toho názoru, že vo vhodnom čase bude potrebné riadne vyhodnotiť tieto školenia s cieľom posúdiť ich dlhodobú účinnosť.

146. Poradný výbor berie s obavou na vedomie, že tradičné a elektronické médiá rozširujú a umocňujú nenávistné prejavy voči istým národnostným menšinám nadmerným zastúpením negatívnych tém, ktoré ukazujú neprimerané obrazy alebo šíria negatívne prejavy voči menšinám, čo je často podporované zbytočnou politizáciou otázok menšín. Vzhľadom na to je poradný výbor toho názoru, že odborná príprava o etnickom spravodajstve pre novinárov, editorov a vydavateľov je nedostatočná, a takúto odbornú prípravu by mali mať aj iné cieľové skupiny, ako sú štátni a obecní úradníci, ako aj politickí predstavitelia. Malo by sa podporovať zamestnávanie zástupcov národnostných menšín v médiách, a to aj prostredníctvom pozitívnych opatrení.

147. Poradný výbor vyzýva verejné orgány k tomu, aby rázne riešili a systematicky, ihneď a verejne odsúdili všetky prípady navádzania na verejné násilie a nenávisť, trestné činy páchané z nenávisti a osočovanie menšín na verejnosti a v politickom prejave, ako aj v médiách, zabezpečili, aby sa zabránilo pochybeniam polície, ako aj prípadom trestných činov páchaných z nenávisti a ovplyvňujúcich príslušníkov národnostných menšín, a aby sa takéto pochybenia a prípady účinne a nezávisle vyšetrili, potrestali a napravili. Systematicky by sa mali zhromažďovať údaje o trestných činoch páchaných z nenávisti a štatistické informácie o oznámených prípadoch použitia policajnej sily a o možných vyšetrovaniach podozrení na neprimerané použitie sily voči príslušníkom národnostných menšín.

148. Poradný výbor nabáda orgány k účinnému vykonaniu ich rozhodnutí zakúpiť políciu osobné kamery s cieľom zabraňovať aktom policajného násillia a uľahčovať vyšetrovanie v prípadoch údajného policajného násillia voči príslušníkom národnostných menšín.

149. Poradný výbor nabáda orgány, aby zaistili, že sa budú pravidelne organizovať školenia pre príslušníkov orgánov presadzovania práva a príslušníkov súdnych orgánov a že budú do nich zapojení príslušníci národnostných menšín. Mala by sa zdôrazniť najmä odborná príprava a jasné pokyny pre políciu ohľadom používania sily a riadenia násillia, ako aj osobitná odborná príprava pre vyšetrovateľov,

prokurátorov a sudcov o vyšetrovaní údajného neprimeraného použitia sily a rasistických motívov.

150. Bez toho, aby sa to dotklo redakčnej nezávislosti médií, poradný výbor nabáda orgány k tomu, aby ďalej podporovali etické spravodajstvo o príslušníkoch národnostných menšín, a to prostredníctvom pravidelného školenia odborníkov v oblasti médií, upriamovania pozornosti tlače, rozhlasu a televízie na škodlivé účinky uvádzania etnickej, jazykovej alebo náboženskej príslušnosti osôb negatívnym a stereotypným spôsobom, a tiež podporovali zamestnávanie príslušníkov národnostných menšín vo verejných médiách.

151. Poradný výbor vyzýva orgány k tomu, aby skúmali možnosť explicitného zavedenia jazyka ako dôvodu do ustanovení Trestného zákona, ktorými sa zakazuje verejné nabádanie k násilliu, nenávisti alebo diskriminácii, a ako samostatnú kategóriu pri monitorovaní

Obraz o Rómoch (článok 6)

152. Akčný plán národnej stratégie na ochranu a podporu ľudských práv v Slovenskej republike zahŕňa opatrenia na „zlepšovanie povedomia verejnosti o národnostných menšinách a etnických skupinách“. V reakcii na predchádzajúce odporúčanie poradného výboru bola do Národnej stratégie integrácie Rómov 2017-2020 zahrnutá špeciálna kapitola nazvaná „Iniciatíva na integráciu Rómov prostredníctvom komunikácie“ s opatreniami zameranými na väčšinovú populáciu, ako je nová komunikačná stratégia a nový informačný portál pre širokú verejnosť na publikovanie úspešných činností a projektov, príkladov dobrej praxe správneho zobrazovania Rómov a rómskych záležitostí vo verejných médiách a zviditeľňovania rómskych osobností a vzorov. Niektoré činnosti sa zameriavali aj na novinárov a etické spravodajstvo.¹¹⁹

153. Príslušníci rómskej menšiny a akademici uviedli, že vo verejnom prejave a na sociálnych médiách sa stále často používa pejoratívny výraz „cigáni“ napriek tomu, že Rómovia to považujú za urážlivé. Často sa používajú negatívne a stigmatizujúce pojmy ako „nepripravení“, „antisociálni“, „neslušni“ a eufemizmy ako „osadníci“ alebo „spoluobčania“, a to najmä pokiaľ ide o obyvateľov rómskych osád.

154. Poradný výbor bol takisto informovaný o tom, že stratégia pre Rómov 2030 obsahuje „definíciu“ osôb, ktoré sa považujú za „marginalizované rómske komunity“ na účely stratégie: „a) segregované osídlenia, ktoré sú okolím považované za rómske a v ktorých sa kumulujú rôzne štrukturálne znevýhodnenia; b) osídlenia, ktoré sú okolím považované za rómske, lokalizované na okraji a vo vnútri obcí alebo miest, v ktorých sa kumulujú rôzne štrukturálne znevýhodnenia; c) rómske obyvateľstvo, ktoré nežije v osídleniach, ale čelí znevýhodňujúcim sociálnoekonomickým podmienkam v dôsledku štrukturálnych nerovností. Do tejto skupiny patria aj obce s väčšinovým podielom rómskeho obyvateľstva.“ Úrad splnomocnenca pre rómske komunity, akademici a rómske mimovládne organizácie zdôraznili skutočnosť, že rómske obyvateľstvo na Slovensku je veľmi rozmanité, a preto by bolo stigmatizujúce považovať všetkých Rómov za znevýhodnených z dôvodu chudoby alebo štrukturálnych nerovností. Tento predpoklad je rovnako nesprávny v súvislosti so všetkými obyvateľmi osád, ktoré sa považujú za rómske – niektorí z týchto obyvateľov totiž môžu byť vzdelaní, spoločensky a odborne integrovaní, no stále žijú so svojimi rodinami v týchto osadách.

155. Poradný výbor je hlboko sklamaný pretrvávajúcim stigmatizujúcim a negatívnym zobrazovaním Rómov v médiách a vo verejnom prejave, ktoré má podobu jemnejších foriem

¹¹⁸ Tematický komentár ACFC č. 4, ods. 56.

¹¹⁹ V roku 2016 sa vo Zvolene a na Donovaloch konal aj národný seminár pre novinárov o etickom spravodajstve o rómskych komunitách, ktorý sa zaoberal predsudkami na základe negatívnych stereotypov o Rómoch, najmä Rómoch žijúcich v „marginalizovaných mestských osídleniach“.

nenávisťného prejavu, ktorý síce konkrétne nehovorí o etnickom pôvode, hoci sa stále zameriava na konkrétne etnické skupiny. Poradný výbor okrem toho poukazuje na to, že pojem „marginalizované rómske komunity“ (alebo jeho skratka „MRK“), ktorý sa často používa vo vládných národných stratégiách pre inklúziu Rómov, je nejasný a mátiaci. Na jednej strane sa samotný pojem „MRK“ vzťahuje na „komunity“, a teda na skupiny osôb, na druhej strane „definície“ uvedené v bodoch a) a b) označujú MRK za „osídlenia“, teda miesta, zatiaľ čo bod c) hovorí o MRK ako o „rómских obyvateľoch“ aj „obciach“. Okrem toho neustále používanie množného čísla prispieva ku zovšeobecňovaniu stereotypizovaného obrazu. Hoci poradný výbor pripúšťa, že za používaním pojmu „marginalizované“ istými úradníkmi, ktorí tvrdia, že toto označenie sa „zatiaľ“ ukázalo ako všeobecne užitočné a je primerané, keď sa vzťahuje len na rómske enklávy, ktoré čelia akumulácii znevýhodnení z dôvodu medzietnického útlaku v minulosti či súčasnosti, nie je hanlivý úmysel,¹²⁰ poukazuje na to, že marginalizácia môže byť buď dôsledkom vlastnej izolácie, no častejšie je výsledkom akumulácie znevýhodnení z dôvodu dlhodobej diskriminácie a štruktúrnych nerovností. Rómovia si potom nesú stigma, že sú „na okraji“, zatiaľ čo ich marginalizácia je v skutočnosti dôsledkom politik sociálnej exklúzie z minulosti.

156. Poradný výbor je preto toho názoru, že používanie primeranej terminológie týkajúcej sa Rómov alebo miest, ktoré obývajú, v politických dokumentoch, právnych predpisoch a verejnej diskusii, by sa malo systematicky prehodnocovať a malo by viac zdôrazňovať zdieľanie rovnakého mestského prostredia, a nie predpokladanej sociálnej homogenosti. Keďže táto terminológia je takisto veľmi široká a nie je analytická, jej neprimerané použitie, neúmyselné aj úmyselné, musí byť systematickejšie a verejne odsudzované vo verejných médiách a politických prejavoch. Na potlačenie miestnych motivácií vytvárať alebo si osvojovať akékoľvek pojmy na hanlivé označovanie Rómov by sa malo v rámci povinných školských osnov a predmetov vyučovať všeobecné chápanie histórie a sociálnych mechanizmov, ktoré sú základom súčasnej tzv. „marginality Rómov“ (pozri článok 12).

157. Poradný výbor vyzýva orgány k systematickému a dôkladnému preskúmaniu terminológie používanej v súvislosti s Rómami alebo miestami, ktoré obývajú, v politických dokumentoch, právnych predpisoch a verejnom prejave s cieľom zaistiť, aby neprispieval k ďalšej stigmatizácii príslušníkov rómskej menšiny, ako aj ku konzistentnému a verejnému odsúdeniu a trestaniu úmyselného používania hanlivých prejavov vo verejných médiách a v politickom prejave.

Právo prejavovať svoje náboženstvo alebo presvedčenie a reštitúcia majetku cirkví (článok 8)

158. 1. januára 2020 nadobudol účinnosť zákon č. 370/2019 o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností. Jeho znenie bolo výsledkom intenzívnej viacročnej spolupráce medzi ministerstvom kultúry a predstaviteľov 18 oficiálne zaregistrovaných cirkví a náboženských spoločností.¹²¹ Tento nový zákon

rozšíril možnosti používania štátnej podpory: cirkvi teraz môžu používať štátny príspevok na financovanie svojich výdavkov súvisiacich s cirkevnými, vzdelávacími, charitatívnymi a kultúrnymi činnosťami vrátane mzdových a prevádzkových nákladov. Jedným z kritérií výpočtu výšky štátneho príspevku je počet členov konkrétnej cirkvi. Podľa tohto zákona sa na cirkvi vyčlenilo celkom 52 miliónov EUR z verejných prostriedkov.

159. Orgány informovali poradný výbor o tom, že po roku 1989 sa postupne znova začal proces reštitúcie majetku fyzických a právnických osôb. Právne predpisy týkajúce sa reštitúcie cirkevného majetku však cirkvi neopravňovali získať späť celý znárodnený majetok alebo si nárokovať finančné odškodnenie za nevrátený majetok.¹²⁰ V porovnaní s veľkosťou majetku, ktorý cirkvi pôvodne vlastnili v roku 1948, dostali zatiaľ naspäť minimálne 78 %.

160. Zástupcovia židovskej menšiny uviedli, že ministerstvo kultúry udeľuje granty na vytváranie platformy pre rôzne projekty, ktoré podporujú medzináboženský dialóg. Takisto ocenili vyššiu pozornosť, ktorú väčšina a iné národnostné menšiny venujú židovskej histórii a kultúre, ako aj opravu pamiatok, ako sú synagógy a židovské cintoríny. Je však potrebné viac úsilia v súvislosti s reštitúciou náboženských obecných majetkov. Iní zástupcovia národnostných menšín informovali poradný výbor o nedostatku bohoslužobných miest pre členov národnostných menšín, ktorí sú pravoslávni kresťanmi a žijú v západnej časti krajiny, čo vytvára značné prekážky v praktizovaní tohto náboženstva. Poradný výbor bol takisto informovaný o tom, že členovia rómskej národnostnej menšiny dostávajú podporu od rôznych cirkví a neopentekostálneho a charizmatického hnutia.¹²³ Cirkvi príležitostne publikujú náboženský obsah v jazykoch, ktorými hovoria Rómovia, a organizujú celoštátne a regionálne podujatia, hudobné festivaly a púte a letné tábory pre deti.¹²⁴

161. Poradný výbor opakuje, že pre príslušníkov národnostných menšín, ktorí vyznávajú isté náboženstvo, je dôležité mať primeraný prístup k bohoslužobným miestam. V niektorých situáciách to môže znamenať reštitúciu predtým skonfiškovaného cirkevného majetku. Preto poradný výbor opakuje, že prostredníctvom pokračujúceho dialógu by sa mali nájsť riešenia s cieľom uľahčiť vrátenie budov a pamiatok, ktoré sú mimoriadne dôležité pre udržiavanie náboženskej a kultúrnej identity dotknutých národnostných menšín.

162. Poradný výbor so spokojnosťou konštatuje, že prijatie zákona o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností považujú príslušníci národnostných menšín za pozitívny príklad poskytovania podpory pre aktivity cirkví a náboženských spoločností a za prelomové rozhodnutie o vzťahoch medzi štátom a rôznymi cirkvami, ktoré zabezpečuje pretrvávajúce partnerstvo a zavádza jasné a transparentné pravidlá na podporu ich činností a zároveň udržiava vzájomnú solidaritu s menšími cirkvami. Poradný výbor takisto konštatuje, že

¹²⁰ Citát z vyjadrenia zástupcu Ústavu etnológie a sociálnej antropológie Slovenskej akadémie vied.

¹²¹ K 1. septembru 2020 pôsobilo na Slovensku spolu 18 registrovaných cirkví a náboženských spoločností vrátane šiestich historických cirkví (rímskokatolícka cirkev, gréckokatolícka cirkev, evanjelická cirkev augsburského vyznania, reformovaná kresťanská cirkev, pravoslávna cirkev a ústredný zväz židovských náboženských obcí), ktorých príslušníci tvoria spolu 98,6 % všetkých veriacich na Slovensku.

¹²² Z týchto 18 registrovaných cirkví a náboženských spoločností podala väčšinu žiadostí o reštitúciu najmä rímskokatolícka cirkev, gréckokatolícka cirkev, evanjelická cirkev augsburského vyznania, reformovaná kresťanská cirkev a ústredný zväz židovských náboženských obcí. Niekoľko prípadov reštitúcie sa týkalo cirkví Adventistov siedmeho dňa a Bratskej jednoty baptistov v Slovenskej republike.

¹²³ Do práce s rómskymi komunitami sú aktívne zapojené okrem iného rímskokatolícka cirkev, gréckokatolícka cirkev, evanjelická cirkev augsburského vyznania, reformovaná kresťanská cirkev, pravoslávna cirkev, apoštolská cirkev, cirkev bratská a cirkev Adventistov siedmeho dňa. Pastoračná služba sa vykonáva aj prostredníctvom charitatívnych, sociálnych a vzdelávacích aktivít priamo v rómskych osadách. Podľa [sčítania obyvateľov z roku 2011](#) sa 65,13 % Rómov prihlásilo k rímskokatolíckej viere, 7,41 % ku gréckokatolíckej viere, 2,86 % k pravoslávnej viere, 1,26 % k svedkom Jehovovým a 9,98 % bolo bez vierovyznania.

¹²⁴ Napríklad v Bratislave sa 20. septembra 2019 konala konferencia [Pastorácia Rómov a jej prínos pre spoločnosť](#). Pozri aj nasledujúci [novinový článok](#) (v slovenčine).

cirkvi a náboženské spoločnosti si môžu slobodne vykonávať svoje činnosti bez ohľadu na to, či sú registrované alebo nie, pokiaľ dodržiavajú príslušné zákony.

163. Poradný výbor takisto oceňuje zatiaľ dosiahnutý pokrok v oblasti reštitúcie cirkevného majetku. Zatiaľ čo poradný výbor konštatuje, že viacero zákonov zabezpečuje reštitúciu súkromného majetku zabaveného komunistickým režimom v rokoch 1948 až 1990, vyjadruje poľutovanie, že tieto zákony vyžadujú slovenské občianstvo a trvalý pobyt na Slovensku, čím vylučujú väčšinu bývalých vlastníkov majetku židovského pôvodu, keďže ich majetok bol zhabaný väčšinou pred rokom 1948 a väčšina Židov, ktorí prežili, už nemá slovenské občianstvo.¹²⁵

164. Poradný výbor nabáda orgány k tomu, aby vykonali ďalšie kroky, ktorými by zaistili, že veriaci príslušníci národnostných menšín budú mať primeraný prístup k bohoslužobným miestam a že proces reštitúcie cirkevného majetku bude pokračovať. Tento proces spolu s rozhodnutiami o budovaní alebo pridelení nových bohoslužobných miest by sa mal vykonávať v úzkej ačasnej konzultácii so zástupcami dotknutých skupín.

Tlačové a digitálne médiá a vysielanie pre menšiny (článok 9)

165. Ak parlament čoskoro prijme nový zákon o mediálnych službách navrhnutý vládou, mal by novelizovať zákon č. 532/2010 Z. z. o Rozhlase a televízii Slovenska (ďalej len „zákon o RTVS“) a uložiť RTVS povinnosť zabezpečiť vysielanie obsahu a regionálne vyvážené programy pre národnostné menšiny a etnické skupiny v jazykoch národnostných menšín a etnických skupín žijúcich na území Slovenskej republiky v časovom rozsahu úmernom národnostnej a etnickej štruktúre obyvateľstva SR podľa posledných výsledkov sčítania.¹²⁶ Podľa tohto návrhu RTVS zriaďuje samostatné organizačné zložky na zabezpečenie výroby a vysielania programov pre národnostné menšiny a etnické skupiny. Návrh zákona predpokladá aj rozhlasovú programovú službu určenú výlučne na vysielanie programov pre národnostné menšiny a etnické skupiny žijúce na Slovensku.¹²⁷ RTVS vytvára a vysiela programy pre trináť národnostných menšín v 11 jazykoch: pre Bulharov, Chorvátov, Čechov, Nemcov, Maďarov, Poliakov, Rómov, Rusov, Rusínov, Srbov a Ukrajincov v ich „materinskom jazyku“, pre Moravanov v češtine a Židov v slovenčine. Okrem RTVS zabezpečuje rozhlasové vysielanie v príslušných jazykoch menšín Radio Rusyn FM a Radio Roma.¹²⁸ Od septembra 2021 RTVS vysiela každý deň namiesto pol hodiny jednu hodinu v jazyku národnostných menšín. Jazyky menšín sa v súkromnom vysielaní takmer nepoužívajú. Zákom č. 373/2013, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 308/2000 o vysielaní a retransmisii, sa vytvorila špeciálna kategória vysielateľov z EÚ a zaviedla sa výnimka z pravidla pre túto kategóriu.¹²⁹ Týmto sa však nezmenila situácia a výzvy, ktorým čelia regionálni vysielatelia v jazykoch menšín.

166. Do konca roku 2017 poskytoval podporu periodickej tlače, kníh, elektronických médií so zameraním na kultúrny život, jazyk, náboženstvo a

vzdelávanie príslušníkov národnostných menšín grantový program úradu vlády „Kultúra národnostných menšín“ (ďalej len „grantový program KNM“), ktorý spravoval úrad splnomocnenca pre národnostné. Grant sa dal použiť aj na zriadenie a rozvoj národného rozhlasového a televízneho vysielania, ako aj internetového rozhlasového a televízneho vysielania.¹³⁰ Od roku 2018 podporuje médiá v jazykoch menšín a začleňovanie rešpektu a porozumenia voči jazykom a kultúram menšín v masmédiách Fond na podporu kultúry národnostných menšín (ďalej len „fond“). Po rozhodnutí vlády z mája 2021 sa môžu od roku 2022 prevádzkové náklady na projekty periodickej tlače tiež považovať za oprávnené výdavky.¹³¹

167. Zástupcovia národnostných menšín zdôraznili náročné byrokratické postupy a právne obmedzenia pri používaní grantového programu KNM.¹³² Toto sa bohužiaľ založením fondu v roku 2018 nevyriešilo. Účastníci rozhovorov z národnostných menšín sa sťažovali na potrebu predkladať každý rok žiadosti o grant na to, aby dostali finančnú podporu pre svoje pravidelné audiovizuálne a tlačené médiá. Takisto sa sťažovali na neskoré platby dohodnutého financovania, v dôsledku čoho nemôžu vykonávať plánované a dohodnuté mediálne aktivity v takýchto podmienkach (pozri aj článok 5). Týmto možno vysvetliť aj to, prečo denníky alebo týždenníky existujú len v maďarčine a pár ďalších jazykoch menšín. Ďalšia sťažnosť sa týkala skutočnosti, že fond neumožňuje pokryť náklady na vyhotovenie prekladu a titulok televízneho vysielania.¹³³ Za predpokladu, že zákon o mediálnych službách v znení navrhovanom vládou SR nadobudne účinnosť, posledný uvedený problém by sa mal vyriešiť, keďže už nebude vyžadovať, aby televízny vysielateľ oprávnený vysielať v jazykoch národnostných menšín poskytoval slovenskú jazykovú verziu tohto vysielania.

168. Poradný výbor opakuje, že hojnosť informácií a médií dostupných v dnešnom prostredí digitálnych médií nezmenšuje existujúce povinnosti štátu pomôcť národnostným menšinám vytvárať a šíriť obsah alebo pomôcť vytvárať a šíriť obsah určený pre ne.¹³⁴ Poradný výbor takisto opakuje, že možnosť získavať informácie v jazyku menšín je predpokladom rovnocennej a účinnej účasti na verejnom, ekonomickom, spoločenskom a kultúrnom živote. Aby mali médiá fungujúce v jazykoch menšín dosah na národnostnú menšinu ako celok, mali by zabezpečovať obsah z rôznych žánrov vrátane miestnych a celoštátnych správ, zábavy a kultúry, a zameriavať sa na rôzne generácie. Dostupnosť tlače, vysielania a elektronických médií v jazykoch menšín má veľmi špecifickú symbolickú hodnotu pre národnostné menšiny, najmä pre tie menej početné. Prostredníctvom nich získavajú príslušníci národnostných menšín nielen prístup k informáciám, ale médiá v jazykoch menšín takisto zvyšujú viditeľnosť a prestíž jazyka menšiny ako aktívneho nástroja na komunikáciu. Pravidelnosť a trvanie vysielania a intervaly publikovania tlače alebo online médií v jazykoch menšín

¹²⁵ Pozri [Svetovú organizáciu pre židovské reštitúcie](#). Viac informácií sa nachádza aj v [správe JUST Act Report: Slovensko](#).

¹²⁶ Podľa výsledkov sčítania z roku 2021 zverejnených na webovej stránke Štatistického úradu sa 600 000 obyvateľov prihlásilo k národnostným alebo etnickým menšinám, čo predstavuje 10,8 % z celkového počtu obyvateľov s trvalým pobytom.

¹²⁷ Viac informácií je k dispozícii v § 27a zákona o RTVS. Návrh zákona tiež predpokladá, že priemerný časový rozsah denného televízneho vysielacieho času počas pracovných dní je minimálne 120 minút a v televíznych programoch sa ročne odvysiela minimálne 500 hodín. Počíta sa s prechodným obdobím do roku 2024, počas ktorého bude RTVS povinná dosiahnuť stanovený počet hodín.

¹²⁸ Zdroj: [Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR za obdobie rokov 2017-2018](#), prijatá v máji 2019.

¹²⁹ Tento nový zákon umožňuje vysielateľom z jedného štátu EÚ, ktorý chce sidiť v inom štáte EÚ, vysielať pre občanov iných štátov EÚ usadených na Slovensku. Preto zákon umožňuje vysielanie v maďarčine pre občanov Maďarska žijúcich na Slovensku.

¹³⁰ V [piatej správe štátu](#), ods. 227 sa nachádza viac informácií o počte projektov podporených v rámci grantového programu KNM podľa jednotlivých národnostných menšín v roku 2015, 2016 a 2017.

¹³¹ Žiadatelia budú oprávnení použiť príslušnú sumu na pokrytie týchto režijných nákladov: voda, kanalizácia, plyn a elektrina počas realizácie projektu, poplatky za telekomunikačné služby v súvislosti s projektom (pevné linky a mobilné telefóny) a internetové služby, prenájom prevádzkových a kancelárskych priestorov preukázateľne súvisiacich s projektom.

¹³² Pozri príklady právnych a byrokratických obmedzení, ktoré ukladá tlačový zákon, v [piatej správe štátu](#), ods. 224 a 225.

¹³³ Fond by sa dal teoreticky použiť na pokrytie niektorých nákladov na výrobu titulok v prípade novej televíznej produkcie.

¹³⁴ Vysoký komisár OBSE pre národnostné menšiny, [Tallinské usmernenia o národnostných menšinách a médiách v digitálnom veku](#), február 2019, ods. 7.

by mali byť primerané na dosiahnutie vyššie uvedených cieľov a mali by prispievať k používaniu a rozvoju jazyka menšín.¹³⁵

169. Poradný výbor konštatuje, že rozhlasové a televízne programy v menšinových jazykoch naďalej vysielať najmä verejnoprávni vysielatelia, vrátane časopisov a pre niektoré menšinové jazyky aj správ. Vzhľadom a to, že dĺžka vysielačieho času je stanovená podľa veľkosti danej národnostnej menšiny, má televízne vysielanie v jazyku menšiny len niekoľko hodín alebo sa vysiela raz či dvakrát za rok, napríklad v prípade nemčiny, bulharčiny, chorvátčiny či poľštiny. Ak chcú orgány rozhodovať o pridelovaní časových úsekov podľa výsledkov sčítania, poradný výbor zdôrazňuje, že každá menšina by mala mať v televíznom vysielaní aj tak vyhradený primeraný minimálny čas bez ohľadu na výsledky sčítania. V dnešnej spoločnosti by bola prítomnosť v televíznom vysielaní zriedkavejšia než aspoň raz za týždeň neúčinná a zbytočná na účely informovania a podpory jazyka, zatiaľ čo pre rozhlas je vhodnejšia každodenná prítomnosť.

170. Poradný výbor s potešením berie na vedomie, že v roku 2015 boli do verejnoprávneho rozhlasového vysielania zaradené programy v bulharčine a chorvátčine, že RTVS je zapojená do výmen s mediálnymi partnermi na Ukrajine (pozri články 17 a 18), že Tlačová agentúra Slovenskej republiky začala publikovať správy v maďarčine a že zástupca RTVS sa ako stály pozorovateľ zúčastňuje zasadnutí Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny. Takisto berie na vedomie, že Rada RTVS aj Rada pre vysielanie a retransmisii má niekoľko členov, ktorí sú príslušníkmi národnostnej menšiny, no že neexistuje žiadne konkrétne právne ustanovenie zabezpečujúce zastúpenie používateľov jazykov menšín v takýchto orgánoch a že v tejto súvislosti sa nevykonávajú žiadne pozitívne opatrenia.

171. Obavy vzbudzuje nedostatok odborníkov v oblasti médií a kvalifikovaných novinárov z národnostných menšín, nedostatok novinárov, ktorí hovoria jazykmi menšín, ako aj obmedzené trvanie programov, nedostatok pravidelnosti v používaní konkrétnych jazykov menšín a úplná absencia niektorých jazykov menšín v audiovizuálnom prostredí. V tejto súvislosti poradný výbor konštatuje, že Výbor Ministrov Rady Európy odporúča slovenským orgánom zvýšiť trvanie a frekvenciu vysielania v jazykoch menšín vo verejnoprávnych aj súkromných médiách a ak to bude stále potrebné, pomôcť s vydávaním novín v týchto jazykoch.¹³⁶ Poradný výbor je toho názoru, že na úplné splnenie týchto odporúčaní je potrebné ďalšie úsilie orgánov. Poradný výbor je tiež toho názoru, že pravidlá týkajúce sa pridelovania finančných prostriedkov prostredníctvom fondu by sa mali prehodnotiť s cieľom umožniť viacročnú finančnú podporu pravidelných mediálnych činností (tlačené časopisy, noviny, rozhlasové a televízne programy pre menšiny atď.), čím by sa splnila zamýšľaná úloha fondu pomáhať podporovať médiá národnostných menšín a nevytvárali by sa zbytočné prekážky.

172. Poradný výbor víta navrhovanú novú legislatívu, ktorou sa riadia televízne a rozhlasové programy pre národnostné menšiny a v jazykoch menšín, a ktorá – ak bude prijatá – by bola vhodnejšia na podporu miestnych a regionálnych médií menšín alebo používania jazykov menšín v médiách. Poradný výbor je však stále toho názoru, že predpokladané trvanie verejnoprávnych programov je stále celkovo nedostatočné na plnenie potrieb

národnostných menšín, vzhľadom na skutočnosť, že v jazykoch menšín sa neposkytujú takmer žiadne súkromné rozhlasové informácie.

173. Poradný výbor je takisto presvedčený, že zmena zavedená zákonom č. 373/2013 nerieši hlavné problémy zákona o vysielaní a retransmisii, pokiaľ ide o jazyk vysielania. Regionálni televízni vysielatelia, ktorí chcú vysielať aspoň čiastočne v jazyku menšín, musia celé svoje vysielanie aj tak prekladať do slovenčiny alebo k nemu uvádzať slovenské titulky, a pokrývať tieto náklady z vlastného rozpočtu. Toto značne obmedzuje ich schopnosť vysielať niektoré druhy programov, a to najmä živé vysielanie. Poradný výbor zdôrazňuje, že títo vysielatelia nie sú celoštátni a pôsobia v konkrétnych regiónoch, ktoré sú do rôznej miery dvojjazyčné. Preto nechcú vysielať len v jazyku menšiny, ale v jazyku menšiny aj v slovenčine podľa svojich programových potrieb. Toto je pre nich stále nemožné, pretože vysielanie bez prekladov a tituliek v slovenčine je umožnené len osobitnej kategórii vysielateľov z EÚ vytvorenej zákonom č. 373/2013.¹³⁷ Poradný výbor preto vyjadruje ľútosť, že zákon o vysielaní a retransmisii nijako nepodporuje vysielanie v maďarčine či inom jazyku menšiny domácimi miestnymi a regionálnymi vysielateľmi, a to ani s titulkami či prekladom.

174. Poradný výbor nabáda orgány k tomu, aby ďalej zvýšili trvanie a frekvenciu vysielania v jazykoch menšín vo verejnoprávnych médiách, propagovali a finančne podporovali vysielanie domácich vysielateľov v jazyku menšín a zaručili pridelovanie dostatočného množstva viacročných finančných zdrojov pre rozhlasové a televízne programy menšín, ako aj tlačené a digitálne médiá vytvorené pre národnostné menšiny, o národnostných menšinách a národnostnými menšinami, a to v úzkej konzultácii s ich zástupcami.

Používanie jazykov menšín v komunikácii s administratívnymi a súdnymi orgánmi (článok 10)

175. Podľa zákona o štátnom jazyku Slovenskej republiky a zákona o používaní jazykov národnostných menšín sa môžu jazyky menšín používať v súkromí bez obmedzenia, zatiaľ čo úradné používanie jazykov menšín v kontakte s miestnymi orgánmi sa riadi podľa stanovených hraničných hodnôt (predtým 20 % a teraz 15 %).¹³⁸ Zoznam obcí, kde sa môže uplatňovať právo na používanie jazyka národnostnej menšiny v úradnej komunikácii, sa bude aktualizovať, keď budú známe výsledky sčítania z roku 2021.

176. Zástupcovia národnostných menšín zdôraznili, že aj keď sa hranica znížila na 15 %, niektoré národnostné menšiny ako Bulhari a Poliaci ju nebudú môcť dosiahnuť a iné menšiny ako Chorváti, Nemci a Ukrajinci ju budú vedieť dosiahnuť len v obmedzenom počte obcí. Obavy vyjadrili aj zástupcovia chorvátskej a maďarskej národnostnej menšiny. Podľa nich je čoraz náročnejšie dosiahnuť túto hodnotu, aj keď je znížená na 15 %, či už z dôvodu migrácie ľudí do hlavného mesta alebo do väčších miest v zahraničí alebo z dôvodu novely zákona č. 377/1990.¹³⁹ Pre menšiny, ktoré sú geograficky rozptýlené a menej početné, ako Česi, Rusi a Srbi, je takisto ťažké túto hodnotu dosiahnuť.

177. Zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny informovali poradný výbor o tom, že v príslušných prípadoch sa maďarčina vo všeobecnosti používa v ústnej komunikácii s miestnymi orgánmi, no v písomnej forme len v menšej miere (písomné žiadosti, dvojjazyčné formuláre a

¹³⁵ Pozri [tematický komentár ACFC č. 3](#), ods. 40-41.

¹³⁶ Pozri [odporúčania Výboru ministrov CM/RecChL\(2019\)5 o uplatňovaní Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov Slovenskou republikou](#) prijaté Výborom ministrov 5. novembra 2019.

¹³⁷ Existuje len jeden takýto vysielateľ EÚ vysielajúci na Slovensku len v maďarčine: Régio TV.

¹³⁸ Zákom č. 204/2011, ktorým sa mení a dopĺňa zákon o používaní jazykov národnostných menšín majú občania Slovenskej republiky právo používať jazyk národnostnej menšiny v obciach, v ktorých občania národnostných menšín tvoria najmenej 15 % obyvateľov podľa dvoch po sebe nasledujúcich sčítaní obyvateľstva. K tomu však dôjde až po zverejnení výsledkov sčítania v roku 2021.

¹³⁹ Zástupcovia chorvátskej menšiny tvrdia, že ich významné osídlenie bývalých lokalít Jarovce a Čunovo ich podľa zákona o jazykoch menšín neoprávňuje, pretože tieto miesta sa stali mestskými časťami Bratislavy a už nie sú vedené v zozname obcí.

dokumenty alebo zverejňovanie úradných dokumentov). Rodné, sobášne a úmrtné listy sú jednými z toho mála dokumentov, ktoré zákon výslovne spomína ako dokumenty, ktoré sa majú vydávať dvojazyčne. Iba časť obcí, ktoré majú takúto zákonnú povinnosť, dvojazyčné dokumenty vydáva.¹⁴⁰ Keď sa tieto dokumenty vydávajú, obecné úrady ich naďalej vyplňajú len v slovenčine, čo predstavuje porušenie jazykových práv žiadateľa zaručených zákonov a medzinárodnými dohovormi ratifikovanými Slovenskom tak, ako to nedávno svojim rozhodnutím potvrdil krajský súd v Nitre.¹⁴¹ Okrem toho zástupcovia národnostných menšín takisto poukázali na problém obmedzeného používania alebo nepoužívania jazykov menšín počas súdnych procesov a vyšetrovaní v rámci prípravného konania, čiastočne kvôli nedostatku kvalifikovaných tlmočníkov.

178. Poradný výbor sa dozvedel, že úrad splnomocnenca pre národnostné menšiny pravidelne komunikuje s príslušnými orgánmi o nových možnostiach elektronického zverejňovania dvojazyčných výpisov z registra v jazyku národnostných menšín a úprave tlačiva v jazyku menšín použitím pravopisných pravidiel daného jazyka tak, aby boli splnené zákonné požiadavky. Splnomocnenec takisto zahájil opatrenia v oblasti jazykovej výučby štátnych zamestnancov zameranej na zvyšovanie úrovne ovládania jazykov menšín, a to najmä pre skupinu štátnych zamestnancov pôsobiacich v obciach uvedených v nariadení č. 221/1999 Z.z. v znení neskorších predpisov. V máji 2017 adresoval splnomocnenec list 578 obciam a mestám, v ktorých sa zistili nedostatky v dodržiavaní zákona, ktorým ich žiadal o nápravu alebo odstránenie a zároveň poskytol informácie o tom, ako tieto nedostatky napraviť. Okrem toho splnomocnenec v júni 2017 na základe uznesenia vlády č. 15/2017 vyhotovil „Metodické usmernenie k zákonu o používaní jazykov národnostných menšín“, v ktorých sa okrem iného uvádza, že „zamestnávanie odborných zamestnancov ovládajúcich jazyk národnostnej menšiny je jediným spôsobom zabezpečenia používania jazyka národnostnej menšiny v komunikácii s príslušným orgánom verejnej správy“.

179. Poradný výbor opakuje, že štáty by mali dôkladne zvážiť stanovenie prahových hodnôt na určenie oblastí vo väčšom počte obývaných príslušníkmi národnostných menšín, a víta všetky opatrenia prijaté orgánmi na príslušné zníženie takýchto prahových hodnôt. Poradný výbor takisto opakuje, že číselne vyjadrené prahové hodnoty nesmú predstavovať neprimeranú prekážku v používaní istých jazykov menšín v oblastiach obývaných príslušníkmi národnostných menšín buď tradične alebo vo väčšom počte.¹³⁹ Bez ohľadu na prahovú hodnotu stanovenú zákonom by mali orgány skôr definovať pojem „oblasti tradične obývané osobami patriacimi k národnostným menšinám“ uvedený v rámcovom dohovore v článku 10.2 a 11.3 a povoliť používanie jazykov národnostných menšín v týchto oblastiach na udržateľnom základe a bez ohľadu na prahové hodnoty.

180. Poradný výbor takisto opakuje, že zmluvné strany rámcového dohovoru by mali dôkladne preštudovať dopyt a posúdiť existujúce potreby v geografických oblastiach

so značným alebo tradičným osídlením príslušníkmi národnostných menšín, a to aj so zohľadnením osobitnej miestnej situácie. „Potreba“ v tomto kontexte neznamená neschopnosť príslušníkov národnostných menšín hovoriť úradným jazykom a ich následnú závislosť od služieb v jazyku ich menšiny. Ohrozenie fungovania jazyka menšiny ako komunikačného nástroja v danom regióne stačí na to, aby to predstavovalo „potrebu“ v zmysle článku 10.2 rámcového dohovoru.⁶¹ Na udržanie služieb v jazyku menšiny, aj keď sa nepoužíva vo veľkej miere, musia byť zavedené ochranné opatrenia, pretože môže inak zmiznúť z verejnej sféry.¹⁴³

181. Vzhľadom na vyššie uvedené je poradný výbor toho názoru, že hraničná hodnota 15 % dostatočne nezohľadňuje demografickú situáciu národnostných menšín, ktorá je už tradične veľmi odlišná. Okrem toho sa článok 10.2 rámcového dohovoru uplatňuje aj v oblastiach neobývaných príslušníkmi národnostných menšín „vo väčšom počte“, ale len „tradične“. Preto by sa príslušné právne predpisy mali zmeniť tak, aby špecifikovali aj tie obce, ktoré sú „tradične“ obývané príslušníkmi národnostných menšín, ktorí na týchto miestach nedosahujú prahovú hodnotu 15 %. Toto by pomohlo menej početným národnostným menšinám, ktoré neobývajú isté oblasti vo väčšom počte, ako aj príslušníkom národnostných menšín, ktorých možno nie je väčší počet, no sú v istých obciach tradične usadení, uplatňovať si práva menšín.¹⁴⁴

182. Poradný výbor víta skutočnosť, že v zákonom určených obciach sa môžu rodné, sobášne alebo úmrtné listy či iné dokumenty, ako napríklad stavebné povolenia, na žiadosť vydávať dvojazyčne.¹⁴⁵ Bohužiaľ však vyjadruje hlbokú ľútosť, že toto dvojazyčné vydávanie sa niekedy výslovne odmieta, najmä pokiaľ ide o rodné listy, a že zmeny centrálného elektronického registračného systému s cieľom umožniť dvojazyčné vyplňanie tlačív a listov neboli doteraz zmenené. Poradný výbor bol však Ministerstvom vnútra informovaný, že preklady matričných listín do piatich jazykov národnostných menšín (nemeckého, maďarského, rómskeho, rusínskeho a ukrajinského) sa očakávajú v roku 2022 a následne budú predložené dodávateľovi, Informačnému systému CISMA.¹⁴⁶

¹⁴⁰ Len málo obcí publikuje ďalšie úradné dokumenty, napríklad nariadenia, v maďarskom jazyku.

¹⁴¹ 22. júla 2020 vyjadril krajský súd v Nitre právny názor, že vnútroštátne právo sa musí vykladať v súlade s rámcovým dohovorem a Európskou chartou regionálnych alebo menšinových jazykov. Preto predstavuje rodný list vyplnený len v slovenčine porušenie zákona. Súd takisto zistil, že obecný úrad vydávajúci dané tlačivo nemôže vyplniť list dvojazyčne, pretože je v kompetencii ministerstva vnútra zmeniť centrálny elektronický registračný systém tak, aby umožňoval vydávanie dvojazyčných listov. Ministerstvo naznačilo, že v tomto prípade neplánuje meniť centrálny elektronický registračný systém. 12 Pozri [dopĺňajúce písomné poznámky k piatej správe štátu predložené Okrúhlym stolom Maďarov na Slovensku \(28. septembra 2020\)](#), ods. 20-22 a prílohu 5

¹⁴² Pozri [tematický komentár ACFC č. 3](#), ods. 57.

¹⁴³ Pozri [tematický komentár ACFC č. 3](#), ods. 56.

¹⁴⁴ Pozri [tematický komentár ACFC č. 3](#), ods. 65-66.

¹⁴⁵ Pozri § 2 ods. 5 zákona o používaní jazykov národnostných menšín.

¹⁴⁶ Zmeny v Informačnom systéme CISMA a vydávanie matričných listín v požadovanom formáte, teda v slovenskom jazyku a aj v jazyku národnostnej menšiny, budú realizované približne do pol roka odo dňa objednania u zhotoviteľa. Výška finančných prostriedkov na zabezpečenie realizácie tejto požiadavky na rozšírenie v jazyku národnostných menšín sa odhaduje na 350 000 €.

183. Poradný výbor konštatuje, že splnomocnenec pre národnostné menšiny a splnomocnenec pre rómske komunity zvyšujú povedomie príslušných štátnych zamestnancov, orgánov miestnej samosprávy a orgánov územnej samosprávy ohľadom ich zákonných povinností podľa vnútroštátneho práva a medzinárodných nástrojov. Keďže situácia sa nijako nezmenila, je potrebné prijať prísnejšie opatrenia na zabezpečenie ich vykonávania, najmä pokiaľ ide o vydávanie rodných, sobášnych a úmrtných listov v jazykoch a písme menšín.¹⁴⁷ Napriek zabezpečovaniu výučby jazykov menšín je počet obecných zamestnancov s primeranou znalosťou jazykov menšín stále obmedzený, čo sa týka najmä rómciny. Okrem toho jazyky menšín sa nevyvíjajú ako právny jazyk z dôvodu ich obmedzeného používania alebo ich nepoužívania na súdnych pojednávaníach a pri vyšetrovaniach v rámci prípravného konania. Poradný výbor je toho názoru, že používanie jazykov menšín by sa dalo zlepšiť znížením prahových hodnôt, no takisto zvýšením výučby jazykov menšín v správe alebo - ako pozitívne opatrenie - uprednostňovaním zamestnávania štátnych zamestnancov hovoriacich jazykom menšín.

184. Poradný výbor s potešením berie na vedomie viacero osvedčených postupov rôznych verejných inštitúcií, ktoré aktívne naberajú k používaniu jazykov menšín vo verejnej sfére: úrad verejného ochrancu odpovedá na všetky žiadosti v jazyku komunikácie, splnomocnenec pre rómske komunity zabezpečuje preklady vzdelávacích alebo propagačných materiálov, ako aj kľúčových slovenských právnych predpisov a vzorov úradných dokumentov do rómciny, a zároveň dodržiava jednotnú odbornú terminológiu. Vybrané právne predpisy, najmä právne predpisy týkajúce sa národnostných menšín, boli preložené do piatich jazykov a zverejnené na portáli SLOVLEX, čo umožňuje príslušníkom národnostných menšín konzistentnejší prístup k právnym predpisom v ich rodnom jazyku. Okrem toho s cieľom uľahčiť uplatňovanie hlasovacích práv vydalo ministerstvo vnútra vzor označovania hlasovacej miestnosti, ako aj informácií pre voličov, v rómskom jazyku. Poradný výbor takisto konštatuje, že starostovia navštívených obcí zverejňujú informácie v jazykoch menšín a nápisy na webovom sídle svojich obcí: Nové Zámky v maďarčine a aj názov obce uvádzajú v tomto jazyku; webové sídlo mesta Prešov obsahuje informácie v nemčine, poľštine a ruštine a názov mesta je uvedený v jazyku menšín, s výnimkou nemčiny. Neposkytuje však žiadne informácie v rómcine, rusínčine ani ukrajinčine, a to aj napriek početným menšinám žijúcim v tomto meste.¹⁴⁸ Poradný výbor si takisto všimol, že obce s rómskymi starostami nepropagujú na svojich obecných webových stránkach rómcinu ani iný jazyk, ktorým hovorí rómska menšina.

185. Poradný výbor vyzýva orgány k prijatiu všetkých potrebných opatrení na zaistenie praktického a technického vykonávania právnych predpisov týkajúcich sa jazykov menšín, najmä pokiaľ ide o vydávanie rodných, sobášnych a úmrtných listov, a k zintenzívneniu úsilií o odbornú prípravu s cieľom zabezpečiť, aby obecní zamestnanci dokázali používať jazyky menšín a aby sa takéto používanie čo najviac aktívne podporovalo v úradnej komunikácii s príslušníkmi národnostných menšín.

186. Poradný výbor vyzýva orgány, aby zväzili zlepšenie používania jazykov menšín v komunikácii so správnymi a súdnymi orgánmi zvýšením výučby jazykov menšín v správnych orgánoch, prípadne uprednostňovaním zamestnávania osôb hovoriacich jazykom menšín.

Zobrazovanie značiek v jazykoch menšín a topografické označenia (článok 11)

187. Zákon č. 184/1999 o používaní jazykov národnostných menšín stanovuje, že topografické a dopravné označenia môžu byť uvedené v jazykoch menšín v zákonom určených oblastiach na základe prahovej hodnoty, ktorá sa má od roku 2022 znížiť z 20 % na 15 %; to isté platí pre označenia na budovách verejnej správy, ktoré môžu byť okrem štátneho jazyka označené jazykom menšiny, pričom označenie v jazyku menšiny bude pod označením v štátnom jazyku. V zákone sa ďalej stanovuje, že na označeniach železničných staníc alebo autobusových zastávok, ako aj na iných dopravných označeniach v obciach môže byť okrem štátneho jazyka uvedený aj jazyk menšiny, pričom označenie v jazyku menšiny musí byť napísané menším písmom.

188. Počas monitorovaného obdobia sa vláda SR zaviazala zaistiť harmonizáciu zákona č. 513/2010 o železničiaci so zákonom o používaní jazykov

národnostných menšín v oblasti označovania názvov železničných staníc a zastávok v jazykovo zmiešaných oblastiach. Od začiatku roku 2017 sa železničné stanice začali označovať v jazykoch národnostných menšín na 55 železničných staniciach príslušných obcí.

Podobná právna harmonizácia nadobudla účinnosť 1. februára 2018 v prípade dopravných značiek, pričom umožnila označenie obce v jazyku menšiny na dopravných značkách na začiatku a na konci obce. V roku 2018 pripravilo ministerstvo dopravy aj nový štandard pre označovanie začiatku a konca obcí. Tieto značky teraz musia byť v jazyku menšiny rovnakej farby a rovnakej veľkosti ako značka v slovenčine. Orgány informovali poradný výbor, že od apríla 2021 bolo 128 železničných staníc a zastávok označených v jazykoch národnostných menšín.

189. Poradný výbor bol tiež informovaný o tom, že úrad splnomocnenca pre národnostné menšiny sa obrátil na súkromné dopravné spoločnosti, obchodné reťazce, pošty, autobusové spoločnosti alebo miestne orgány (napr. v Nových Zámkoch) ohľadom zobrazovania dvojazyčných značiek. Úrad takisto preložil názvy všetkých železničných zastávok na trati Bratislava - Dunajská Streda - Komárno, na základe čoho sa zabezpečilo dvojazyčné ohlasovanie zastávok na tejto trati. Tiež rokuje s príslušnými orgánmi o vizuálnej dvojazyčnosti - o spôsoboch a prostriedkoch zverejňovania informácií o ohrození života, zdravia, bezpečnosti alebo majetku slovenských občanov, či už na energetických zariadeniach, dopravných značeniach, vo verejných priestoroch a pod. Pripravuje sa aj preklad príslušných právnych predpisov do piatich jazykov menšín.¹⁴⁹ Zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny však vyjadrili veľké obavy v súvislosti s činnosťami odboru prierezových politík na ministerstve kultúry, a najmä jedného z jeho referátov zodpovedného za presadzovanie zákona o štátnom jazyku¹⁵⁰, ktorý považujú za „nástroj obťažovania“ tejto menšiny z dôvodu početných príkazov na odstránenie maďarského jazyka okrem iného z obecných budov, topografických označení, pamätných tabúl a dokonca reklám súkromnej povahy.¹⁵¹ Takisto vyjadrili ľútosť, že nová štandardná forma značiek označujúcich začiatok a koniec obce sa zavádza príliš pomaly, pričom príliš veľa takýchto značiek v jazykoch menšín sa stále nachádza na samostatných značkách pod slovenskou značkou a názov v maďarskom jazyku je napísaný menším písmom než názov v slovenčine.

190. Poradný výbor poukazuje na dôležitú symbolickú hodnotu dvojazyčných alebo viacjazyčných topografických označení ako potvrdenie toho, že sa oceňuje prítomnosť jazykovej rozmanitosti a že o dané územie sa harmonicky delia rôzne národnostné a etnické skupiny. Opakuje, že topografické označenia v jazykoch menšín takisto prispievajú k udržiavaniu miestneho jazykového a kultúrneho dedičstva a zvyšujú povedomie o miestnych národnostných menšinách. Ak takéto označenia závisia od istej prahovej hodnoty, nemala by táto predstavovať neprimeranú prekážku v súvislosti s istými jazykmi menšín, mala by riadne zohľadňovať špecifické podmienky a brať do úvahy demografickú štruktúru danej oblasti počas istého obdobia.

191. Poradný výbor víta nadväzná opatrenia na jeho predchádzajúce odporúčanie týkajúce sa harmonizácie príslušných právnych predpisov so zákonom o používaní jazykov národnostných menšín a zdôrazňuje potrebu sledovať jeho postupné vykonávanie vo všetkých jazykovo zmiešaných oblastiach a pre všetky jazyky menšín. Takisto víta proaktívne iniciatívy splnomocnenca pre národnostné menšiny smerom k obciam, verejným službám a súkromným spoločnostiam ohľadom rešpektovania zákona o používaní jazykov menšín. Poradný výbor takisto s potešením berie na vedomie iniciatívu ministerstva vnútra vydať vzor označenia hlasovacej miestnosti v rómskom jazyku.

192. Poradný výbor si všimol, že väčšina obcí so značným počtom príslušníkov národnostných menšín, ktoré navštívil, dodržiava zákon a zobrazuje označenia

¹⁴⁷ Právo používať svoje meno v jazyku menšiny a dať si ho oficiálne uznať v súlade s vnútroštátnym právnym poriadkom je stanovené v článku 11 ods. 1 rámcového dohovoru. Nevzťahujú sa naňho žiadne územné podmienky a považuje sa za kľúčové jazykové právo príslušníkov národnostných menšín.

¹⁴⁸ Pozri [webové sídlo mesta Prešov](#) a [webové sídlo mesta Nové Zámky/Ľešnica](#).

¹⁴⁹ Viac informácií sa nachádza v [platej správe štátu](#), ods. 257-260.

¹⁵⁰ Pozri [kompetencie oddelenia pre štátny jazyk](#) (odbor prierezových politík) v slovenčine. Tento odbor má tri samostatné referáty, ktoré sa zaoberajú štátnym jazykom, kultúrou národnostných menšín a kultúrou Slovákov žijúcich v zahraničí.

¹⁵¹ Pozri početné príklady v [alternatívnej správe predloženej Okružným stolom Maďarov na Slovensku](#), ods. 155-166.

v jazykoch menšín na rôznych budovách (obchody, školy, kancelárie verejných orgánov atď.). Poradný výbor berie na vedomie, že od 1. februára 2018 môžu byť v zákonom určených obciach „všetky nápisy a oznámenia určené na informovanie verejnosti na uliciach a na cestách uvedené v jazyku menšiny“.¹⁵² Privítal by rozšírenie uplatňovania právnych predpisov, ktoré sa už uplatňujú na označenia názvov miest na začiatku/konci obce, na označenia smeru a ukazovateľa.¹⁵³

193. Poradný výbor má obavy v súvislosti s veľmi rozsiahlym uplatňovaním zákona o štátnom jazyku referátom štátneho jazyka odboru prierezových politík ministerstva kultúry v praxi. Niekedy sú činnosti tohto referátu v protiklade s duchom zákona o používaní jazykov národnostných menšín, ktorý by referát kultúry národnostných menšín na tom istom odbore mal podľa poradného výboru presadzovať rovnako. Článok 5 rámcového dohovoru totiž považuje „jazyk“ za jeden z prvkov kultúry a identity národnostných menšín. Poradný výbor takisto vníma nedostatok transparentnosti a právnych prostriedkov nápravy, keďže príkazy referátu štátneho jazyka nemajú formu rozhodnutia a pravidiel správneho postupu nemajú obce ani iní dotknutí verejní či súkromní aktéri k dispozícii, a preto nemajú voči nim žiadny právny prostriedok nápravy.

194. Pokiaľ ide o prahovú hodnotu, poradný výbor je toho názoru, že predstavuje značnú prekážku v súvislosti s menej početnými menšinami. Je toho názoru, že orgány by mali vykladať a uplatňovať právne predpisy flexibilne a nemali by sa príliš striktnie opierať o požiadavku hraničnej hodnoty. V tejto súvislosti by sa obce mali nabádať k tomu, aby v oblastiach tradične obývaných národnostnými menšinami dobrovoľne zavádzali topografické označenia v jazyku menšín, a to aj vtedy, keď limitnú hodnotu nemožno splniť. Medzi orgánmi a zástupcami menším a väčšinou by mali prebiehať konzultácie týkajúce sa zobrazovania dvojazyčných označení ako prejavu rozmanitého charakteru daného regiónu, a to z historického hľadiska aj v súčasnosti.

195. Poradný výbor nabáda orgány k tomu, aby aktívne podporovali praktické vykonávanie práva zobrazovať topografické označenia v jazykoch menšín, ak sú zákonné požiadavky splnené, a aby flexibilne uplatňovali prahovú hodnotu.

196. Poradný výbor vyzýva orgány k tomu, aby nabádali a finančne podporovali obce v dobrovoľnom zavádzaní topografických označení a značiek v jazykoch menšín v oblastiach tradične obývaných národnostnými menšinami.

Medzikultúrne vzdelávanie, odborná príprava učiteľov, učebnice a didaktické materiály (článok 12)

197. Fond na podporu kultúry národnostných menšín podporuje tvorbu učebníc a iných vzdelávacích zdrojov, ako aj odbornú prípravu pedagogických a odborných zamestnancov na školách s jazykom výučby, ktorým je jazyk národnostnej menšiny. Takisto podporuje vyučovanie na základných a stredných školách o živote a histórii národnostných menšín na Slovensku, ako aj výskum histórie a etnológie národnostných menšín, ktorý vykonávajú inštitúty vyššieho vzdelávania. Národná stratégia integrácie Rómov do roku 2020 zahŕňala okrem rôznych opatrení prípravu metodického usmernenia pre správne a inkluzívne zobrazovanie multietnického a multinárodnostného zloženia slovenskej spoločnosti

v učebniciach a na vzdelávacích platformách, ako aj v didaktických materiáloch na vyučovanie o genocíde Rómov.¹⁵⁴

198. Učebnica „Národnostné menšiny – zoznámme sa“, určená všetkým žiakom základných škôl na Slovensku, hovorí o histórii, jazyku a kultúre národnostných menšín a bola pripravená spolu so zástupcami národnostných menšín.¹⁵⁵ Revidujú sa vzdelávacie štandardy pre 1. a 2. ročník a dopĺňajúce vzdelávacie materiály pre učiteľov budú zahŕňať aspekty z kultúry národnostných menšín v rôznych predmetoch, ako je hudobná alebo výtvarná výchova. Výbor expertov bol informovaný o opatreniach, ktoré prijali orgány v rámci rôznych projektov, orgány vytvorili učebnice, knihy na čítanie a didaktické materiály pre rómsky dvojazyčný digitálny vzdelávací obsah pre škôlky a nultý ročník (IKATIKA), a to aj o rómskej kultúre a histórii. Pokiaľ ide o vyučovanie dejepisu na školách s vyučovacím jazykom maďarským, zaviedla sa prispôbena norma pre dejepis na stredných školách, ktorá reaguje na potreby škôl s vyučovacím jazykom maďarským, a pre tieto školy sa pripravili knihy dejepisu. Na zasadnutí Spoločnej slovensko-maďarskej komisie pre záležitosti menšín v roku 2016 sa slovenské orgány dohodli na sprístupnení alternatívnych učebníc a učebných materiálov, ktoré pripravili odborníci patriaci k maďarskej menšine na Slovensku. V roku 2017 bol do Ústredného výboru pre otázky Národného inštitútu vzdelávania zaradený zástupca škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Pokiaľ ide o vzdelávanie učiteľov, projektové iniciatívy podporované orgánmi v rámci Národnej stratégie integrácie Rómov sa týkajú najmä odbornej prípravy učiteľov a pedagogických asistentov používajúcich rómčinu ako pomocný jazyk pri vyučovaní o tom, ako učiť rómsku kultúru, jazyk a históriu v školách.¹⁵⁶

199. Zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny spomenuli oneskorenia s dodaním nových didaktických materiálov navrhnutých na celoštátnej úrovni a naznačili, že dostupné učebnice stále plne a primerane nezohľadňujú príspevok hovorcov maďarského jazyka k histórii a kultúre Slovenska. Školy s vyučovacím jazykom maďarským stále používajú preklady slovenských stredoškolských učebníc dejepisu. Zástupcovia poradného výboru tiež poukazujú na to, že v učebniciach dejepisu a didaktických materiáloch vo všeobecnosti chýbajú pohľady z viacerých perspektív.

200. Zástupcovia inštitútov pre ukrajinské, rusínske a rómske štúdiá na Prešovskej univerzite naznačili, že aj napriek technickým zariadeniam, ktoré Prešovská univerzita sprístupnila, bolo pre tieto inštitúty počas pandémie COVID-19 náročné digitalizovať programy a didaktické materiály a ponúkať online vzdelávacie platformy svojim študentom, pretože nie všetci ich študenti mali potrebné vybavenie na sledovanie online výučby. Takisto sa uviedlo, že didaktické materiály a učebnice, najmä pre vedecké predmety, v rómčine a rusínčine neexistujú. Zatiaľ čo hovorcovia rómskeho jazyka vítajú nedávne iniciatívy na odbornú prípravu rómsky hovoriacich pedagogických asistentov o vyučovaní rómskej kultúry, jazyka a histórie na školách, vyjadrili obavy ohľadom udržateľnosti týchto opatrení, keďže mnohé iniciatívy sú založené na projektoch.

201. Poradný výbor poukazuje na to, zmluvné štáty rámcového dohovoru by mali pravidelne prehodnocovať osnovy a učebnice v predmetoch ako dejepis, náboženstvo a literatúra, aby zaistili, že sa v nich odráža rozmanitosť kultúr a identít a že sa podporuje tolerancia a medzikultúrna komunikácia.¹⁵⁷

¹⁵² Pozri [piatu správu štátu](#), ods. 256.

¹⁵³ Pozri [piatu správu výboru expertov o Európskej charte regionálnych alebo menšinových jazykov v súvislosti so Slovenskou republikou](#), ods. 33, ktorá bola prijatá 2. septembra 2019.

¹⁵⁴ O genocíde Rómov sa v správe štátu hovorí ako o „rómskom holokauste“.

¹⁵⁵ Pozri učebnicu „[Národnostné menšiny – zoznámme sa](#)“ (v slovenčine) vydanú Štátnym pedagogickým ústavom.

¹⁵⁶ V roku 2017 bolo prostredníctvom tohto vzdelávacieho programu vyškolených 190 takýchto pedagogických pracovníkov.

¹⁵⁷ Pozri [tematický komentár ACFC č. 3](#), s. 11. Pozri aj vysoký komisár OBSE pre národnostné menšiny (2012), [Lubľanské usmernenia k integrácii rozmanitých spoločností](#), s.56.

V tejto súvislosti poradný výbor zdôrazňuje odporúčanie Rady Európy o začlenení histórie Rómov do školských osnov a didaktických materiálov.¹⁵⁸

202. Poradný výbor víta publikovanie učebnice Národnostné menšiny – zoznámme sa. Takýto medzikultúrny pedagogický materiál by sa mohol široko distribuovať a používať na všetkých školách. Poradný výbor nedokázal potvrdiť existenciu plánovaných metodických usmernení opisujúcich multietnický a multinárodnostný rozmer slovenskej spoločnosti v učebniciach. Takisto vyjadruje ľútosť, že správa štátu neobsahuje informácie o medzikultúrnom vzdelávaní. Je toho názoru, že je potrebné úsilie na to, aby sa zabezpečilo, že prvky kultúry národnostných menšín vrátane ich histórie a príspevku do spoločnosti ako celku v minulosti aj prítomnosti sa podporujú, zavádzajú do osnov a vyučujú na všetkých školách bez ohľadu na zavedený školský model a v spolupráci s príslušníkmi národnostných menšín.¹⁵⁹

203. Poradný výbor vyzýva orgány k vytvoreniu medzikultúrnych vzdelávacích programov na všetkých školách so zohľadnením príslušných citlivých kultúrnych aspektov, začlenením rôznych uhlov pohľadu do vyučovania dejepisu a s podporou kritického myslenia s cieľom zvyšovať vedomosti všetkých žiakov a študentov o príspevku národnostných menšín k spoločnosti a znižovaniu výskytu negatívnych stereotypov. Učebnice a vzdelávacie materiály by sa mali včas aktualizovať a distribuovať a mala by sa poskytnúť odborná príprava na naplnenie dopytu. Obsah osnov súvisiacich s medzikultúrnym vzdelávaním by sa mal navrhnuť v spolupráci so zástupcami národnostných menšín.

204. Poradný výbor nabáda orgány k tomu, aby vykonali nezávislý výskum s cieľom vyhodnotiť, ako sa nové pedagogické a vzdelávacie materiály o národnostných menšinách používajú na školách a aký účinok majú na postoje žiakov a študentov na bežných školách alebo školách, kde je vyučovacím jazykom jazyk menšiny.

Účinný prístup k vzdelávaniu (článok 12)

205. Segregácia rómskych detí vo vzdelávaní je stále rozšíreným problémom. Príliš veľa rómskych detí na Slovensku sa vzdeláva v segregovaných školách a/alebo triedach a mnohé z nich sa vzdelávajú v školách pre deti s mentálnym postihnutím. Poradňa pre občianske a ľudské práva sledovala výskyt segregácie rómskych detí na základných školách s osobitným dôrazom na región východného Slovenska, obhajovala potrebné opatrenia zamerané na desegregáciu a viedla strategické súdne spory v tejto oblasti. Podľa jej zistení sú tisíce rómskych detí na Slovensku stále segregované v osobitných školách a triedach pre deti s „miernym mentálnym postihnutím“ alebo segregované v samostatných triedach a školách v rámci hlavného vzdelávacieho prúdu.¹⁶⁰

206. Segregácia rómskych detí je predmetom prípadov vedených na vnútroštátnych súdoch. Tieto prípady vedú mimovládne organizácie, väčšinou ako

verejné žaloby alebo tak, že právne zastupujú individuálnych žalcov na súdnych konaniach. Vo veľkej väčšine prípadov však súdy tieto žaloby zamietnu.¹⁶¹ Prvým a zatiaľ jediným konečným rozsudkom o údajnej segregácii rómskych detí vo vzdelávaní bol rozsudok vydaný v roku 2012, ktorého záver bol taký, že vzdelávanie rómskych detí v samostatných triedach v hlavnom vzdelávacom prúde sa považuje za rasovú diskrimináciu a poškodzuje ľudskú dôstojnosť segregovaných rómskych detí.¹⁶²

207. Slovensko tiež čelí konaniu o porušení práv, ktoré proti nemu vedie Európska komisia za porušovanie smernice EÚ o rasovej rovnosti (2000/43/ES) v súvislosti s diskrimináciou rómskych detí v osobitnom a hlavnom vzdelávacom prúde. 10. októbra 2019 Európska komisia oznámila slovenským orgánom svoje odôvodnené stanovisko v súvislosti s konaním o porušení práv za nedodržanie smernice o rasovej rovnosti ohľadom rovnakého zaobchádzania s rómskymi deťmi vo vzdelávaní.¹⁶³ Európska komisia tvrdí, že napriek opatreniam, ktoré Slovensko prijalo po formálnom oznámení Komisie v apríli 2015 sa neúmerne vysoký podiel Rómov stále vzdeláva v osobitných školách, triedach pre deti s mentálnym postihnutím, samostatných triedach len pre Rómov alebo školách len pre Rómov.

208. Verejná ochrankyňa systematicky pracuje na otázke rovnakého prístupu k vzdelávaniu rómskych detí v slovenskom vzdelávacom systéme na vlastný podnet alebo na základe prijatých sťažností. Zistenia z viacerých výskumov vykonaných úradom verejného ochrancu opakovane preukázali neodôvodnené zaradenie rómskych detí do škôl a tried pre deti s miernym mentálnym postihnutím a nezákonnú prax zriaďovania etnicky homogénnych tried alebo etnicky homogénnych všeobecných škôl pre rómske deti. Verejná ochrankyňa vo svojej výročnej správe dospela k záveru, že hoci vláda neustále pracuje na zavádzaní krokov na zlepšenie vykonávania práv všetkých detí a žiakov na vzdelanie, nevedlo to k očividnému pokroku. Verejná ochrankyňa odporúčala, aby parlament prijal právne predpisy zavádzajúce zákaz diskriminácie, a najmä segregácie, vo vzdelávaní a vytvárajúce účinný systém monitorovania a postihovania. Verejná ochrankyňa takisto odporučila, aby parlament prijal právne predpisy zaručujúce, že diagnostika detí sa bude vykonávať na základe dlhodobiejšieho monitorovania a hodnotenia ich rozvoja prostredníctvom diagnostických skúšok, ktoré zohľadňujú schopnosti detí zo sociálne znevýhodneného prostredia „marginalizovaných rómskych komunit“ a vychádzajú z uznania silných a slabých stránok každého dieťaťa pre inkluzívne vzdelávanie. Verejná ochrankyňa zároveň poukázala na potrebu zaistiť primerané podporné opatrenia pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia „marginalizovaných rómskych komunit“ s cieľom znížiť vplyv ich spoločensko-kultúrneho prostredia na ich výsledky v škole.¹⁶⁴

¹⁵⁸ Pozri [odporúčanie CM/Rec\(2020\)2](#) Výboru ministrov členským štátom o začleňovaní histórie Rómov a/alebo Travellerov do školských osnov a didaktických materiálov, ktoré prijal Výbor ministrov 1. júla 2020.

¹⁵⁹ Pozri [tematický komentár ACFC č. 1](#), o vzdelávaní prijatý 2. marca 2006, ods. 30.

¹⁶⁰ Pozri [alternatívnu správu Poradne pre občianske a ľudské práva](#), september 2021, s. 3-4.

¹⁶¹ Pozri rozhodnutie okresného súdu v Prešove č. 19C/14/2016 z 13. marca 2019, ktoré potvrdil krajský súd v Prešove rozsudkom č. 16Co/21/2019-483; rozsudok krajského súdu č. 4Co/260/2017-441 z 29. apríla 2020; a rozhodnutie okresného súdu v Malackách č. 5C/212/2014, 17. mája 2018. Pre viac informácií pozri [Slovensko - odvolací súd potvrdil, že štátne orgány nemajú povinnosť vykonávať opatrenia na elimináciu segregácie rómskych detí na miestnej základnej škole](#) a [Slovensko - odvolací súd potvrdil, že vzdelávanie marginalizovaných rómskych detí v etnicky homogénnych základných školách nepredstavuje diskrimináciu](#).

¹⁶² Pozri [rozhodnutie krajského súdu v Prešove](#), č. 19C/14/2016, 30. októbra 2012.

¹⁶³ Európska komisia, odôvodnené stanovisko k Slovensku vydané 10. októbra 2019 o nedodržaní smernice 2000/43/ES o rasovej rovnosti, najmä o diskriminácii rómskych detí vo vzdelávaní. Zdroj: [Správa o základných právach – 2020, ktorú vyhotovila Agentúra Európskej únie pre základné práva \(FRA\)](#), str. 91.

¹⁶⁴ Pozri [správu ombudsmanky](#) zverejnenú v máji 2018, v ktorej sa posudzuje vykonávanie navrhovaných opatrení z roku 2013, 2014 a 2015 ministerstvom školstva proti diskriminácii rómskych detí vo vzdelávaní.

209. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva vo svojej správe o práve na vzdelanie a o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike za rok 2019 prináša komplexný obraz o situácii a prichádza k záveru, že „segregácia vo vzdelávaní rómskych žiakov a žiačok je v SR stále prítomná a nie je možné vylúčiť dosiahnutie stavu veľkého množstva základných škôl so 100 % žiackym kolektívom tohto typu, pretože segregácia vo vzdelávaní je podmienená aj počtom, dostupnosťou a priestorovými možnosťami školských zariadení. Naďalej preto zostáva veľmi aktuálne vytváranie školských obvodov na desegregačnom princípe. Pokiaľ štátna správa nebude v tomto smere dostatočne aktívna, orgány územnej samosprávy budú nútené prijímať vlastné opatrenia.“¹⁶⁵

210. Kvantitatívny výskum ministerstva financií z januára 2019 vykonaný v partnerstve s ministerstvom školstva potvrdil, že deti z „marginalizovaných“ komunít sú stále nadmerne zastúpené v systéme osobitného vzdelávania a sú segregované vo všeobecných školách a triedach.¹⁶⁶ V správe sa mapuje segregácia rómskych žiakov. Podľa jej zistení rómski žiaci, najmä žiaci z „marginalizovaných komunít“, sedem až osemkrát častejšie opakujú ročník a osemkrát zriedkavejšie študujú na vysokých školách. Podľa nezávislého monitorovania rómskymi mimovládami organizáciami musí neúmerne vysoký počet detí opakovať ročník a má veľmi zlé výsledky; len polovica rómskych detí, ktoré navštevujú piaty ročník, sa dostane do 9. ročníka a získa vysvedčenie.¹⁶⁷ Ďalší dôvod segregácie tisícov rómskych detí tkvie v právomoci obecných a regionálnych orgánov samostatne určovať hranice školských spádových oblastí, pretože táto právomoc sa používa na vytváranie alebo udržiavanie segregácie.

211. Orgány spomenuli istý pokrok dosiahnutý v začlenení rómskych detí do vzdelávania prostredníctvom rôznych opatrení. V roku 2019 slovenský parlament schválil novelu školského zákona, ktorej príslušné časti nadobudli účinnosť 1. januára 2021.¹⁶⁸ Zaviedlo sa ňou povinné predškolské vzdelávanie pre všetky deti od veku päť rokov a z legislatívy sa odstránila možnosť vytvárania tzv. nultých ročníkov. Podľa orgánov je cieľom týchto legislatívnych zmien pripraviť rómske deti z „marginalizovaných prostredí“ na to, aby začali navštevovať základnú školu priamo od prvého ročníka s ostatnými deťmi. V roku 2019 zorganizovalo ministerstvo školstva 60 dvojdných seminárov pre 1 211 učiteľov a pedagogických zamestnancov o desegregácii. Viedli k vytvoreniu 117 plánov desegregácie pre školy. V roku 2020 vyhlásilo ministerstvo školstva svoj záväzok eliminovať diskrimináciu a segregáciu rómskych žiakov v systéme vzdelávania. V roku 2021 predstavilo novelu školského zákona, ktorou sa navrhuje niekoľko opatrení na posilnenie inkluzívneho vzdelávania. Novelu schválila vláda SR a v jeseni bude o nej rokovať parlament.

212. Podľa zistení úradu splnomocnenca pre rómske komunity nemajú niektoré kľúčové oblasti školských reforiem ešte vyčlenené finančné prostriedky z plánu obnovy a odolnosti a európskych štrukturálnych a investičných fondov alebo štátneho rozpočtu. Výška pridelených prostriedkov bude jasná až po skončení procesu tvorby akčných plánov a ich predložení vláde v decembri 2021. Úrad splnomocnenca zdôraznil, že akčné plány vytvorené v rámci stratégie pre Rómov 2030 nemôžu byť a nie sú jediným nástrojom na dosiahnutie želaných výsledkov. Tieto plány budú dopĺňať

ďalšie strategické dokumenty ministerstva školstva. Podľa splnomocnenca si zásadná zmena v začleňovaní „marginalizovaných rómskych komunít“ vyžaduje vyčlenenie vysokej sumy finančných prostriedkov, keďže aspoň v oblasti vzdelávania sú potrebné komplexné zmeny nielen v diagnostike, zavedení inkluzívneho vzdelávania, desegregácii, ale aj v osnovách.

213. Prechod na dištančné vzdelávanie počas pandémie COVID-19 prehĺbil nerovnosti v prístupe rómskych detí z „marginalizovaných komunít“ k vzdelávaniu. Podľa výskumov nemalo počas prvej vlny pandémie 60 % rómskych žiakov žiaden kontakt s učiteľom a 70 % z nich sa vôbec nevzdelávalo z dôvodu chýbajúceho počítačového vybavenia, internetového prístupu alebo nedostatku zručností a nevhodných rodinných podmienok na prácu vo virtuálnom priestore. Podľa najnovších informácií poskytnutých orgánmi nebolo vo väčšine rómskych osád zavedené digitálne vzdelávanie na diaľku počas karantény nariadenej v dôsledku pandémie ochorenia Covid-19. Na zabezpečenie pokračovania vo vzdelávaní sa pre žiakov prvého stupňa základných škôl tlačili pracovné zošity a ďalšie vzdelávacie materiály. Na základe osobnej iniciatívy viacerých učiteľov a združení sa tieto materiály rozdávali v niektorých osadách. V súvislosti s prípravou učiteľov na vzdelávanie na diaľku neboli k dispozícii žiadne informácie.

214. Podľa účastníkov rozhovorov sa najpálčivejšie problémy súvisiace s vplyvom pandémie COVID-19 na rovnaký prístup k vzdelávaniu zistili v školách, ktoré navštevujú študenti rómskej národnostnej menšiny, ktorí žijú v rómskych osadách v podmienkach extrémnej chudoby a často bez internetového prístupu. Takisto často nemajú k dispozícii informácie o vzdelávacích televíznych programoch a pre deti žijúce často vo veľkých rodinách a v neprimeraných podmienkach na život je ťažké sledovať online vyučovanie.

215. Poradný výbor bol takisto informovaný o istých kontroverzných záležitostiach v súvislosti s navštívenou základnou školou v Ostrovanoch, ktorá bola vybudovaná na obecnom pozemku v blízkosti rómskej osady. Pretože do školy chodia väčšinou, ak nie výhradne, rómske deti a funguje na dve zmeny, štátne orgány a aj niektoré organizácie pre ľudské práva ju považujú za segregovanú školu. Hoci by poradný výbor iste uvítal v tejto škole viac inkluzívnosti, konštatuje, že hlavnými rozdielmi v porovnaní s inými segregovanými „osobitnými školami“, ktoré navštívil počas predchádzajúcich návštev, bolo priateľské školské prostredie, kvalita poskytovaného vzdelávania a zánietenie učiteľov, ktorí sa zo všetkých síl snažili udržať deti v škole aj počas pandémie COVID-19.

216. Poradný výbor opakuje, že rómski žiaci by nemali byť oddeľovaní od iných nerómskych študentov diskriminujúcim spôsobom a že je potrebné sa vyhýbať akejkoľvek segregácii na základe etnickej príslušnosti. Segregované vzdelávanie, často nižšej úrovne než vzdelávanie poskytované iným študentom, je jedným z najextrémnejších príkladov prekérnej situácie rómskych rodičov a žiakov. Poradný výbor opakovane kritizoval segregáciu rómskych žiakov a víta snahu o skončenie takýchto praktík.¹⁶⁹

217. V tejto súvislosti je poradný výbor naďalej hlboko znepokojený pretrvávajúcim znepokojivým nadmerným zastúpením rómskych detí v osobitných triedach a školách pre žiakov s miernym mentálnym postihnutím. Je ešte viac znepokojený tým, že viaceré slovenské súdy naďalej potvrdzujú, že vzdelávanie „marginalizovaných

¹⁶⁵ Pozri závery správy Slovenského národného strediska pre ľudské práva o práve na vzdelanie a o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike za rok 2019, strany 45-46, a jeho odporúčania na stranách 47-48.

¹⁶⁶ Viac informácií sa nachádza v [Správe Slovenska o nediskriminácii za rok 2020](#), str. 45-54.

¹⁶⁷ Pozri [Roma Civil Monitor 2019](#), str. 10.

¹⁶⁸ Zákon č. 209/2019, ktorým sa mení zákon č. 245/2008 o výchove a vzdelávaní (školský zákon).

¹⁶⁹ Pozri [tematický komentár ACFC č. 1](#), strana 21.

rómskych detí" v etnicky homogénnych základných školách nepredstavuje diskrimináciu. Je toho názoru, že zaradenie do takýchto škôl má značný vplyv na to, ako Rómovia neskôr uspejú na trhu práce. Po skončení osobitnej školy tieto deti nemôžu pokračovať vo vzdelávaní na školách vyššieho stupňa a získať napríklad úplne stredoškolské odborné vzdelanie, úplne stredoškolské všeobecné vzdelanie alebo vysokoškolské vzdelanie. Celé generácie rómskych detí, zbavených svojho práva na kvalitné vzdelanie bez diskriminácie a segregácie, sú uzamknuté v začarovanom kruhu chudoby.

218. Poradný výbor vyjadruje ľútosť nad obmedzeným pokrokom dosiahnutým v tomto pretrvávajúcom probléme aj napriek početným prieskumom a posúdeniam, ktoré už niekoľko rokov potvrdzujú naliehavosť situácie, a napriek konkrétnym odporúčaniam, ktoré orgánom adresovala verejná ochrankyňa a mimovládne organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv. Sporadické opatrenia zavedené orgánmi v tejto oblasti nedokázali zabrániť diskriminácii rómskych detí v prístupe k inkluzívnemu vzdelávaniu. Vzhľadom na to, že v programovom vyhlásení vlády sa uvádza úloha vytvoriť definíciu „národného vzdelávania" a že sa pripravuje novela školského zákona, ako aj nový zákon o postavení národnostných menšín, ktorý sa bude zaoberať aj aspektmi vzdelávania, poukazuje poradný výbor na potrebu zaistiť, aby tieto právne predpisy podporovali inkluzívne vzdelávanie rómskych detí vo všeobecných školách a ďalej nepredlžovali systém segregácie v školách.

219. Okrem toho poradný výbor s hlbokou ľútosťou konštatuje, že neúmerné testovanie a diagnostika osobitných potrieb rómskych detí vedie k ich zaraďovaniu do programov nízkej úrovne a „osobitných škôl" a bráni im pokračovať v štúdiu na ďalších úrovniach vzdelávania. Nadmerné zdôrazňovanie potreby diagnostiky a fyzického a psychologického testovania nevedie k procesu rýchlej desegregácie. Úvodné ťažkosti so školskou pripravenosťou týchto detí sú veľmi často dôsledkom zlých podmienok na bývanie a život a iných sociálnych problémov, ktorým čelia rómske rodiny z dôvodu svojich intelektuálnych schopností. Poradný výbor konštatuje, že neodôvodnené umiestňovanie vysokého počtu rómskych detí do osobitných tried a škôl okrem toho prispieva k ich silnej segregácii, pričom pripomína, že 82 % Rómov nežije integrované do väčšinovej populácie, čo má negatívny vplyv na vytváranie atmosféry tolerancie a dialógu a na podporu rovnakých príležitostí na prístup k vzdelaniu.

220. Poradný výbor víta novelu školského zákona, ktorou sa zaviedla povinná predškolská dochádzka pre všetky deti od veku päť rokov a z právnych predpisov sa odstránila možnosť vytvárania tzv. nultých ročníkov. Pokiaľ ide o zvýšenie predškolskej dochádzky rómskych detí, ešte lepšie výsledky by malo zvýšenie povinného predškolského vzdelávania o viac než jeden rok. Poradný výbor je toho názoru, že opatrenia na riešenie segregácie v školách nemôžu byť robené ad hoc, ani nemôžu byť čiastkové či dočasné. Musia byť smelé a udržateľné a musia odrážať dlhodobú víziu inklúzie, ktorú majú všetky zainteresované strany a ktorá je podporená na všetkých úrovniach a vo všetkých oblastiach verejnej správy. Poradný výbor je toho názoru, že podpora inkluzívnych škôl s kvalitným vzdelávaním a predškolského vzdelávania pokiaľ možno už od veku troch rokov by mali byť prioritami stratégie pre Rómov 2030. Umožniť rómskym deťom naučiť sa po slovensky pred vstupom na základnú školu a zároveň si udržať kontakt s jazykom, ktorým sa rozpráva doma, prostredníctvom pomoci pedagogických asistentov hovoriacich týmto jazykom, je dôležité v boji proti segregácii a na zabezpečenie začlenenia rómskych žiakov do všeobecných škôl. Učitelia, najmä učitelia pracujúci v osobitných školách, ako aj prokurátori a sudcovia, by mali byť vyškolení o dôležitosti a význame inkluzívneho vzdelávania.

221. Poradný výbor je toho názoru, že chýba primeraný výskum a konzultácie s rómskou komunitou o hlavných príčinách záškoláctva a predčasného ukončovania štúdia a o skorých manželstvách v rómskej komunite ako o možnom prvku, ktorý prispieva k predčasnému ukončovaniu štúdia, v dôsledku čoho je ťažké riešiť problémy čo najúčinnnejšie. S cieľom ďalej znižovať záškoláctvo a predčasné ukončovanie štúdia rómskych detí medzi primárnym a sekundárnym vzdelávaním je poradný výbor toho názoru, že by sa mala vykonať hĺbková štúdia vnútorných aj vonkajších príčin ukončovania štúdia, do ktorej by boli úzko zapojené deti, rodičia, učitelia a pedagogickí asistenti, ako aj kompetentné orgány na štátnej a obecnej úrovni s cieľom prispôsobiť vzdelávacie politiky a opatrenia.

222. Poradný výbor nabáda orgány k odhodlanej podpore inkluzívneho a kvalitného vzdelávania rómskych detí a k bezodkladnému ukončeniu segregácie v školách a neúmerne vysokého testovania a diagnostiky osobitných potrieb rómskych detí s cieľom vyhnúť sa ich zápisu do programov s nízkym štandardom a „osobitných škôl".

223. Poradný výbor vyzýva orgány k prijatiu opatrení s cieľom ďalej zvyšovať predškolskú dochádzku rómskych detí, a prípadne predĺžiť trvanie povinného predškolského vzdelávania, a ďalej znižovať ich záškoláctvo a predčasné ukončenie základného a stredoškolského štúdia, vykonať hĺbkovú štúdiu interných a externých príčin týchto javov s intenzívnym zapojením detí, rodičov a pedagogických asistentov, ako aj všetkých kompetentných orgánov na štátnej a obecnej úrovni s cieľom prispôsobiť vzdelávacie politiky a opatrenia.

224. Zatiaľ čo poradný výbor uznáva, že sa vykonali isté snahy o zmiernenie dôsledkov pandémie COVID-19 na žiakov a študentov národnostných menšín, intenzívne nabáda orgány k vyhodnoteniu vplyvu prijatých opatrení, konzultáciám so všetkými relevantnými zainteresovanými stranami s cieľom identifikovať minulé a súčasné výzvy, a to aj v súvislosti s online vzdelávaním a digitalizáciou pedagogických materiálov, dôkladnému monitorovaniu budúceho vývoja, najmä pokiaľ ide o rómske deti, a prípadne prijatiu opatrení na nápravu nedostatkov.

Vyučovanie v jazykoch menšín a vyučovanie jazykov menšín (článok 14)

225. Fond na podporu kultúry národnostných menšín poskytuje granty na zvyšovanie podpory a zabezpečenie rozvoja vzdelávania žiakov a študentov, ktorí sú príslušníkmi národnostných menšín, v ich rodnom jazyku, na podporu zmeny metodiky výučby slovenčiny na školách pre menšiny v záujme jej lepšieho ovládania, na podporu odborného vzdelávania a odbornej prípravy na školách s vyučovacím jazykom, ktorý je jazykom menšín, vrátane odborného vzdelávania a odbornej prípravy v duálnom vzdelávacom systéme. Fond podporuje vyňatie všetkých škôl s malým počtom študentov z povinných kvót v jazykovo zmiešaných oblastiach a takisto finančne podporuje prípravu koncepcie na rozvoj výučby rusínskeho jazyka a kultúry v materských školách, na základných školách a na stredných školách. Kvalifikačné požiadavky na vyučovanie rómskeho jazyka a literatúry sa zvýšili vytvorením a úpravou existujúcich rámcových osnov s ohľadom na špecifiká výučby rómskeho jazyka.

226. Od 1. septembra 2017 si môžu základné školy vybrať medzi dvoma rámcovými osnovami pre základné školy s jazykom národnostnej menšiny ako vyučovacím jazykom. S účinnosťou od 1. septembra 2017 ministerstvo školstva tiež schválilo rámcové osnovy pre štvorročné a osemročné gymnázia s výučbou jazyka národnostnej menšiny. Školám sa odporúča, aby používali voľiteľné hodiny na posilnenie jazyka národnostnej menšiny a literatúry

a využívali pedagogický prístup k vyučovaniu s integrovaným obsahom a jazykom v rámci všeobecnovzdelávacích predmetov na zlepšenie jazykových schopností žiakov v jazyku národnostnej menšiny.

227. Na Slovensku je osem škôl, kde sa vyučuje rómčina. Ministerstvo školstva zatiaľ nedostalo žiadnu žiadosť o vytvorenie školy, kde by bola vyučovacím jazykom rómčina. Pokiaľ ide o podporu vzdelávania v rómskom jazyku, prijali sa opatrenia na zvýšenie kvalifikácie výučby rómskeho jazyka a literatúry vytvorením a úpravou existujúcich rámcových osnov špecifikám výučby rómskeho jazyka. Ministerstvo školstva takisto v roku 2017 vydalo „Pedagogické a organizačné usmernenia“, podľa ktorých by riaditelia škôl s vysokým počtom detí z „marginalizovaných komunít“ mali pri zamestnávaní pedagogických asistentov zohľadňovať mieru ovládania rómskeho jazyka. Tieto usmernenia riaditeľom škôl takisto prikazujú informovať žiakov stredných škôl o možnosti absolvovať maturitu z rómskeho jazyka a literatúry ako voliteľného maturitného predmetu, informovať právnych zástupcov žiakov z rómskych komunít o možnosti výučby rómskeho jazyka a literatúry a v prípade záujmu právnych zástupcov poskytovať vzdelávanie v rómskom jazyku. Usmernenia takisto prikazujú školám pri plánovaní výučby rómskeho jazyka a literatúry používať inovatívne vzdelávacie štandardy rómskeho jazyka a literatúry pre každú úroveň vzdelávania, vydané Štátnym pedagogickým ústavom.
228. Pripravovanou novelou školského zákona sa zaručia práva na vzdelávanie v „materinskom jazyku“ a rozvoj vzdelávania pre všetky národnostné menšiny a tiež sa zaručí takéto vzdelávanie od predškolského po celoživotné vzdelávanie. V návrhu zákona sa uvádza, že národnostné menšiny majú právo na účasť, aby mohli ovplyvňovať politiku vzdelávania menšín a vytvárať prostredie odborného poradenstva pre vzdelávanie menšín. Okrem toho akreditačná agentúra pre vysoké školstvo, ktorá je nezávislá od ministerstva školstva, aktuálne hodnotí akreditačné pravidlá a procesy.¹⁷⁰
229. Zástupcovia nemeckej a ruskej národnostnej menšiny vyjadrili spokojnosť s pozitívnym rozvojom vyučovania nemčiny a ruštiny na základných a stredných školách. Uvítali prípravu vzdelávacích štandardov pre predmety „ruský jazyk a literatúra“ a „nemecký jazyk a literatúra“ pre základné a nižšie stredné školy s vyučovaním ruštiny a nemčiny, ktoré vyhotovil Štátny pedagogický ústav a schválilo ich ministerstvo školstva v roku 2018.
230. Zástupcovia rôznych národnostných menšín, najmä Rusínov, Ukrajincov a Srbov, sa sťažovali na nedostatočné vyučovanie v jazyku ich menšiny. Za posledných desať rokov neustále klesal počet škôlok a predškolských zariadení, základných, stredných a odborných škôl s výučbou ukrajinčiny. Srbi sú málopočetná a rozptýlená národnostná menšina, no sú toho názoru, že by sa mala zväziť ďalšia podpora veľkého počtu srbských migrantov, ktorí vyučujú v srbskom jazyku. Pokiaľ ide o maďarskú národnostnú menšinu, hlavný problém sa týka nedostatočného odborného vzdelávania v maďarčine. Ako uviedol rusínsky účastník rozhovorov, niektoré tieto menšiny sú v začarovanom kruhu: na jednej strane neexistujú stredné školy s vyučovaním jazyka ich menšiny,

na druhej strane majú nedostatok učiteľov hovoriacich jazykom danej menšiny. Na školách s vyučovacím jazykom, ktorým je jazyk menšiny, sa vyučuje len niekoľko predmetov, čo žiakom nepomáha nadobudnúť dostatok poznatkov na to, aby sa mohli chcieť stať učiteľmi jazyka danej menšiny. Podľa zástupcov menšín je skutočnosť, že záujem o takéto školy je nižší, čiastočne aj vinou štátu, ktorý nezvyšuje ich atraktivnosť ani im neposkytuje potrebnú podporu, pokiaľ ide o vybavenie, učebnice v jazyku menšiny atď. Všeobecnejší problém, ktorý sa týka národnostných menšín vo všeobecnosti a ovplyvňuje používanie jazykov menšín pri výučbe, je to, že v školách a školských zariadeniach, kde prebieha výučba a vzdelávanie v jazyku národnostných menšín, by sa mala podľa § 11 školského zákona administratívna dokumentácia školy, ako sú školské smernice, rozvrhy vyučovacích hodín a všetky správy o skúškach, viesť dvojazyčne, a to v štátnom jazyku a v jazyku príslušnej národnostnej menšiny. Učitelia sú preto povinní vyhotovovať tieto materiály v dvoch jazykoch, – najmä pre školský inšpektorát, čo im v praxi bráni používať jazyk menšiny v miere, v akej by chceli a dokázali.

231. Filozofická fakulta Prešovskej univerzity má niekoľko inštitútov, ktoré sú relevantné pre mladých ľudí, ktorí sú príslušníkmi národnostných menšín: konkrétne inštitúty germanistiky, hungaristiky, rusistiky, ukrajinistiky a nedávno ústav rusínskeho jazyka a ústav rómskych štúdií. Študenti sa bez ohľadu na svoj etnický pôvod môžu naučiť príslušný jazyk, kultúru, históriu a literatúru, aby sa mohli stať učiteľmi, prekladateľmi či tlmočníkmi. Novovytvorený ústav rómskych štúdií je jediný inštitút, na ktorom sa vzdelávajú budúci učitelia rómčiny. Počet študentov je však naďalej veľmi nízky (traja zapísaní študenti na ústave rusínskeho jazyka, siedmi na ústave rómskych štúdií, 16 na inštitúte ukrajinistiky). Študenti pochádzajúci z Ukrajiny môžu vďaka dohode o spolupráci medzi Slovenskom a Ukrajinou využívať výhodu bezplatného štúdia, rovnako ako slovenskí študenti. Ak spĺňajú podmienky, môžu získať aj sociálne štipendium. Prešovská univerzita takisto najlepším študentom udeľuje prospechové štipendiá. V posledných rokoch klesol objem štipendií pre rómskych študentov poskytovaných Rómskym vzdelávacím fondom. Z dôvodu inflácie dostávajú tieto inštitúty každý rok menej prostriedkov a veľmi závisia od štedrosti Prešovskej univerzity a obce.

232. Okrem nedostatočného počtu kvalifikovaných učiteľov a lektorov rómčiny a rusínčiny poukázali tieto inštitúty na iný problém, ktorým je zavedenie ďalších obmedzení v súvislosti s ich akreditáciou.¹⁷¹ Ako sa výbor dozvedel v Prešove aj Komárne, pre inštitúcie vyššieho vzdelávania je čoraz ťažšie prilákať študentov, ktorí idú často radšej študovať do Budapešti, Prahy alebo Viedne, čo zas vedie k zníženiu štátnych dotácií na študenta. Inštitúty v Prešove takisto uviedli, že je pre ne ťažké zabezpečiť rozmanitosť svojich programov a získať novú akreditáciu z dôvodu nedostatku materiálov v jazyku menšín pre odborné predmety. Univerzita Jána Selyeho v Komárne takisto poukázala na problém akreditácie maďarsky hovoriacich učiteľov zo zahraničia. Univerzita v Komárne aj Prešovská univerzita si vyhotovujú vlastné učebnice, ktoré môžu čiastočne zaplniť medzeru nedostatku materiálov v príslušných jazykoch menšín, no tieto učebnice nie sú vždy akreditované. Podobné sťažnosti viacerých pedagogických pracovníkov v Prešove, Komárne, Galante a Ostrovanoch sa týkali veľkej byrokracie a ťažkosti získať včasné granty na svoje

¹⁷⁰ Pozri [webové sídlo Slovenskej akreditačnej agentúry pre vysoké školstvo](#).

¹⁷¹ Na poskytovanie štúdia v istom odbore je potrebné mať napríklad na bakalárske štúdium troch docentov a na magisterské štúdium jedného profesora a dvoch docentov. Na Slovensku však bohužiaľ v súčasnosti nie je žiaden profesor ani docent na rómsky jazyk a literatúru. Keby chcel inštitút použiť niekoho zo zahraničia, daná osoba musí vedieť po slovensky, musí byť zamestnaná na danej univerzite na plný pracovný úväzok a najmä musí byť na danej univerzite fyzicky prítomná, čo je takmer nemožné. Vzdeláť nových docentov a profesorov trvá asi 10 rokov. Pre inštitúty zamerané na štúdiá menšín nebolo naplánované žiadne prechodné obdobie.

vzdelávacie činnosti a špecifické potreby, ako aj meškanie s dodaním nových pedagogických materiálov vyhotovených ministerstvom školstva vrátane materiálov na podporu medzikultúrneho vzdelávania (pozri článok 12)

233. Poradný výbor opakuje, že by sa malo zaručiť zachovanie miestnych sietí škôl vyučujúcich jazyky menšín a osoby žijúce mimo oblastí tradičného usadenia by mali v situáciách, kedy je to uskutočniteľné a keď ich tam žije väčší počet, dostať príležitosť na výučbu svojho jazyka alebo vo svojom jazyku. Keďže podmienky stanovené v článku 14 rámcového dohovoru, pokiaľ ide o dopyt po výučbe jazykov menšín a väčší počet príslušníkov národnostných menšín v istých oblastiach, môžu byť splnené v odlišnej miere, mali by sa opatrenia prijaté štátmi na ponuku výučby jazykov menšín navrhnuť flexibilne s cieľom dobre sa prispôbiť danej situácii, napríklad vrátane vytvorenia doplnkového online vzdelávania v jazykoch menšín.¹⁷² V prípade jazykov menšín, ktorými hovorí len malý počet ľudí, môže byť obzvlášť potrebné revitalizovať jazyk, napríklad vytvorením samostatných tried alebo prostredníctvom jazykovej imerzie. Musia sa teda posúdiť funkcie a potreby rôznych jazykov a hovorcov jazykov, aby sa zistil „dopyt“ v súlade s článkom 14 ods. 2 rámcového dohovoru. Okrem toho je potrebné spravodlivo vyhovieť žiadostiam o výučbu v jazyku menšiny a v prípade zamietnutí by mala existovať možnosť ich právneho napadnutia.¹⁷³
234. Poradný výbor víta nedávne založenie ústavu rómskych štúdií a s potešením berie na vedomie, že Univerzita Jána Selyeho v Komárne sa už stala známym prvkom spektra vyššieho vzdelávania na Slovensku. Je potrebné ďalej podporovať viditeľnosť a osvedčené postupy ústavu rómskych štúdií v Prešove a Univerzity Jána Selyeho v Komárne a vytvárať stimuly, najmä pre študentov rusínskej, rómskej, ukrajinskej a maďarskej menšiny so záujmom stať sa učiteľmi jazykov menšín, ktoré by zvýšili ich pridanú hodnotu na absolvovanie vyššieho vzdelávania takýchto študentov na Slovensku. Na poradný výbor urobila dojem aj základná škola v Ostrovanoch, a to najmä vďaka je prívetivému školskému prostrediu, kvalite poskytovaného vzdelávania a zariadeniu učiteľov, ako aj gymnázium Zoltána Kodálya v Galante, ktoré má dve sekcie – jednu s vyučovacím jazykom slovenským a druhú s vyučovacím jazykom maďarským – v jednej budove, čo študentom umožňuje získať vzdelanie v jazyku podľa ich výberu, a zároveň môžu stretávať študentov z prostredia výučby v inom jazyku v tom istom gymnáziu.
235. Poradný výbor vníma, že v politike vzdelávania chýba komplexný a koherentný prístup k vzdelávaniu národnostných menšín. Napríklad sa kládol veľký dôraz na poskytovanie predškolského, základného a vyššieho vzdelávania pre rómske deti, na druhej strane však existuje obrovská medzera v sekundárnom vzdelávaní z dôvodu veľkého množstva detí, ktoré predčasne ukončia štúdium medzi primárnou a sekundárnou úrovňou. Okrem toho je poradný výbor toho názoru, že pre inštitúty zamerané na menšiny môže byť ťažké splniť požiadavky týkajúce sa akreditácie študijných programov vyššieho vzdelávania. Tieto požiadavky by mali byť zavádzané flexibilne, aby sa nevytvárali ďalšie prekážky brániace fungovaniu týchto inštitútov.

236. Poradný výbor nebol informovaný o žiadnych mimoriadnych nedávnych zmenách situácie týkajúcej sa výučby v jazykoch menšín a výučby jazykov menšín na predškolskej, primárnej, sekundárnej a vysokoškolskej úrovni od vydania piatej správy výboru expertov Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov v súvislosti so Slovenskou republikou, a preto sa v tejto súvislosti odvoláva na uvedenú správu, kde sa nachádza podrobný opis situácie každého jazyka menšiny v tejto oblasti.¹⁷⁴

237. Poradný výbor vyzýva orgány k rozšíreniu ponuky vzdelávania v jazykoch menšín, najmä rusínskeho a ukrajinského, v oblastiach obývaných týmito menšinami, čím sa zabezpečí miestna kontinuita od predškolského po stredoškolské vzdelávanie, a v spolupráci so zástupcami rómskej menšiny skúmať spôsoby zvyšovania záujmu o ponuku výučby rómčiny v hlavnom predškolskom, základnoškolskom a stredoškolskom vzdelávacom prúde a následne rozšíriť túto ponuku.
238. Poradný výbor nabáda orgány k odstráneniu príliš prísnych zákonných požiadaviek na štátny jazyk pri používaní jazykov menšín vo výučbe.
239. Poradný výbor vyzýva orgány k tomu, aby sa pravidelne radili so zástupcami všetkých národnostných menšín ohľadom toho, či existuje dopyt na výučbu jazykov menšín alebo v jazykoch menšín v hlavnom vzdelávacom prúde a ak áno, ponúkať takúto výučbu a nabádať rodičov k tomu, aby ju využívali. Poradný výbor tiež vyzýva orgány k prijatiu opatrení na zvýšenie znalosti jazykov menšín v populácii všeobecne.

Účinná účasť na verejných záležitostiach: politické zastúpenie na všetkých úrovniach (článok 15)

240. Voľby do Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej len „parlament“) sa konajú podľa zákona č. 180/2014 o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V slovenskom práve neexistujú ustanovenia, ktoré by zaručovali zastúpenie národnostných menšín v parlamente. Politické strany, či už sú hlavnými stranami alebo stranami len pre menšiny, musia dosiahnuť 5 % na to, aby sa dostali do parlamentu.
241. Dve politické strany, ktoré zastupujú konkrétne záujmy maďarskej menšiny,¹⁷⁵ nedokázali v parlamentných voľbách v rokoch 2016 a 2020 prekročiť hranicu 5 % a získať kreslá v parlamente. Most-Híd, medzietnická politická strana, ktorá vo svojom programe vyjadrila snahu o väčšiu spoluprácu medzi maďarskou menšinou a etnickou slovenskou väčšinou v tejto krajine a ktorá sa považuje aj za politickú stranu obhajujúcu záujmy maďarskej menšiny, prekročila túto hranicu v roku 2016 a dokonca bola súčasťou vládnucej koalície. Táto strana však v posledných parlamentných voľbách stratila všetky svoje kreslá. Preto už záujmy maďarskej menšiny nie sú v slovenskom parlamente zastúpené žiadnou politickou stranou. Tri politické strany zastupujúce konkrétne záujmy rómskej menšiny¹⁷⁶ však od svojho vzniku nikdy nedokázali získať žiadne kreslá v parlamente. Róm z Rimavskej Soboty sa však dostal do parlamentu v roku 2018 ako náhradník iného poslanca z Most-Híd, ktorý bol vymenovaný za zástupcu ministra. Momentálne je v parlamente šesť poslancov zvolených z kandidátok hlavných politických strán, ktorí sa sami vyhlasujú, že majú „národnosť“ menšiny: traja maďarskej, dvaja rómskej a jeden českej národnosti.¹⁷⁷

¹⁷² Pozri [vyhlásenie COMEX o regionálnych jazykoch a jazykoch menšín v online vzdelávaní v kontexte pandémie COVID-19](#), 3. júla 2020.

¹⁷³ [Tematický komentár ACFC č. 3](#), ods. 69.

¹⁷⁴ Pozri [piatu správu výboru expertov Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov v súvislosti so Slovenskou republikou](#), ods. 21-24 (posúdenie používania jazykov menšín vo vzdelávaní) a ods. 50-60 (individuálna situácia jazykov menšín), prijatú 22. marca 2019.

¹⁷⁵ Maďarská kresťanskodemokratická aliancia (Magyar Kereszténydemokrata Szövetség) a Strana maďarskej komunity (Magyar Közösség Pártja).

¹⁷⁶ Strana rómskej koalície, Rómska iniciatíva a Strana Rómskej únie

¹⁷⁷ Zdroj: [webové sídlo slovenského parlamentu](#). Pôvodne bolo zvolených sedem poslancov, ale jeden rómsky poslanec odstúpil.

Tento počet je o polovicu menší v porovnaní s obdobiami rokov 2012-2016 a 2016-2020.¹⁷⁸ V posledných voľbách do Európskeho parlamentu bol za poslanca po prvýkrát zvolený Slovák rómskej „národnosti“.

242. Presný počet príslušníkov národnostných menšín vo volených orgánoch na miestnej a regionálnej úrovni nebol k dispozícii. Zástupcovia maďarskej menšiny uvádzajú, že súčasné administratívne rozdelenie ich diskriminuje v politickej, ekonomickej a spoločenskej oblasti a vytvára niekoľko prekážok v používaní jazykov menšín v úradnom styku v obciach z dôvodu uplatnenej prahovej hodnoty (pozri články 10 a 11).¹⁷⁹
243. V komunálnych voľbách, ktoré sa konali 4. novembra 2017, odhadovaný počet zvolených Rómov zas vzrástol, keďže bolo zvolených 41 rómskych starostov, z toho 39 mužov a 2 ženy.¹⁸⁰ Vzniklo Združenie slovenských obcí s rómskymi starostami, ako aj podobné Združenie maďarsky hovoriacich rómskych starostov na Gemeri. Podľa orgánov rómski starostovia a zástupcovia, ktorí verejne prehlásili svoju príslušnosť k rómskej etnickej skupine, ako aj starostovia miest s „marginalizovanými rómskymi komunitami“ dostali informácie o prioritách Národnej stratégie integrácie Rómov, ako aj o možnostiach, ktoré ponúka zákon o fonde na podporu rómskych kultúrnych činností. Splnomocnenec pre rómske komunity v partnerstve s viacerými obcami zorganizoval niekoľko aktivít zameraných na podporu účasti mladých Rómov na procesoch konzultácie a rozhodovania.¹⁸¹ Poradný výbor takisto konštatuje, že vzdelávací program poskytovaný slovenským úradom Národného demokratického inštitútu pre medzinárodné záležitosti a spoločný projekt Rady Európy/Európskej komisie ROMACT prispeli k nárastu počtu zvolených rómskych starostov.
244. Zástupcovia maďarskej a rómskej národnostnej menšiny vyjadrili sklamanie, že Slovensko nepodporuje parlamentné zastúpenie národnostných menšín zrušením prahovej hodnoty 5 %, ktorá predstavuje pre politické strany orientované len na menšiny prekážku brániacu ich vstupu do slovenského parlamentu. Nedávne voľby ukázali, že to, čo bolo nemožné pre početne menšie národnostné menšiny, sa ukazuje byť mimoriadne náročné aj pre dve najväčšie národnostné menšiny. Zástupcovia národnostných menšín sa zároveň zhodli na tom, že strany orientované len na menšiny by nemali byť jediným modelom politického zastúpenia, pokiaľ hlavné politické strany zohľadnia vo svojich politických programoch názory a obavy národnostných menšín, čo sa však často nestáva. Z dôvodu tohto nižšieho zastúpenia záujmov národnostných menšín v parlamente zástupcovia národnostných menšín zdôraznili, že potenciálny vplyv prerokúvaných návrhov zákona na národnostné menšiny vo všeobecnosti alebo na konkrétne národnostné menšiny sa pri súčasnom parlamentnom zložení rieši len zriedkavo.
245. Zatiaľ čo poradný výbor uznáva, že podiel počtu poslancov z radov menšín by nemal byť jediným prvkom merania úspechu zastúpenia menšín v politickom živote,¹⁸² všimol si pretrvávajúci pokles zastúpenia národnostných menšín prostredníctvom strán orientovaných len na menšiny v slovenskom

parlamente a stále nedostatočné zaradenie príslušníkov národnostných menšín na zvoliteľné miesta na kandidátkach hlavných strán. Poradný výbor konštatuje, že na miestnej úrovni však situácia vyzerá lepšie, najmä pokiaľ ide o rastúci počet zvolených rómskych starostov, čo poradný výbor víta. Celkový odhadovaný počet 41 rómskych starostov by sa však mal brať relatívne vzhľadom na to, že v celej krajine sa volí 2 900 starostov. Poradný výbor si všimá rodový rozdiel medzi rómskymi mužmi a ženami zvolenými za starostov, čo opäť naznačuje, že v rámci stratégie pre Rómov 2030, a to aj v jej osobitnej kapitole a akčnom pláne súvisiacimi s „účasťou“, je potrebné silnejšie zameranie na začleňovanie rodových aspektov (pozri článok 4 – Národná stratégia integrácie Rómov). Takisto konštatuje všeobecný nedostatok koordinácie medzi Združením rómskych starostov a Združením miest a obcí Slovenska, pričom rómski starostovia sa pri presadzovaní svojich iniciatív očividne spoliehajú skôr na vzájomnú pomoc než na podporu od vlády alebo zastrešujúceho združenia starostov. Poradný výbor chváli orgány za distribúciu špecifických informácií o prístupe k financovaniu a špeciálnych programoch Národnej stratégie integrácie Rómov rómskym starostom a starostom miest s „marginalizovanými rómskymi komunitami“ a víta aktivity zamerané na podporu účasti mladých Rómov na procesoch rozhodovania.

246. Poradný výbor nabáda orgány k zvýšeniu účinného zastúpenia a účasti všetkých národnostných menšín na procesoch rozhodovania na centrálnej, regionálnej aj miestnej úrovni, a k venovaniu vyššej pozornosti uplatňovaniu hľadiska rodovej rovnosti pri podpore účasti Rómov na procesoch rozhodovania.

Účinná účasť na verejných záležitostiach: mechanizmus konzultácie (článok 15)

247. Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť (ďalej len „rada“) je poradným orgánom rady a na jeho čele stojí splnomocnenec pre národnostné menšiny. Vo februári 2018 došlo k zmene štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny. Teraz sa skladá z komory zloženej z 23 volených zástupcov národnostných menšín¹⁸³ a komory zloženej z ôsmich zástupcov ústredných orgánov štátnej správy. Nový štatút udeľuje členom oboch komôr hlasovacie právo. Okrem toho sú na zasadnutia Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny trvalo pozývané aj mnohé inštitúcie, pričom ale nemajú hlasovacie právo.

248. Orgány takisto informovali poradný výbor o tom, že sa pripravuje zákon o postavení národnostných menšín a že proces návrhu sa vykonáva participatívne, v úzkej spolupráci so zvolenými zástupcami národnostných menšín a odborníkmi v danej oblasti, s cieľom zaistiť široký konsenzus a legitimitu. Miera a forma účasti národnostných menšín a dôsledky predchádzajúcich zmien zavedených v ich konzultačnom orgáne už boli viackrát predmetom diskusie na zasadnutiach Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny. V stanovisku č. 4 z 23. januára 2020, ktoré schválil Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny, je v časti „Účasť národnostných menšín“ definovaných niekoľko úrovní účasti od miestnej,

¹⁷⁸ Informácie o počte kresiel obsadených zástupcami národnostných menšín vo voľbách v roku 2012 a 2016 sa nachádzajú v [piatej správe štátu](#), ods. 273.

¹⁷⁹ Pozri [alternatívnu správu predloženú Okrúhlym stolom Maďarov na Slovensku](#), ods. 205-209, kde sa nachádza argumentácia a niekoľko príkladov.

¹⁸⁰ Tento počet je odhad na základe informácií o vlastnej identifikácii získaných od miestnych mimovládnych organizácií a splnomocnenca pre rómske komunity. Neexistujú žiadne oficiálne štatistiky o politickej účasti na základe etnického pôvodu.

¹⁸¹ Viac informácií sa nachádza v [piatej správe štátu](#), ods. 164 a 279.

¹⁸² Na ilustráciu - niektorí zástupcovia rómskej menšiny, ktorí mali počas volieb veľké očakávania, vyjadrili sklamanie v súvislosti s rómskymi poslancami zvolenými do slovenského aj Európskeho parlamentu, keďže vo svojom každodennom živote nespôzorovali nijaké zlepšenie.

¹⁸³ Počet zvolených zástupcov komory pre národnostné menšiny sa líši podľa veľkosti príslušnej národnostnej menšiny: Maďari majú 5 zástupcov, Rómovia 4, Česi, Rusíni a Ukrajinci každý po dvoch, Bulhari, Chorváti, Nemci, Židia, Moravia, Poliaci, Rusi a Srbi majú po jednom zástupcovi. Úplné a menné zloženie Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny je uvedené na [príslušnej stránke webového sídla splnomocnenca pre národnostné menšiny](#).

regionálnej, vládnej po parlamentnú. Úrad splnomocnenca pre národnostné menšiny naznačil, že očakáva, že keď sa prijme nový zákon o postavení národnostných menšín, bude odrážať úmysly a priority národnostných menšín v tejto oblasti.

249. Zatiaľ čo mnohí účastníci rozhovorov z národnostných menšín vyjadrili celkovú spokojnosť s existenciou Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny, pretože im dáva možnosť zastúpenia a konzultácie, poradný výbor si vypočul aj kritiku ohľadom jeho nedostatočnej účinnosti a nízkom vplyve na právne predpisy, ktoré sú priamo relevantné pre národnostné menšiny. Mnohí účastníci rozhovorov vyjadrili ľútosť, že Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny nemá rozhodovacie právomoci a je len konzultačným orgánom, ktorého stanoviská nie sú záväzné a ani sa pravidelne neberú do úvahy. Takisto uviedli, že jeho štruktúra mu neumožňuje byť účinným mechanizmom na vyjadrovanie názorov menšín, pretože nie všetky preberané témy ovplyvňujú menšiny rovnako. Všetci zástupcovia menšín hlasujú o stanoviskách súvisiacich so záležitosťami, ktoré možno priamo neovplyvňujú ich príslušnú menšinovú skupinu. Boli by radšej, keby sa Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny zaoberal otázkami týkajúcimi sa vzťahu štátu s menšinami vo všeobecnosti, a keby nebol len fórom na diskusiu o politike menšín a záležitostiach týkajúcich sa menšín.
250. Zatiaľ čo volení zástupcovia národnostných menšín vítajú zariadenie splnomocnenca pre národnostné menšiny, sú toho názoru, že keďže má úrad splnomocnenca málo právomocí, nízky rozpočet a málo pracovníkov, má len málo priestoru na ovplyvnenie podpory a ochrany práv menšín. Sťažovali sa na rozhodnutie zmeniť niekdajšiu „Radu vlády pre národnostné menšiny“, na ktorej čele stál podpredseda vlády zodpovedný za oblasť ľudských práv a práv menšín, na Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny. Túto zmenu vnímali ako politickú vôľu znížiť mieru konzultácie a formu účasti národnostných menšín a vyjadrujú ľútosť, že napriek predchádzajúcemu odporúčaniu poradného výboru sa postavenie splnomocnenca pre národnostné menšiny neprehodnotilo v rámci širšej vládnej ľudskoprávnej vládnej agendy s cieľom zaistiť, aby sa všetkým otázkam spojeným s ochranou národnostných menšín venovala politická pozornosť na vysokej úrovni a aby sa názory a obavy všetkých menšín účinne zohľadnili v príslušných procesoch rozhodovania. So súčasnou štruktúrou nemôžu zvolení zástupcovia národnostných menšín ovplyvniť konečný záver poradného postupu, aj keď je veľmi odlišný od ich vlastného návrhu, rovnako ako nemôžu mať rozhodujúcu úlohu pri monitorovaní a hodnotení politik súvisiacich s menšinami. V rámci Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny ani mimo neho neexistuje pre volených zástupcov menšín žiaden inštitucionálny mechanizmus na verejné vyjadrenie nesúhlasného názoru.
251. Zvolení zástupcovia národnostných menšín takisto uviedli, že mnohé návrhy zákonov alebo noviel existujúcich právnych predpisov predložené vládou SR a/alebo prerokované v parlamente sa neposielajú Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny na konzultáciu, hoci sú toho názoru, že tieto návrhy zákonov alebo právne úpravy sú pre nich mimoriadne dôležité. Za problematický považujú aj nedostatok riadnej a včasnej koordinácie medzi ministerstvami, najmä keď sa zároveň, ale v inom prostredí rokuje o zmenách existujúcich právnych predpisov alebo návrhoch zákonov, pričom citovali napríklad aktuálnu paralelnú diskusiu o zmenách školského zákona a navrhovanom novom zákone o postavení národnostných menšín, hoci orgány na to vyjadrili iný názor. Takisto vyjadrujú ľútosť, že niektoré predchádzajúce právomoci splnomocnenca sa presunuli na riaditeľa Fondu na podporu kultúry národnostných menšín. Niektorí z nich poukázali na to, že toto nedostatočné zohľadnenie možno vysvetliť tým, že splnomocnenec pre

národnostné menšiny nie je členom vlády, ale len zamestnancom úradu vlády. V tejto súvislosti vyjadrili ľútosť, že po parlamentných voľbách v roku 2020 sa nevytvorila pozícia podpredsedu vlády pre ľudské práva a práva menšín, ako navrhovali niektorí z nich.

252. Poradný výbor zdôrazňuje, že len konzultácia nepredstavuje dostatočný mechanizmus na zaistenie účinnej účasti príslušníkov národnostných menšín, a poukazuje na to, že účinná účasť príslušníkov národnostných menšín si vyžaduje značný vplyv národnostných menšín na rozhodnutia a pokiaľ je to možné, aj spoločné vlastníctvo prijatých opatrení. Takisto opakuje, že je dôležité jasne definovať právne postavenie, úlohu, povinnosti, členstvo a inštitucionálne postavenie konzultačných orgánov, a zdôrazňuje dôležitosť tejto zásady s cieľom zaistiť účinnú účasť príslušníkov národnostných menšín a budovať dôveru medzi nimi a orgánmi. Orgány môžu takisto zahájiť priamy dialóg so zástupcami jednotlivých národnostných menšín a zvažovať tie otázky, ktoré sa týkajú len konkrétnej národnostnej menšiny.¹⁸⁴ Poradný výbor konštatuje, že vnímanie zástupcov národnostných menšín ohľadom zníženia ich konzultačnej právomoci orgány nezdediajú a vyjadruje ľútosť nad týmto rozdielom vo vnímaní, ktorý nevedie k vybudovaniu dôvery v tento konzultačný mechanizmus. Je potrebné zvýšiť koordináciu medzi všetkými príslušnými ministerstvami, volenými zástupcami národnostných menšín a inými príslušnými zainteresovanými stranami počas postupov konzultácie s cieľom zabezpečiť synergie a vyhnúť sa prelínaniu.
253. Poradný výbor vyzýva orgány k zvýšeniu úrovne účinnosti mechanizmu konzultácií s volenými zástupcami národnostných menšín. Akýkoľvek legislatívny proces, ktorý by mohol mať vplyv na situáciu a práva národnostných menšín, by týmto zástupcom mal poskytnúť možnosť mať výrazný vplyv s cieľom dosiahnuť účinnú účasť a spoločné vlastníctvo prijatých opatrení. Mala by sa zvýšiť koordinácia medzi všetkými vnútroštátnymi inštitúciami, zástupcami národnostných menšín a inými zainteresovanými stranami počas takýchto konzultácií. Vykonávanie príslušných právnych predpisov by sa malo monitorovať a hodnotiť v úzkej konzultácii s dotknutými príslušníkmi národnostných menšín.

Účinná účasť na spoločensko-hospodárskom živote: prístup k zamestnaniu (článok 15)

254. Právo na prístup k zamestnaniu sa zaručuje všetkým občanom bez ohľadu na ich „národnosť“ a jazyk. Okrem toho služby zamestnanosti poskytujú podporu účastníkom pri vstupe na trh práce podľa zákona o službách zamestnanosti, konkrétne pri hľadaní zamestnania, zmene zamestnania, obsadzovaní voľných pracovných miest a uplatňovaní pozitívnych opatrení, pokiaľ ide o zamestnávanie znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie, ktorí zahŕňajú dlhodobo nezamestnaných, nízkokvalifikovaných, staršie osoby a osoby s postihnutím vrátane príslušníkov národnostných menšín.¹⁸⁵
255. Podľa niektorých dostupných údajov¹⁸⁶ opísal jeden z piatich slovenských Rómov vo veku 16 rokov a viac svoju hlavnú činnosť ako „zamestnaný“ alebo „samostatne zárobkovo činný“; 43 % Rómov uvádza vykonávanie akejkoľvek platenej práce počas posledných štyroch týždňov a takmer polovica rómskych domácností sa prehlasuje za nezamestnané (48 %). Rómske ženy vykazujú nižší pomer platenej práce (32 %) než rómski muži (54 %). Podiel mladých Rómov, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy,

¹⁸⁴ Pozri [tematický komentár ACFC č. 2](#) o účasti, ods. 19, 106-108 a 116. Pozri aj [lundske odporúčania o účinnej účasti národnostných menšín vo verejnom živote a dôvodovú správu](#), OBSE-VKNN, september 1999, bod 12.

¹⁸⁵ Pozri článok 8 ods. 1 a článok 14, ako aj siedmu časť (Aktívne opatrenia trhu práce) a ôsmu časť (Podpora zamestnávania občanov so zdravotným postihnutím) zákona č. 5/2004 o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

¹⁸⁶ Martin Kahanec - Lucia Kováčová - Zuzana Poláčková - Mária Sedláková (apríl 2020), [Sociálna situácia a situácia v oblasti zamestnanosti rómskych komunít na Slovensku](#), strana 7.

(NEET) je 65 % v porovnaní so všeobecným slovenským percentuálnym podielom NEET u osôb vo veku 16-24 rokov, ktorý dosahuje 14 %. Najhoršia situácia je v prípade mladých rómskych žien, z ktorých 77 % nie je zamestnaných, ani nie je v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy, v porovnaní s 52 % mladých rómskych mužov. Rómovia trpia vysokým rizikom chudoby a sociálneho vylúčenia: ich miera rizika chudoby dosahuje 87 % v porovnaní s 13 % v prípade obyvateľov Slovenska celkovo. Európske prieskumy ukazujú veľký rozdiel medzi Rómami a všeobecným obyvateľstvom, pokiaľ ide o intenzitu práce v domácnostiach. Na Slovensku sa zaznamenal druhý najväčší rozdiel spomedzi krajín EÚ, ktoré sa podrobili prieskumu (53 % v porovnaní s 15 %).¹⁸⁷

256. Podľa orgánov je „hlavnou príčinou chudoby ľudí v produktívnom veku vrátane „marginalizovaných rómskych komunít“ nezamestnanosť, najmä dlhodobá, pri ktorej existuje riziko medzigeneračnej reprodukcie chudoby. Nízke mzdy a minimálna kvalifikácia môžu takisto spôsobovať pascu chudoby.“¹⁸⁸ Podľa údajov Inštitútu finančnej politiky bola v roku 2017 miera nezamestnanosti Rómov v obciach s koncentrovanými osadami 20,72 %. Miera nezamestnanosti Rómov celkovo je 28,60 %, z čoho 41,34 % žije v obciach s koncentrovanými osadami.¹⁸⁹

257. V rámci uplatnených aktívnych opatrení na trhu práce a v súlade so zákonom o službách zamestnanosti orgány počas obdobia monitorovania prijali viacero opatrení zameraných na podporu zamestnatelnosti, udržanie existujúcich pracovných miest a zabránenie prepúšťaniu, a na zvyšovanie zamestnanosti uchádzačov o zamestnanie tvorbu nových pracovných miest, znižovaním nezamestnanosti, najmä dlhodobej, ako aj podporou rozvoja miestnej a regionálnej zamestnanosti v najmenej rozvinutých okresoch.¹⁹⁰ V najmenej rozvinutých okresoch vykonáva niekoľko národných projektov ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny.¹⁹¹ Zamestnávateľom v súkromnej aj verejnej sfére, ktorí zamestnávajú uchádzača o zamestnanie z cieľovej skupiny, sa poskytuje špeciálna finančná podpora. V roku 2020 bola pomoc zameraná na začlenenie znevýhodnených a zraniteľných osôb na trh práce a ich následné zotrvanie na trhu práce sa zabezpečovalo prostredníctvom národného projektu „Podpora integračných podnikov“.

258. Ďalšie národné projekty spravované splnomocnencom pre rómske komunity na roky 2014-2020¹⁹² prispeli k podpore začleňovania „rómskych marginalizovaných skupín a osôb“ alebo „skupín ohrozených diskrimináciou, chudobou či sociálnym vylúčením“ vrátane mladých ľudí a k zvýšeniu ich účasti na trhu práce.¹⁹³ Ďalším národným projektom sa podporilo sociálne začlenenie osôb v „sociálne znevýhodnenej situácii“ alebo ohrozených sociálnym vylúčením, a to

okrem iného poskytovaním pracovného poradenstva, kurzov čítania a písania, jazykových kurzov a kurzov práce s počítačom, kurzov finančnej gramotnosti a komunikácie, podpory na udržanie pracovných návykov a sociálnych a pracovných inkubátorov.¹⁹⁴

259. Orgány takisto podporujú prijatie kvalifikovaných Rómov na pozície pedagogických asistentov (pozri článok 12

– Prístup k vzdelávaniu). V tejto súvislosti zahŕňa národný projekt tvorbu pravidiel pre preferenčné zamestnávanie rómskych uchádzačov o zamestnanie.¹⁹⁵ Orgány odhadujú, že len za rok 2017 bolo s použitím všetkých aktívnych opatrení na trhu práce a výziev na základe dopytu umiestnených na trh práce spolu 46 074 príslušníkov rómskej národnostnej menšiny žijúcich v mestských sídlach „marginalizovaných rómskych komunít“. Okrem toho bolo pre členov „marginalizovaných rómskych komunít“ vytvorených 7 786 dlhodobých udržateľných pracovných miest v oblasti ochrany kultúrnych pamiatok, prác zameraných na ochranu pred povodňami a sezónnej poľnohospodárskej práce.¹⁹⁶ Asi 2 000 Rómov bolo prijatých za členov občianskych hliadok. V rámci programu „Zdravé komunity“ bolo zamestnaných 270 mediátorov v oblasti zdravia a 25 koordinátorov, a to najmä rómskeho pôvodu žijúcich v „marginalizovaných rómskych komunitách“ alebo pochádzajúcich z nich.

260. Pokiaľ ide o pracovné zmluvy, príslušníci maďarskej národnostnej menšiny vyjadrili obavy týkajúce sa praktického uplatňovania § 8 2 zákona o štátnom jazyku, v ktorom sa stanovuje, že „ písomné právne úkony v pracovnoprávnom vzťahu alebo v obdobnom pracovnom vzťahu sa vyhotovujú v štátnom jazyku; popri znení v štátnom jazyku sa môže vyhotoviť aj obsahovo totožné znenie v inom jazyku“. V praxi však verejné orgány akceptujú len slovenskú verziu. Príslušníci maďarskej národnostnej menšiny to považujú za obmedzenie používania jazykov menšín, pretože to obmedzuje účel a rozsah používania jazykov týchto menšín v oblasti zamestnania. Nepresvedčil ich v minulosti uvedený argument slovenskej vlády¹⁹⁷, keďže nie je nikde vysvetlené, prečo by orgány nemohli narábať s dokumentmi v jazykoch menšín. Sú toho názoru, že vláda nepriamo pripúšťa, že sa v podstate nevynaložila nijaká snaha na zabezpečenie toho, aby mohli orgány narábať s verziami pracovných zmlúv v jazykoch menšín.

261. Poradný výbor opakuje, že s cieľom podporiť účinné začlenenie osôb patriacich do znevýhodnených skupín menšín do spoločensko-ekonomického života by sa mali navrhnuť a zaviesť komplexné a dlhodobé stratégie. Na všetkých úrovniach fungovania, najmä lokálnej, je potrebné včas poskytnúť primerané zdroje. Okrem toho by sa malo dôkladne sledovať vykonávanie takýchto politík a mal by sa hodnotiť ich vplyv,

¹⁸⁷ Pozri [druhý prieskum EÚ-MIDIS o Rómoch, ktorý zverejnila Agentúra Európskej únie pre základné práva v roku 2016](#), strana 22. Pracovná intenzita je pomer medzi počtom členov domácnosti v produktívnom veku, teda od 18 do 59 rokov (s vylúčením študujúcich osôb vo veku 18 až 24 rokov), ktorí momentálne pracujú, a celkovým počtom osôb v produktívnom veku v domácnosti. Na porovnanie situácie rómskych žien so situáciou rómskych mužov a situáciou žien v celkovej populácii na základe výsledkov prieskumu z roku 2016 pozri [prieskum EÚ-MIDIS, ktorý zverejnila Agentúra Európskej únie pre základné práva v roku 2019](#).

¹⁸⁸ Pozri [piatu správu štátu](#), ods. 45 a 165. Z porovnania zistení z prieskumov EÚ-MIDIS z rokov 2011 a 2016 vyplýva, že podiel Rómov žijúcich v domácnostiach, v ktorých aspoň jeden člen išiel do postele hladný aspoň raz za posledný mesiac, sa na Slovensku nezmenil. Pozri [druhý prieskum EÚ-MIDIS o Rómoch, ktorý zverejnila Agentúra Európskej únie pre základné práva v roku 2016](#), strana 16.

¹⁸⁹ Pozri [piatu správu štátu](#), ods. 282.

¹⁹⁰ Podľa zákona č. 336/2015 o podpore najmenej rozvinutých okresov. Viac informácií sa nachádza v [piatej správe štátu](#), ods. 58.

¹⁹¹ Napríklad „Chceme byť aktívni na trhu práce“ (pre uchádzačov o zamestnanie vo veku 50+) a „Cesta na trh práce – fázy 1-3“.

¹⁹² Napríklad „Podpora vybraných sociálnych služieb krízovej intervencie na komunitnej úrovni“ a projekt „Terénna sociálna práca v obciach I“, ktorý sa realizoval v 234 obciach a mestách. V roku 2017 využilo projekt 40 425 klientov. Z 560 759 intervencií bolo 11 % v oblasti zamestnanosti, 18 % v oblasti financií a riadenia a 7 % v oblasti vzdelávania. V porovnaní s rokom 2016 sa počet pripojených klientov zvýšil o približne 7 000.

¹⁹³ Viac informácií sa nachádza v [piatej správe štátu](#), ods. 60.

¹⁹⁴ Pozri projekt „Podpora vybraných sociálnych služieb krízovej intervencie na komunitnej úrovni“, realizovaný v rokoch 2015 až 2019, v [piatej správe štátu](#), ods. 61.

¹⁹⁵ Projekt „Take away“ balik bol vytvorený s cieľom umožniť osobám na pracovných pozíciách spolupracovať so zamestnancami školy a školskými zariadeniami, ako sú centrá pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a okrem iného s mimovládami organizáciami aktívnymi v tejto oblasti. Koordináciu zabezpečuje metodik pracujúci s deviatimi regionálnymi koordinátormi, ktorí pôsobia na terénnych pracoviskách úradu splnomocnenca pre rómske komunity.

¹⁹⁶ Pozri Operačný program nazvaný „Konkurencieschopnosť a hospodársky rast“ v [piatej správe štátu](#), ods. 280 a 281.

¹⁹⁷ Pozri [piatu periodickú správu vlády SR](#) o Európskej charte regionálnych alebo menšinových jazykov, strany 10-11.

a to v úzkej spolupráci so zástupcami dotknutých menšín, s cieľom postupne ich časom upravovať a posilňovať.¹⁹⁸

262. Poradný výbor víta prijatie viacerých projektov a opatrení zameraných na podporu zamestnanosti a zamestnateľnosti príslušníkov najzraniteľnejších skupín vrátane Rómov, ktoré podľa všetkého začali prinášať ovocie.¹⁹⁹ Poradný výbor chváli orgány za ich cieľový prístup k rómskej mládeži a za niektoré opatrenia preferenčného zamestnávania, z ktorých majú prospech najzraniteľnejší príslušníci rómskej národnostnej menšiny. Potrebný by bol aj viac rodovo zameraný prístup na riešenie rozdielov medzi mužmi a ženami v prístupe k zamestnaniu, a potom aj všeobecnejšie zváženie rodových faktorov, ktoré bránia prístupu rómskych žien na trh práce, napríklad možný vplyv skorých manželstiev v rómskych komunitách.

263. Poradný výbor víta viacero iniciatív splnomocnenca pre rómske komunity, ako je uzavretie memoranda o porozumení a spolupráci v oblasti zvyšovania zamestnateľnosti a zamestnania „marginalizovaných rómskych komunít“ s Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny v roku 2017 alebo jeho intervencia počas procesu prípravy zákona č. 112/2018 o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch, čo prispelo k zahnutiu koncepcií „pozitívneho sociálneho vplyvu“, „sociálneho hospodárstva“, „subjektov sociálneho hospodárstva“, ako aj jednotlivých typov „sociálnych podnikov“.²⁰⁰

264. Napriek priaznivým politickým opatreniam je poradný výbor aj tak stále znepokojený celkovou stále prekérnou situáciou v oblasti zamestnania príslušníkov rómskej národnostnej menšiny, najmä žien, a ich nadmernou nezamestnanosťou. Takmer polovica nezamestnaných Rómov sa zúčastňuje na programoch verejných prác, ktoré často predstavujú jediný dostupný príjem, tieto programy však nezlepšujú relevantné zručnosti účastníkov, ktorí napokon nedokážu uniknúť pasci nezamestnanosti a nájsť si prácu na otvorenom trhu práce. Sociálni partneri nevenujú dostatok pozornosti začleňovaniu rómskych pracovníkov na trh práce, ktorým potom chýba kolektívne zastúpenie na trhu práce.

265. Zatiaľ čo poradný výbor konštatuje, že počas posledných rokov sa zohľadnilo niekoľko ponaučení z prvých rokov vykonávania Národnej stratégie integrácie Rómov a jej kapitoly venovanej zamestnaniu, poznamenáva, že európske štrukturálne a investičné fondy sa počas obdobia monitorovania stále rozsiahle používali na financovanie viacerých národných projektov zameraných na zlepšovanie zamestnanosti a sociálneho začlenenia zraniteľných skupín na trh práce. Poradný výbor má veľké obavy, že väčšina z týchto opatrení je finančne podporovaná len jednorazovými projektmi s obmedzeným rozsahom, ktoré vo veľkej miere závisia od prostriedkov EÚ. Zdá sa, že príslušné orgány na všetkých úrovniach neplnia svoje úlohy pri vykonávaní a financovaní prostredníctvom vlastného rozpočtu, čo sú osvedčené postupy, ktoré si zaslúžia byť udržateľne rozvíjané v potrebnom rozsahu. Takisto sa zdá, že vo všeobecnosti chýba koordinácia a hodnotenie rôznych prístupov zo strany štátu a iných zainteresovaných strán, ako sú samosprávy a mimovládne organizácie.²⁰¹ Takisto je potrebné primerané

sledovanie a hodnotenie vykonaných opatrení, ako aj strategické plánovanie na základe dôkazov.

266. Pokiaľ ide o pracovné zmluvy, poradný výbor chápe, že zákon o štátnom jazyku sám osebe neobmedzuje používanie jazykov menšín pri ich tvorbe, a v tejto veci sa dokonca dosiahol pokrok v porovnaní s predchádzajúcimi právnymi predpismi. V praxi sa však pracovné zmluvy vyhotovujú len v slovenčine, keďže verejné inštitúcie akceptujú len zmluvy v štátnom jazyku. Poradný výbor je znepokojený touto situáciou, keďže v praxi odrádza od používania jazykov menšín v kontexte pracovných zmlúv.

267. Poradný výbor nabáda orgány k tomu, aby pokračovali v úsilí o udržiavanie dobrých susedských vzťahov a cezhraničnej spolupráce a o uľahčovanie bilaterálnych dohôd, ktoré podporujú prístup k právam príslušníkov národnostných menšín, a to vrátane práv spoločensko-hospodárskej povahy.

268. Poradný výbor vyzýva orgány k dialógu so srbskými orgánmi o založení špeciálnej inštitúcie na ochranu a podporu kultúrneho, náboženského a historického dedičstva srbskej národnostnej menšiny a na zahájenie konzultácií so zástupcami srbskej národnostnej menšiny v tejto veci.

Účinná účasť na spoločensko-hospodárskom živote: prístup k zdravotnej starostlivosti (článok 15)

269. Podľa článku 40 Ústavy Slovenskej republiky a medzinárodných záväzkov má každý občan Slovenska zaručený prístup k zdravotnej starostlivosti. V oblastiach s vysokým počtom príslušníkov národnostných menšín sa zaručuje používanie jazyka menšiny. Podľa § 2 ods. 3 zákona o používaní jazykov národnostných menšín môže občan, ktorý je príslušníkom národnostnej menšiny, počas komunikácie so zamestnancami zdravotníckych zariadení a zariadení sociálnych služieb alebo zariadení na sociálnu ochranu detí a sociálne zabezpečenie v obci používať jazyk menšiny. Zdravotnícke zariadenie, zariadenie sociálnych služieb alebo zariadenie starostlivosti o deti a zariadenie sociálnej opatery mu umožní používať jazyk menšiny, ak to umožňujú podmienky daného zariadenia. Podľa orgánov môžu jazyk národnostnej menšiny v zdravotníckom zariadení používať všetci pacienti a klienti v ústnej komunikácii, najmä v maďarčine, rumunčine a rusínčine, a to bez rozdielu. Stačí, keď v zdravotníckom zariadení hovorí jeden zdravotnícky pracovník jazykom národnostnej menšiny, a potom si daná komunikácia nevyžaduje kvalifikovaného tlmočníka.

270. Príslušníci maďarskej národnostnej menšiny upozornili poradný výbor na praktické obmedzenia týkajúce sa používania jazyka menšiny v súvislosti so zdravotníckymi pracovníkmi alebo pri volaní na núdzové linky pomoci. Poradný výbor to považuje za veľmi problematické, najmä v prípade núdzových situácií, keď musia pacienti vysvetľovať svoju situáciu v jazyku, ktorý možno neovládajú na dost' vysokej úrovni. Podobné obavy boli vyjadrené v súvislosti s plánovaným uzavretím štátnej nemocnice v Komárne. Príslušníci maďarskej menšiny sa obávajú, že budú musieť ísť do vzdialenejšej nemocnice, ktorá možno nebude mať dostatok zamestnancov, ktorí sa dohovoria po maďarsky, a

¹⁹⁸ Tematický komentár ACFC č. 2, ods. 49.

¹⁹⁹ Na základe vyčlenenej sumy vo výške 26 511 131 EUR z prostriedkov EÚ v apríli 2018 zahŕňal projekt „Terénna sociálna práca v obciach I“ 142 obcí, z ktorých 133 projekt realizovalo. Vytvorilo sa 470 pracovných miest a sprístupnili sa príslušníkom rómskej národnostnej menšiny. V rámci projektu sa realizovalo 174 046 intervencií pre 84 232 klientov, z čoho 23 824 sa vykonalo v oblasti zamestnanosti a prístupu na trh práce. Zdroj: [piata správa štátu](#) ods. 165.

²⁰⁰ Pozri [piatu správu štátu](#), ods. 106.

²⁰¹ Pozri Daniel Klimovský - Tomáš Želinský - Kvetoslava Matlovičová - Alexander Mušínska, [Rómske osady a chudoba na Slovensku – rôzne politické prístupy štátu, samospráv a mimovládnych organizácií](#), Antropologické zápisníky, júl 2016.

preto budú zbavení svojho práva komunikovať v jazyku menšiny, ktoré im udeľuje zákon o používaní jazykov národnostných menšín.

271. Orgány vynaložili snahu o vytvorenie regionálnych politík v oblasti zdravia na zlepšenie situácie Rómov v segregovaných osadách. Cieľom programu „Zdravé komunity“ je identifikovať sociálne determinanty zdravia, prekonať prekážky v prístupe k zdravotnej starostlivosti, zvyšovať gramotnosť v oblasti zdravia a osvetu v oblasti zdravotnej starostlivosti a zlepšovať správanie súvisiace so zdravím.²⁰² Aktivita v rámci programu konkrétnejšie podporujú prístup k pitnej vode v prostredí separovaných a segregovaných „marginalizovaných rómskych komunít“, podporujú udržiavanie vysokej úrovne zaočkovanosti detí a zlepšujú nakladanie s komunálnym odpadom.²⁰³ V rámci projektu je zamestnaných 270 mediátorov v oblasti zdravia a 25 koordinátorov. Väčšina zamestnancov sú Rómovia (90 %). Zamestnanci programu sú systematicky školení, program mal tiež u mnohých zamestnancov silný emancipačný efekt a desiatky zamestnancov vďaka svojmu zamestnaniu v programe úspešne skončili alebo zvýšili svoje formálne vzdelanie. Zaujímavým aspektom programu je to, že zamestnanci programu sú de facto zamestnancami vo verejnom záujme, čo im zabezpečuje relatívne stabilné pracovné podmienky.

272. Výsledky európskeho prieskumu ukazujú, že 95 % Rómov na Slovensku spadá buď do základného štátneho systému zdravotného poistenia alebo doplnkového zdravotného poistenia.²⁰⁴ U Rómov tu však pretrvávajú nerovnosti týkajúce sa zdravotného stavu a prístupu k zdravotníckym službám, ktoré sú spôsobené kombináciou faktorov, ako napríklad subštandardné životné podmienky, ohrozenia pre životné prostredie, vzdialenosť mnohých rómskych osád od zdravotníckych centier, ako aj náklady na zdravotnícke služby alebo lieky, aj keď sú čiastočne hradené štátom. Podľa toho istého prieskumu uviedlo 34 % rómskych respondentov, že zdravotné problémy ich istým spôsobom, buď vážne alebo čiastočne, obmedzili v ich každodenných činnostiach. Podiel Rómov, ktorí čelia dlhodobým obmedzeniam v činnosti, najmä žien, je vyšší než podiel bežnej populácie, ktorá má podobné problémy. Situácia je naďalej znepokojivá, pokiaľ ide o prístup k čistej pitnej vode z verejného vodovodu. Napriek pokroku dosiahnutému v porovnaní s predchádzajúcimi prieskumami žilo v roku 2016 27 % Rómov stále v domácnostiach bez tečúcej vody vo vnútri príbytkov, kým v prípade bežnej populácie bola táto hodnota nižšia než 13 %, a 29 % Rómov žilo v príbytkoch bez vnútornej toalety či kúpeľne, zatiaľ čo takmer celá bežná populácia žije v domácnostiach vybavených vnútornou toaletou či kúpeľňou. Podľa verejného ochrancu je pokrok, ktorý Slovensko dosiahlo pri vykonávaní práva na pitnú vodu v rómskych osadách, veľmi pomalý. V prípade osád, ktorých obyvatelia nemajú zdravotne nezávadnú vodu, Slovensko momentálne nespĺňa ani minimálny rozsah práva na pitnú vodu. Hoci verejný ochranca odporúčať parlamentu prijať legislatívne zmeny, ktorými by sa zaistilo, že každý by mal prístup k pitnej vode, toto odporúčanie sa ešte neprijalo.

273. Na základe vývoja v Českej republike v tejto oblasti²⁰⁵ bola zriadená spoločná pracovná skupina ministerstiev spravodlivosti a zdravotníctva s cieľom „skúmať odpoveď na

možné sterilizácie vykonávané najmä v komunistckej minulosti“. Orgány zdôraznili, že v § 27 zákona 20/1966 platného v Československu sa uvádzalo, že „sterilizáciu možno vykonať len so súhlasom alebo na vlastnú žiadosť osoby, ktorá ju má podstúpiť“. Takisto poradnému výboru pripomenuli, že po kontrolách všetkých zdravotných záznamov z rokov 1993-2002 vykonaných ministerstvom zdravotníctva a vnútra, fyzickej kontrole a rozhovoroch s pacientmi Úrad vlády Slovenskej republiky prišiel v roku 2003 k záveru, že „vykonávanie nútenej sterilizácie sa nepotvrdilo“.

274. Sterilizácia sa v súčasnosti riadi a vymedzuje v článku 40 zákona č. 576/2004 o zdravotnej starostlivosti, kde sa výslovne uvádza, že sterilizáciu nemožno vykonať skôr než 30 dní odo dňa poskytnutia informovaného súhlasu. Vyhláška č. 56/2014 obsahuje vzory informovaného súhlasu v jazykoch národnostných menšín, konkrétne: v bulharskom, českom, chorvátskom, maďarskom, nemeckom, poľskom, rumunskom, rusínskom a ukrajinskom jazyku. S cieľom skúmať sterilizácie vykonané bez informovaného súhlasu po roku 2004 sa zriadil Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou ako úrad prvého stupňa pre nahlasovanie akéhokoľvek profesionálneho pochybenia zdravotníckych pracovníkov. Takisto sa vykonávali vzdelávacie programy pre zdravotníckych pracovníkov o poučení a získavaní informovaného súhlasu pred sterilizáciou osoby v štátnom jazyku a v jazykoch národnostných menšín. Tiež sa zrušila praktika vykonávania voliteľnej sterilizácie počas pôrodu. Nútená sterilizácia bola takisto zaradená do Trestného zákona z roku 2005 ako trestný čin.

275. Bez ohľadu na to sa ministerstvá zdravia a spravodlivosti snažia navrhnúť spôsob, ako umožniť potenciálnym obetiam sterilizácie bez informovaného súhlasu z obdobia pred roka 2004 žiadať slovenskú vládu o odškodnenie. Novozriadená spoločná pracovná skupina plánuje identifikovať osoby, na ktoré by sa vzťahovala sterilizácia bez informovaného súhlasu, a to komunikáciou s terénnymi pracovníkmi z programu „Zdravé regióny“, s verejným ochrancom, hlavnými odborníkmi v oblasti gynekológie a rozhovormi s expertmi v Českej republike. Pozornosť bude zameraná na osoby, ktoré v čase vykonania tohto zásahu neboli plnoleté, mali obmedzenú právnu spôsobilosť alebo jej boli zbavené, všetky ženy, ktoré tento zákrok absolvovali počas pôrodu, a vo všeobecnosti ženy, ktoré nedali súhlas vôbec. Keďže je to pre samotné ženy veľmi citlivá záležitosť, ministerstvo zdravotníctva zriadi spoľahlivý komunikačný kanál, ktorý by umožnil pacientom preskúmať ich prípady.

276. Poradný výbor zdôrazňuje, že je dôležité, aby sa pokyny a opatrenia týkajúce sa zdravia a prevencie (a počas pandémie ešte viac) zverejňovali nielen v slovenčine, ale aj v jazykoch menšín, a aby sa tieto informácie dostali aj k zraniteľným a vzdialeným menšinám.

277. V tejto súvislosti poradný výbor víta skutočnosť, že všetky aktuálne a platné pokyny a prijaté opatrenia sa riadne oznámili obyvateľom v slovenčine aj v mnohých jazykoch národnostných menšín. Základné informácie a nariadenia týkajúce sa COVID-19 boli preložené do piatich jazykov menšín (nemčiny, maďarčiny, rumunčiny, rusínčiny a ukrajinčiny) a zverejnené na webových sídlach príslušných regionálnych

²⁰² Tento program realizuje grantová organizácia ministerstva zdravotníctva „Zdravé regióny“, ktorá začala ako projekt mimovládnej organizácie pôvodne financovaný rôznymi súkromnými darcami, z ktorého sa postupne stal systematický program. Viac informácií o jeho cieľoch a oblastiach pôsobenia sa nachádza na webovom sídle [Iniciatívy Zdravé regióny](#).

²⁰³ Konkrétne príklady vykonávania programu „Zdravé komunity“ v obciach Raslavice a Moldava nad Bodvou a v košickej mestskej časti Luník IX sa nachádzajú v dokumente autorov Martin Kahanec – Lucia Kováčová – Zuzana Poláčková – Mária Sedláková (apríl 2020), [Sociálna situácia a situácia v oblasti zamestnanosti rómskych komunít na Slovensku](#), strany 33-36.

²⁰⁴ Pozri [druhý prieskum EÚ-MIDIS o Rómoch, ktorý zverejnila Agentúra Európskej únie pre základné práva v roku 2016](#), (s. 29). Podľa tohto prieskumu uviedlo 34 % rómskych respondentov, že zdravotné problémy ich istým spôsobom, buď vážne alebo čiastočne, obmedzili v ich každodenných činnostiach, strana 30.

²⁰⁵ T. j. v Českej republike prijatie zákona č. 297/2021 o poskytnutí jednorazovej peňažnej čiastky osobám sterilizovaným v rozpore s právom v znení zmien zo septembra 2021 pre pacientov, ktorí podstúpili nezákonnú sterilizáciu od 1. júla 1966.

úradov verejného zdravotníctva²⁰⁶ a splnomocnenca pre národnostné menšiny. Tieto informácie sa poslali aj priamo obciam s nemeckými, maďarskými, rómskymi, rusínskymi a ukrajinskými národnostnými menšinami.

278. Riadenie pandémie COVID-19 v rómskych komunitách bolo predmetom ostrej kritiky. Úrad verejného ochrancu, ktorý v tejto súvislosti dostal množstvo sťažností, kritizoval slovenskú vládu za zavedenie povinnej karantény v mnohých rómskych osadách počas prvej vlny pandémie, pričom podľa neho takéto opatrenia neboli potrebné na ochranu verejného zdravia a bezpečnosti.²⁰⁷ Po preskúmaní prípadov z obcí Žehra, Kropachy a Bystrany verejná ochrankyňa dospela k záveru, že boli porušené základné práva obyvateľov v týchto oblastiach, keďže povinná karanténa celej oblasti nespĺňala kritériá proporcionality, a zároveň zdôraznila, že daný účel sa dal dosiahnuť menej invazívnym spôsobom a nevyriešil ochranu izolovaných osôb, len ochranu osôb nachádzajúcich sa „mimo karantény“. Počas druhej vlny pandémie verejná ochrankyňa adresovala Regionálnemu úradu verejného zdravia v Trenčíne a hlavnému hygienikovi svoje pochybnosti v súvislosti s proporcionality zatvorenia celých bytových domov v Bánovciach nad Bebravou v situácii, kedy kvôli štyrom prípadom pozitívne testovaných obyvateľov na COVID-19 skončilo v karanténe 500 ľudí.²⁰⁸ Na základe správ médií a mimovládnych organizácií verejná ochrankyňa kritizovala aj to, že počas pandémie COVID-19 niektoré zdravotnícke zariadenie obmedzovali právo žien na prítomnosť sprevádzajúcej osoby pri pôrode podľa jej rozhodnutia. Okrem toho niektoré zdravotnícke zariadenia neumožnili ženám podanie epidurálnej anestézie alebo vykonanie cisárskeho rezu, alebo ženy oddelili od novorodencov bez náležitej zdravotnej indikácie. Niektorí lekári používali pandémiu COVID-19 aj na pozastavenie vykonávania umelého prerušenia tehotenstva.²⁰⁹

279. Poradný výbor víta pokrok dosiahnutý ministerstvom zdravotníctva a Úradom verejného zdravotníctva a organizáciami občianskej spoločnosti pri zvyšovaní prístupu Rómov k zdravotnej starostlivosti a zamestnávaniu rómskych mediátorov v oblasti zdravia. V tejto súvislosti by poradný výbor uvítal zvýšenie štátnej podpory programu „Zdravé komunity“,²¹⁰ aby sa zabezpečila dlhodobá udržateľnosť jeho cenných činností. Väčšia pozornosť by sa mala venovať prístupu rómskych žien k službám zdravia matiek, sexuálneho zdravia a reprodukčného zdravia. Poradný výbor berie na vedomie úlohu členov miestnej občianskej poriadkovej služby v oblasti vzdelávania o zdraví. Členovia policajného zboru pridelení na pozíciu vyššieho úradníka pre komunitnú prácu rozdelili v rómskych komunitách

30 000 letákov „Chráň sa pred koronavírusom“, ktorý vytvorilo oddelenie poriadkovej polície Prezídia policajného zboru, a organizovali vzdelávacie aktivity a preventívne činnosti. Takisto spolupracovali s Ozbrojenými silami Slovenskej republiky pri nariadenom uzatváraní konkrétnych miest.²¹¹

280. Zdravotnícki odborníci, ktorí monitorovali vývoj pandémie v rómskych osadách pre ministerstvo zdravotníctva, informovali poradný výbor, že v niektorých komunitách preukázalo sérologické testovanie mieru protilátok proti SARS-CoV-2 IgG až 60 %. Okrem toho 45 % osôb žijúcich v osadách, ktorí boli hospitalizovaní s ochorením COVID-19, a 22 % z tých, ktorí zomreli s týmto ochorením, bolo mladších než 50 rokov. Podľa údajov ministerstva zdravotníctva bolo 98 % úmrtí v celkovej populácii zaznamenaných vo vekovej skupine 65+. Všetky tieto údaje naznačujú oveľa tvrdší dopad pandémie v nižších vekových skupinách v segregovaných osadách v porovnaní s národným a medzinárodným priemerom.²¹²

281. Odborníci v oblasti zdravia spozorovali u Rómov veľké váhanie, pokiaľ ide o očkovanie proti COVID-19, napriek tomu, že národný očkovací program zaraďuje konkrétne Rómov medzi prioritné cieľové skupiny, že mobilné testovacie a očkovacie tímy chodia do tzv. „marginalizovaných rómskych komunít s nízkym prahom očkovania proti COVID-19“ alebo že komunitné centrá sa zmenili na testovacie a očkovacie centrá.²¹³ Táto nízka zaočkovanosť medzi Rómami sa pripísala kombinácii faktorov, ako je napríklad nedôvera voči verejnému zdravotníctvu a orgánom zdravotnej starostlivosti spojená s konkrétnymi udalosťami porušenia zásad etiky v zdravotníctve, ako sú desaťročia nútené sterilizácie rómskych žien v bývalom Československu²¹⁴ alebo desaťročia zanedbávania Rómov.²¹⁵

282. Hoci Atlas rómskych komunít poskytuje údaje týkajúce sa Rómov žijúcich v segregovaných osadách, poradný výbor by uvítal akýkoľvek ďalší nezávislý výskum vplyvu pandémie COVID-19 na národnostné menšiny, najmä tie, ktoré žijú v odľahlých oblastiach. Predchádzajúci výskum totiž ukázal, že mnohé komunity Rómov nemajú žiaden alebo majú len obmedzený prístup k zdrojom čistej vody, službám zdravotnej starostlivosti vo všeobecnosti alebo kanalizácii či vodovodu s pitnou vodou, v dôsledku čoho je pre tieto komunity náročné dodržiavať základné hygienické pravidlá.²¹⁶ Vzhľadom na to, že jedným z faktorov, ktorými sa na Slovensku žiaci posudzujú ako mierne mentálne postihnutí, sú nedostatočné hygienické návyky, poradný výbor zdôrazňuje, že nedostatok základnej vybavenosti a hygienických podmienok nie je len zdravotným problémom, ale môže mať na Slovensku aj vaceré negatívne následky vrátane určovania školskej dráhy detí. Oficiálna, vedecká a právna definícia a

²⁰⁶ Pozri napríklad informácie o ochorení Covid-19 zverejnené v maďarčine na [webovom sídle úradu verejného zdravotníctva v Dunajská Streda](#) a v piatich jazykoch menšín na [webovom sídle splnomocnenca vlády pre národnostné menšiny](#).

²⁰⁷ V apríli 2020 bolo v karanténe päť obcí a miest v regióne Spiš po tom, ako bolo 32 osôb pozitívne testovaných na COVID-19. V dôsledku toho skončilo v povinnej karanténe vyše 6 000 ľudí. Ombudsmanka adresovala svoje závery a odporúčania obciam Kropachy, Žehra a Bystrany, ako aj Regionálnemu úradu verejného zdravotníctva v Spišskej Novej Vsi.

²⁰⁸ Ombudsmanka navrhla Regionálnemu úradu verejného zdravotníctva v Trenčíne zredukovať povinnú izoláciu na domácnosti alebo obytné domy. V prípade karantény obytných domov v Bánovciach nad Bebravou dostala vyjadrenie od úradu verejného zdravotníctva, v ktorom sa určoval postup Regionálneho úradu verejného zdravotníctva v Trenčíne, no neobsahoval odpoveď na zmienené obavy.

²⁰⁹ Pozri vyhlásenie ombudsmanky z apríla 2020 o prístupe k službám sexuálneho a reprodukčného zdravia počas pandémie COVID-19.

²¹⁰ Z ročného rozpočtu vo výške cca 5,8 milióna EUR štát tento program finančne podporuje prostredníctvom ministerstva zdravotníctva sumou 200 000 EUR ročne. Do roku 2022 bolo už financovanie viazané v celkovej výške 15 825 000 EUR.

²¹¹ Pozri kritiku, ktorú vyjadrila organizácia Amnesty International 22. apríla 2020, o použití policajných hliadok a armády na kontrolu nútenej karantény piatich celých rómskych osád na východnom Slovensku (tri v obci Kropachy a po jednom v obciach Bystrany a Žehra).

²¹² Pozri Andrej Belák, samostatný výskumný pracovník na Ústave etnológie a sociálnej antropológie Slovenskej akadémie vied (júl 2021) [Očkovanie proti ochoreniu COVID-19 u rómskej populácie v Európe](#), The Lancet.

²¹³ Komunitné centrum riadené mestom Prešov sa z tohto dôvodu počas pandémie COVID-19 zatvorilo minimálne na dva mesiace.

²¹⁴ Pozri Gwendolyn Albert a Marek Szilvasi (december 2017), [Prierezová diskriminácia rómskych žien násilne sterilizovaných v bývalom Československu a Českej republike](#), NCBI.

²¹⁵ V tejto súvislosti pozri Željko Jovanović, riaditeľ Nadácie otvorenej spoločnosti (22. september 2021), [Nízka imunita voči COVID-19 u európskych Rómov je dôsledkom desaťročí zanedbávania vládou](#), zverejnené na Romea.cz.

²¹⁶ Pozri Rochovská, A.; Horňák, M.; Hluško, R. (2021), [Na ceste z chudoby a sociálneho vylúčenia? Dostupnosť pitnej vody v rómskych komunitách na východnom Slovensku](#), Geographia Cassoviensis, kde sa nachádza analýza kvality prístupu k rôznym zdrojom vody v rómskych komunitách nachádzajúcich sa v regióne NUTS2 na východnom Slovensku, ktorý sa skladá z prešovského a košického samosprávneho kraja.

posúdenie kategórie „mierne mentálne postihnutí/mentálne retardovaní“ a spôsob, akým táto definícia určuje umiestnenie do osobitného súboru lekársko-vzdelávacích inštitúcií alebo tzv. „osobitných škôl“ je ďalším aspektom značných obáv, ktorý má podobné dlhodobé negatívne dôsledky.

283. Pokiaľ ide o odškodnenie obetí nútených sterilizácií, poradný výbor zdôrazňuje naliehavú potrebu vytvoriť účinné formy nápravy pre tieto obeť a pripomína dlhodobé žiadosti o nápravu týchto porušovaní ľudských práv.²¹⁷ Zatiaľ čo poradný výbor uznáva potenciálne ťažkosti s domáhaním sa odškodnenia prostredníctvom občianskeho súdneho konania v prípadoch, kedy k tejto sterilizácii údajne došlo pred mnohými rokmi, zdôrazňuje, že sa vyskytli úspešné prípady, o ktorých rozhodli všeobecné sudy, so ženami, ktoré podstúpili sterilizáciu bez informovaného súhlasu pred rokom 2004, v ktorých sa sudy odvolali na rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci V.C. v. Slovensko.²¹⁸ Občianske súdne konania sú však veľmi neúčinné pre ďalšie potenciálne obeť, ako na to poukázala verejná ochrankyňa. Poradný výbor takisto s ľútosťou konštatuje, že samotný pojem „nútená sterilizácia“ nie je v platnej legislatíve vymedzený. Ani Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou ani ministerstvo zdravotníctva v súčasnosti nemá informácie o vykonávaní sterilizácie žien bez ich slobodného a informovaného súhlasu.

284. Poradný výbor nabáda orgány k vyšetrovaniu prípadov nútenej sterilizácie rómskych žien a bezodkladnému odškodneniu žien, ktoré nútenú sterilizáciu podstúpili.

285. Poradný výbor vyzýva tieto orgány, aby v praxi zaistili plné vykonávanie zákona o používaní jazykov národnostných menšín, pokiaľ ide o komunikáciu s pracovníkmi v oblasti zdravotnej starostlivosti, presadzovania práva a zariadení sociálnych služieb, ako aj záchranných služieb, a zabezpečili, aby žiadne rozhodnutie týkajúce sa reštrukturalizácie nemocníc nemalo nerovnomerný negatívny vplyv na právo na prístup k službám zdravotnej starostlivosti pre príslušníkov národnostných menšín.

286. Poradný výbor nabáda orgány k tomu, aby ďalej vykonávali nezávislý výskum a uvažovali o možnom nerovnomernom vplyve pandémie COVID-19 na národnostné menšiny, najmä tie, ktoré žijú v odľahlých oblastiach, a účinne riešili zistené výzvy.

287. Poradný výbor vyzýva orgány k zvýšeniu podpory programu „Zdravé komunity“ zo štátneho rozpočtu s cieľom zaručiť dlhodobú udržateľnosť zdravotníckych činností pre príslušníkov rómskej menšiny.

Účinná účasť na spoločensko-hospodárskom živote: prístup k bývaniu (článok 15)

288.

Podľa údajov z Atlasu rómskych komunít 2019 existuje na Slovensku 818 obcí s rómskymi osídleniami.²¹⁹ Vzhľadom na to, že 200 z týchto obcí má dve alebo viac týchto osídlení, odhaduje sa celkový počet rómskych osídlení na 1 043. Na základe týchto údajov sa 48 % všetkých osídlení (498) nachádza na okraji obce, 34 % (351) vo vnútri obce a 18 % (194) mimo alebo ďalej od obce, pričom k 17 z týchto osídlení nevedie cesta ani chodník. Elektrická sieť je dostupná vyše 50 % populácie v 97 % osídlení. Stále existuje 67 osídlení, kde pripojenie do elektrickej siete používa menej než 10 % obyvateľov daného osídlenia, a 53 osídlení, kde neexistuje žiadne pripojenie k elektrickej sieti. Plyn (alebo ekologické zdroje) ako zdroj tepla sa v skutočnosti nepoužíva; v prípade 83 % osídlení (872) používa vyše 50 % obyvateľov na kúrenie pevné palivo. Nakladanie s odpadmi je takisto problém; 38 % osád nemá v okolí žiadnu skládku tuhého odpadu.

289. Ďalším významným problémom je vlastníctvo pozemkov pod jednotlivými osídleniami a vlastníctvo jednotlivých obydľí. Ťažkosti s vlastníctvom pozemkov sú takisto jednou z hlavných prekážok pri vykonávaní investičných projektov v obciach. Približne dve tretiny ľudí žijúcich v rómskych osídleniach (asi 170 000 osôb) žije v legálnych budovách (domoch alebo bytoch s popisným číslom).²²⁰ Zvyšná tretina obyvateľstva obyvateľov rómskych osídlení (asi 90 000 osôb) žije v provizórnych obydľiach (bez stavebného povolenia), zvyčajne v chatkách, karavanoch alebo iných konštrukciách nevhodných na bývanie. Napriek postupnému zlepšovaniu v oblasti ciest vedúcich k segregovaným komunitám zostáva zlepšovanie prístupu k verejnej doprave a budovanie asfaltových ciest k segregovaným komunitám výzvou do ďalšieho obdobia, ako uznávajú štátne orgány, ktoré zdôraznili zodpovednosť a správu samospráv v tejto oblasti.

290. Sociálne byty predstavujú mimoriadne malú časť bytového fondu.²²¹ Na zlepšenie situácie Rómov v oblasti bývania zmenili orgány právne predpisy súvisiace s dlhmi, realizovali všeobecné politické iniciatívy a tiež financovali a realizovali niekoľko cieľených projektov. Niektoré z týchto projektov sa týkajú uľahčovania prístupu k bývaniu (programy pred zabezpečením bývania, projekty prechodného bývania, programy dočasného bývania, programy vlastného bývania atď.), zatiaľ čo cieľom iných je zlepšovať podmienky na bývanie (prístup k pitnej vode, výstavba centra alebo stanovišťa na recykláciu odpadu, pomoc pri legalizácii/získaní dodatočného povolenia pre technicky vhodné obytné domy atď.).²²² Program "Zdravé komunity" (pozri článok 15 - Prístup k zdravotnej starostlivosti) takisto prispieva k individuálnemu začleneniu obyvateľov "marginalizovaných rómskych komunít" zavedením systému

²¹⁷ Pozri [list komisára Rady Európy pre ľudské práva premiérovi a ministrom spravodlivosti Slovenskej republiky](#) zo dňa 12. júla 2021, ako aj [odpoveď ministra spravodlivosti Slovenskej republiky](#).

²¹⁸ Pozri [konečné rozhodnutie](#) vo veci V.C. v. Slovensko, konečný rozsudok z 8.2.2012, týkajúcej sa porušenia článkov 3 a 8 z dôvodu nútenej sterilizácie žiadateľov. Pozri aj [konečné rozhodnutie](#) vo veci K.H. a iní v. Slovensko, konečný rozsudok zo 6.11.2009, týkajúcej sa porušenia článku 6 bodu 1 a 8 z dôvodu neodôvodnenia neumožnenia žiadateľom získať kópie svojich zdravotných záznamov.

²¹⁹ Na účely [Atlasu rómskych komunít 2019](#) (v slovenčine) je osídlenie definované ako koncentrácia najmenej 30 osôb alebo piatich domov, ktoré sa vyznačujú subštandardnou kvalitou života a sú obývané osobami, ktoré väčšina považuje za Rómov.

²²⁰ Hoci to môžu byť legálne obydľe, ich vlastníctvo možno nie je vysporiadané alebo ich kvalita môže byť subštandardná. Takisto nie je výnimočná situácia, keď je obydľe legálne a vlastníctvo je vysporiadané, no vlastníctvo pozemku pod obydľou vysporiadané nie je. Zdroj: 182 Martin Kahanec - Lucia Kováčová - Zuzana Poláčková - Mária Sedláková (apríl 2020), [Sociálna situácia a situácia v oblasti zamestnanosti rómskych komunít na Slovensku](#), strany 15-16.

²²¹ Sociálne nájomné byty s regulovaným nájomom predstavovali len približne 3 % z celkového bytového fondu. Sociálne byty na Slovensku poskytujú samosprávy s finančnou podporou štátu a väčšinou boli postavené po roku 2000. Bývalé štátne nájomné byty postavené pred rokom 1989 boli prevedené na obce. V prípade sociálnych bytov vo vlastníctve samospráv so štátnou podporou môžu v takýchto bytoch poberať nájomné len domácnosti s príjmom do trojnásobku životného minima; Kritériá výberu nájomníkov si stanovujú samosprávy samy.

²²² Pozri [piatu správu štátu](#), ods. 171-173 a 175.

cenovo dostupného bývania a sprievodnej sociálnej pomoci, znížením miery neplatenia, podporou finančného vzdelávania na ochranu spotrebiteľov a sprístupnením nástrojov na odstraňovanie dlhu.

291. V oblasti územného plánovania neboli v súvislosti s nezákonnými stavbami zavedené nijaké osobitné opatrenia. Územné plánovanie nie je ani nástrojom na legalizáciu budov. Prvým predpokladom akéhokoľvek riešenia by bolo vysporiadanie územného vlastníctva pod týmito obydliami. Novela pozemkového zákona účinná od 1. septembra 2017 umožňuje riešiť otázku vysporiadania vlastníctva a podmienok používania pozemkov nachádzajúcich sa pod osídleniami formou preklasifikovania pozemku. Ak je preklasifikovanie úspešné, nadobudne pozemok pod osídlením obec, ktorá ju potom môže predať Rómom. Podľa tejto novely sa vždy využíva postup navrhovania, o ktorý môže žiadať len obec, na ktorej území sa osídlenie nachádza. Správne orgány však konanie povolia len vtedy, ak sú splnené zákonom stanovené podmienky.

292. Verejná ochrankyňa naznačila, že bývanie je stále jednou z vážnych obáv a má priamy vplyv na zdravie, prístup k vzdelávaniu a zamestnanosť Rómov. V minulých rokoch dochádzalo k núteným vysťahovaniam, hoci menej častým, a v niektorých obciach sú stále prítomné múry alebo ploty oddeľujúce Rómov od ostatných obyvateľov.²²³

293. Niektorí členovia poradného výboru v navštívených obciach poukázali na nedostatok viditeľného pokroku pri renovácii budov a domov v "mestských marginalizovaných osídleniach", ako aj na príliš obmedzený počet projektov presídľovania. To možno vysvetliť skutočnosťou, že trh s nájomným bývaním je značne nedostatočne rozvinutý a obce vlastnia veľmi málo bytových jednotiek. V tejto súvislosti sa poradný výbor dozvedel o pozitívnej iniciatíve, projekte DOM.ov, ktorý pomáha jednotlivým rómskym rodinám väčšinou z vidieckych "marginalizovaných osídlení" v ôsmich lokalitách získať cenovo dostupné a slušné legálne bývanie, ktoré si sami vybudujú.²²⁴

294. Poradný výbor zdôrazňuje, že zlé podmienky bývania majú nepriaznivý vplyv na celkový spoločenský život. Opakuje, že umiestňovanie Rómov do bytových jednotiek mimo hlavných rezidenčných oblastí zvyšuje izoláciu Rómov a prispieva k stigmatizácii tejto menšiny. Poradný výbor sa preto domnieva, že úrady by mali legalizovať neformálne osady, zabezpečiť efektívny a cenovo dostupný prístup k sociálnemu bývaniu a programom presídľovania, zastaviť nútené vysťahovania a monitorovať zničenie múrov a plotov oddeľujúcich Rómov od nerómskych komunit.

295. Pre poradný výbor je ťažké vyhodnotiť skutočný vplyv projektov a programov pri neexistencii údajov o počte premiestnených alebo presídlených rómskych rodín, počte rómskych rodín, ktoré získali prístup k sociálnym bytom, atď.²²⁵ Vykonané investície, ktoré často závisia od dostupnosti externého financovania z prostriedkov EÚ a od ochoty miestnych orgánov, sú spravidla obmedzené

vzhľadom na potreby bývania rómskej populácie a sú smerované k špecifickým opatreniam na úkor podpory viac uľahčujúcich a transparentnejších mechanizmov na prístup k štátnym bytom. Napriek snahe štátu a niektorých obcí a investíciám do projektov rozvoja infraštruktúry a presídľovania pre Rómov vyjadruje poradný výbor ľútosť nad nedostatkom viditeľného a hmotného pokroku pri zlepšovaní subštandardných podmienok na bývanie, ktorým čelí príliš veľa rómskych rodín.

296. Takisto vníma pretrvávajúce rozdiely medzi regiónmi a obcami. Rómske slumy a neformálne osídlenia zostávajú aj naďalej všeobecne neriešeným problémom vo východných regiónoch Slovenska.²²⁶ Sú potrebné väčšie snahy na nápravu zlých podmienok na bývanie a prístupu k základným službám a infraštruktúre (prístup k pitnej vode, elektrine a kanalizácii) mnohých Rómov žijúcich v neformálnych budovách a osídleniach na Slovensku. Zatiaľ čo poradný výbor uznáva, že rozhodnutia a zodpovednosť v tejto oblasti sú v kompetencii najmä miestnych orgánov, takisto zdôrazňuje kritickú úlohu štátu v tom, aby sa zaviazal dosiahnuť dlhodobé zlepšenie podmienok Rómov na bývanie. Vytvorenie nezávislého mechanizmu by pomohlo monitorovať nútené vysťahovania a prístup k sociálnym bytom, pitnej vode a inému základnému vybaveniu a infraštruktúre.

297. Poradný výbor nabáda orgány k prijatiu k prijatiu koherentnej a udržateľnej politiky bývania pre príslušníkov rómskej národnostnej menšiny v súlade s cieľmi národnej politiky bývania a príslušnými vládnymi stratégiami zameranými okrem iného na odstraňovanie územnej segregácie rómskych komunit. Orgány by mali zhodnotiť tieto politiky a stratégie s cieľom posúdiť ich vplyv na podmienky bývania Rómov v konzultácii so zainteresovanými stranami.

Bilaterálne dohody a bilaterálna a multilaterálna spolupráca (články 17 a 18)

298. Existuje viacero bilaterálnych dohôd s okolitými štátmi, konkrétne s Maďarskom a Ukrajinou, a boli zriadené bilaterálne medzivládne komisie s cieľom dohliadať a ďalej podporovať cezhraničnú spoluprácu.²²⁷ Zástupcovia príslušných štátnych inštitúcií a príslušných národnostných menšín sa zúčastňujú na týchto spoločných komisiách, ktorých aktivity sa zameriavajú na podporu zachovania, vyjadrovania a rozvoja identity príslušných menšín v záujme zachovania hodnôt európskeho kultúrneho dedičstva.

²²³ Poradný výbor nevie o žiadnych nových múroch ani plotoch, ale bol informovaný o tom, že múry a ploty vybudované v minulosti na oddelenie Rómov od nerómskych komunit stále existujú v niektorých obciach vrátane Ostrovan, a to aj napriek tomu, že tam bol zvolený rómsky starosta.

²²⁴ Projekt DOM.ov je spoločný podnik troch mimovládnych organizácií (Za lepší život, Ľudia v núdzi a ETP) a komerčnej banky (Slovenská sporiteľňa), v ktorom môže zúčastnená rodina požiadať o hypotéku poskytovanú bankou na výstavbu domu. Dom je nízkonákladový a stavajú ho členovia rodiny pod dohľadom stavebného dozorca. Dozorcov najíma projekt DOM.ov, ktorý tiež pomáha získať všetky potrebné povolenia od príslušných orgánov. Novovytvárané domy skontroluje stavebný úrad, aby mohol vydať oficiálne povolenie na ich obývanie. Zdroj: [Sociálna situácia a situácia v oblasti zamestnanosti rómskych komunit na Slovensku](#), strana 19.

²²⁵ Ministerstvo dopravy a výstavby nemá register domov a bytov (iba nehnuteľností) z hľadiska formy vlastníctva alebo spôsobu používania bytov vrátane prenajatých bytov. Nemá informácie o rozsahu, v akom sa pri výbere nájomníkov a výpočte nájomného uplatňujú sociálne kritériá a sociálne obmedzenia.

²²⁶ Pozri [mapu z Atlasu rómskych komunit](#), ktorá znázorňuje geografické rozdelenie Rómov a iných menšín na Slovensku.

²²⁷ Napríklad Zmluva o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou z roku 1995, ktorá najmä zahŕňa spoločnú slovensko-maďarskú komisiu pre otázky menšín. Pozri takisto Zmluvu o dobrom susedstve, priateľských vzťahoch a spolupráci medzi Slovenskou republikou a Ukrajinou (podpísanú v Kyjeve 29. júna 1993). V súlade s uvedenou zmluvou bola uznesením vlády č. 362/1994 založená Medzivládna slovensko-ukrajinská komisia pre otázky národnostných menšín, školských, kultúrnych a vedeckých stykov.

299. 19. februára 2019 posúdila počas 14. zasadnutia konaného na Slovensku spoločná slovensko-maďarská komisia²²⁸ vykonávanie bilaterálnej dohody o vzájomnej podpore národnostných menšín v oblasti vzdelávania a kultúry a konsenzom prijala 16 nových odporúčaní na podporu a rozvoj slovenskej menšiny v Maďarsku a maďarskej menšiny na Slovensku, sedem pre obe strany, šesť pre slovenskú stranu a tri pre maďarskú stranu. Aktuálnymi témami, o ktorých sa diskutovalo, boli podpora vzájomných vzdelávacích aktivít, možnosť spolufinancovania kultúrnych centier, zlepšovanie podmienok na vytváranie národných programov a rozvoj turistického ruchu. Obe strany ocenili zriadenie Fondu na podporu kultúry národnostných menšín v Slovenskej republike, ako aj skutočnosť, že Tlačová agentúra SR začala vydávať správy v maďarčine.

300. Medzivládna slovensko-ukrajinská komisia pre otázky národnostných menšín, školských, kultúrnych a vedeckých stykov²²⁹ monitoruje celkové bilaterálne vzťahy v oblasti vzdelávania, kultúry, vedy a výskumu a venuje pozornosť podpore národných médií a výmene programov Rozhlasu a televízie Slovenska s mediálnymi partnermi na Ukrajine. Táto komisia sa zatiaľ stretla 14-krát, striedavo na Slovensku a na Ukrajine. Vzdelávacie, kultúrne a informačné potreby národnostných menšín boli predmetom diskusie na poslednom zasadnutí zorganizovanom v Bratislave v marci 2017.

301. Počas návštevy informovali zástupcovia srbskej národnostnej menšiny poradný výbor o liste adresovanom slovenskému ministerstvu kultúry synodou biskupov Srbskej pravoslávnej cirkvi v Belehrade z 18. januára 2017, v ktorom navrhovali zriadenie špeciálnej inštitúcie alebo špeciálnej sekcie alebo oddelenia existujúcej inštitúcie, ktorá by slúžila na ochranu, starostlivosť a podporu kultúrneho a historického dedičstva srbskej národnostnej menšiny na Slovensku. Kultúrne inštitúcie Srbskej pravoslávnej cirkvi, ako Srbská patriarchálna knižnica a Múzeum archívu Srbskej pravoslávnej cirkvi, vyjadrili želanie prispieť do tohto projektu. Ministerstvo kultúry informovalo poradný výbor, že odpovedalo srbskému patriarchovi a dostalo podobnú žiadosť o zriadenie recipročnej inštitúcie (štruktúry/múzea) vytvorenej a financovanej zo štátnych zdrojov od srbského ministra kultúry. Poradný výbor bol ďalej informovaný o tom, že Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky momentálne analyzuje možnosti odbornej ochrany a prezentácie objektov kultúrneho dedičstva, ktoré sú svedectvom prítomnosti srbskej národnostnej menšiny.

302. Poradný výbor berie na vedomie záujem orgánov o zlepšovanie vzájomnej ochrany národnostných menšín prostredníctvom bilaterálnych dohôd so všetkými krajinami, v ktorých žije slovenská národnostná menšina a ktoré sú zároveň "materským štátom" konkrétnej národnostnej menšiny žijúcej na Slovensku. Poradný výbor berie na vedomie najmä začiatok istej technickej spolupráce so susediacimi štátmi takisto o sporných otázkach, ako napríklad občianstvo, a vyjadril očakávanie, že pomôže nájsť dlhodobé riešenie v súlade s dobrými susedskými vzťahmi. Ďalej víta nedávnu dohodu s Maďarskom o rozvoji infraštruktúry a ekonomických podmienok na južnom Slovensku, stále nedostatočne rozvinutej oblasti, kde žije veľký počet príslušníkov národnostných menšín.

303. Poradný výbor takisto vníma, že Slovensko hrá aktívnu úlohu v medzivládnej práci Rady Európy v otázkach súvisiacich s Rómami, ako aj jeho účasť na niektorých spojených programoch Rady Európy/Európskej únie súvisiacich s Rómami.²³⁰ V týchto snahách by sa malo ďalej pokračovať. Poradný výbor vidí takisto príležitosť pre slovenské orgány vymieňať si s príslušnými orgánmi Českej republiky poznatky o možných legislatívnych riešeniach odškodnenia obetí nútenej sterilizácie (pozri článok 15 – Účinná účasť na spoločensko-hospodárskom živote – prístup k zdravotnej starostlivosti).

304. Poradný výbor nabáda orgány k tomu, aby pokračovali v úsilí o udržiavanie dobrých susedských vzťahov a cezhraničnej spolupráce a o uľahčovanie bilaterálnych dohôd, ktoré podporujú prístup k právam príslušníkov národnostných menšín, a to vrátane práv spoločensko-hospodárskej povahy.

305. Poradný výbor vyzýva orgány k dialógu so srbskými orgánmi o založení špeciálnej inštitúcie na ochranu a podporu kultúrneho, náboženského a historického dedičstva srbskej národnostnej menšiny a na zahájenie konzultácií so zástupcami srbskej národnostnej menšiny v tejto veci.

306. Poradný výbor vyzýva orgány k ďalšiemu rozvoju bilaterálnej a multilaterálnej spolupráce s inými štátmi v oblasti vykonávania rómskej politiky so zapojením príslušníkov rómskej národnostnej menšiny s cieľom zvýšiť výmenu osvedčených postupov.

²²⁸ Slovenská časť tejto komisie sa skladá zo zástupcov ministerstiev zahraničných vecí, školstva a kultúry, ako aj Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, úradu splnomocnenca pre národnostné menšiny, Fondu na podporu kultúry národnostných menšín a zástupcov maďarskej národnostnej menšiny.

²²⁹ Slovenská časť tejto komisie sa skladá zo zástupcov ministerstiev zahraničných vecí, školstva a kultúry, zástupcov organizácií menšín, Prešovského samosprávneho kraja, RTVS, Prešovskej univerzity, Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a úradu splnomocnenca pre národnostné menšiny.

²³⁰ Napríklad [ROMACT](#), realizovaný na Slovensku od novembra 2013 do decembra 2017, a [INSCHOOL](#) (realizovaný od roku 2017 do roku 2021. Slovenské orgány sa zúčastnia na novom spoločnom projekte Rady Európy/Európskej komisie INSCHOOL 3, ktorý bude prebiehať od októbra 2021 do roku 2023.